Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskernes Bibliotek: https://slaegtsbibliotek.dk
Danske Slægtsforskere: https://slaegt.dk

Feltliv

Nogle erindringer og breve fra krigen i 1864
nedskrevet af
underkorporal H. P. Henriksen

KØBENHAVN
Det Berlingske Bogtrykkeri
MCMLXIII

H. P. HENRIKSEN
1840-1925

FORORD

H. P. HENRIKSEN *(1840-1925), der har skrevet de erindringer fra krigen i 1864, som her offentliggøres for første gang, blev født i Vestenbæk, Kalvehave sogn ved Vordingborg. 1863 blev han indkaldt til militærtjeneste og deltog i hele krigen som underkorporal. Efter hjemsendelsen vendte han tilbage til sin fødeby, overtog fædrenegården, som han drev til sin død, men uden at landbruget var hans helt store interesse. Henriksen, der kun havde fået en kortvarig skolegang, erhvervede sig ved selvstudium en meget stor viden inden for flere fagområder, især botanik – spor af hans interesse for planter findes i disse erindringer og breve – matematik og astronomi.*

Der er bevaret en stor protokol, hvori det her gengivne manuskript er nedskrevet sammen med et andet, indført med en letlæselig og smuk håndskrift. Hovedstammen i bogen udgøres af Henriksens breve, skrevet fra felten, de fleste til hjemmet, men der er også breve til enkelte andre. Som en kompletterende

og forbindende ramme om disse breve har Henriksen på et senere tidspunkt formet erindringerne.

Erindringer og breve er her gengivet med betydelige forkortelser, men udeladelserne, der ikke er markeret, er søgt foretaget således, at det her offentliggjorte giver et samlet billede af feltlivet fra krigens begyndelse til dens afslutning. Forfatterens sprog er bevaret, også hvor han ikke har været ganske konsekvent. Derimod er stort forbogstav gennemført i navneord og efter kolon i direkte tale. Ordenstal er trykt med punktum (f.eks. 5. i stedet for 5te).

PEDER HANSEN

Gengivelse af en side i H.P. Henriksens manuskript.

Den Aften, da 16de og 17de Kgmt. gjorde Slesvik, stod 18de R. opstillet paa Alm. gaden ved Vallemp, midem[?] hvor Vei fra Sønderballen kunde man høre En Skraalen og et Spektakel, som vi undre[?] alle for havde hørt, gik gjennem hele Marken, der aabnede at havde, tidt mere end almindelig. Fuldmægtigen Lyse for os vaabne ogsaa: "Kvikken Vej ved 7de (og pegende nigt. mod vest og dist): ved 7de Vej ellers ved 7de". Som Svar pegede vi Lyse om Solnedgang ved vest, og ikke dennes Kaal. Sektionen efter Sektionen blev ved at tabte forbi, alle i en ugly mer eller mindre opstridede af det gamle Mylitær, som vi dog længang ikke var skrædde. Som en Bi-spidede af det gamle Mylitær, som vi dog længang ikke var skrædde. Omsider kom[?] paany en Sammen lob langs de sig gamle Colonner. Omsider kom[?] paany en Sammen, som af gamle Vaabenbrødre[?] Kjærgaard, Lie, vore Gud, og dette gjorde dig langs". Kaad Lykke gaves der af 16de og 17de Kgmt. dag, det er ret klart der vrole dende" spurgte Bo[illegible]. man skilde[?] tro der var Lyke i Morgen". "Jo det gjør den saa klart dende" spurgte Bo[illegible]. man skilde[?] tro der var Lyke i Morgen". "Jo det gjør den saa klart opstormang svarede jeg; for mogle af dem han dte paa at de gik ikke langs ud til Broerne

Eller hvem fik jeg meddelt at vide af to som havde staat ved det Comp. (8de) som kun Dag havde Vagt, at det var en overlagt Plan, forinden de langs afsted, at naar de kom til et bestemt af talt Sted, saa skulde den forreste Sektion standse og alle paa de følgende skulle op. For Officeren var dette ikke ganske forklarende i skjellet, og de skulle ogsaa have pligt Samraad om hvorledes de skulde gribe Sagen an. Saa bad Chefen for 8de Comp. om han maatte faa Vinen (rigtige forme) da han var ude paa at Chefen for 8de Comp. om han maatte faa Vinen (rigtige forme) da han var ude paa at hente Mandskab var han to og Gjorde; og tænde det det forbinden af de forreste Sektioner standse og alle paa de følgende skulle op. For Officeren var dette ikke ganske forklarende i skjellet, og de skulle ogsaa have pligt Samraad om hvorledes de skulde gribe Sagen an. Saa bad

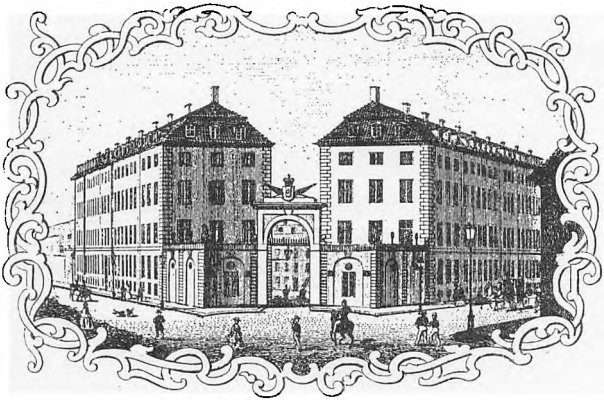

SØLV-CASERNEN

Af Brev til Hjemmet d. 12. December 1863.

En umaadelig Mængde Mennesker ere i Løbet af 8 a 12 Dage afrejst fra Sølv-Casernen (hvor de modtage Munderings og Armatursager) og endnu i Dag er den store Baggaard ganske sort af Mennesker. Her er baade Nat og Dag en ganske overordentlig Commers og Tummel. Paa Kjøbenhavns Gader trækker det indkaldte Mandskab omkring i større og mindre Flokke og gjør et morderlig Spetakkel. Politiet synes at være blevet kjed af at »dævles« med dem, da de hverken bryde sig om Politi eller Befalingsmænd. En stor Del kan

slet ikke faae Nattelogi, men maa tilbringe Tiden i Værtshuse o. l.

Det var endda godt, at vi ikke kom afsted i den rasende Storm Natten mellem d. 10. og 11. Det blæste herinde, saa 7 Kællinger neppe vilde kunne holden en Jernvægge i et Hjulspor. Den var lige spuds nok for os at staae paa Post ved Tugthuset, hvor Teglene slog om Ørene paa een. Det var forresten smukt at høre, hvorledes Stormen brølede i det høje Frelserens Kirketaarn, hvilket fortonede sig ret storartet.

Som Sild i en Tønde blev vi stuvet sammen i Jernbanekupeerne, ej ret mange ahnede, hvilke uhyre Lidelser og Savn, der skulle ramme de nu saa glade Soldatermennesker. Der var nemlig Liv og Lystighed i det levende Indhold af det frembrusende Tog. Sang og Hurraraab var mest hvad der hørtes. M. Gjørups »Nu skal vi atter med Prøjserne slaaes« syntes næsten uopslidelig. Paa forskjellige Punkter langs Banelinien stode smaa Grupper, mest Quinder og Børn; af de første stode nogle og ligesom tørrede Øjnene, andre derimod med Hænderne i Siden, som vare de i Besiddelse af Kløer-Dame. Drengene kiggede nysgjerrigt ind ad de aabne Kupévinduer og betragtede

med udelt Interesse de støjende uniformerede Jenser, der dampede omkap med Locomotivet paa deres korte »Knagge«. Som et Meteor vare imidlertid hele Redeligheden snart forsvunden for deres stirrende Blikke. –

Under Kjørslen maatte de uundgaaelige Brødposer og do Feltflasker frem. Formodninger om hvad det vel maatte blive til: Krig eller Fred, drøftedes livligt under »Fællesspisningen«. De fleste holdt for, at Stridighederne mellem Tydsken og Dansken ville blive bilagte af de andre Magter inden om ret længe, ja vor lille evigglade Smed (No. 4) mente for sikkert, at det Hele kun blev til »Kjællingekrig« for han havde »set en Hund at æde Græs«. – Haabet om Hjempermittering – denne for Feltsoldaten aldrig svigtende Lysengel – holdt Modet oppe hos mange, nu som senere. – Viselig er der dog sørget for, at Mennesket ikke kjender Fremtiden.

Det gode faaer snart Ende: paa faae Timer naaede vi Korsøer, maatte saa »træde an«, men fik dog en lille Frist til at gaae i By. Der var nu ikke videre ved den By, endnu mindre ved dens Beboere; intetsteds senere har vi faaet en mere kold Modtagelse end netop her. Derfor kaldte ogsaa en vittig Soldat Byen for et »Hul, der var

beboet af Murmeldyr«. Vi rystede ogsaa snart Støvet af vore Fødder og forlod en By, der siden kun stod i vor Erindring som et Optrækkersted.

Naa, sikken et Myler paa Dækket! Afsted gik det i det raakolde, men dog ellers nogenlunde Decembervejr – afsted med os mod en ukjendt Kyst, for at gaae en ukjendt Skæbne imøde. – Faa af os havde nogen klar Forestilling om hvormange Mile eller hvor lang Tid, der ville medgaae, inden vi betraadte den slesvigske Jord.

I SYDSLESVIG

Af Brev til Hjemmet d. 16. December 1863.

For Øjeblikket befinder vi os i Sydslesvig. Vi ankom til Eckernførde i Søndags Aftes Kl. 8. Det var nogenlunde ordentlig Vejr indtil vi naaede i Nærheden af E. Fjord, da det blæste og regnede stærkt. Om Natten laae vi hist og her i Eckernførde; der blev strøet med Halm, hvori vi lagde nok saa gemytlig. Dagen derpaa marcherede vi nordpaa og blev indkvarteret paa en Herregaard ved Navn Charlottenhoff.

I Tirsdags Morges afmarcherede vi tilbage igjen i fuld Oppakning, forbi Eckernførde ned efter Kiel og naaede om Aftenen, dygtigt trætte,

en Landsby, hvor vi endnu ere. Vi ere 16 Mand indkvarteret hos en flink Bonde, der opvarter os det bedste han kan. Det værste er, at vi stadig maa ligge og rode i Halm eller Hø med Klæderne paa og Kappen som Overdyne; og der er nok ikke Udsigt til andet for det første. Jeg tænker at vi een af Dagene kommer nord paa til Dannevirke (?) Idag forslaaer vi Tiden med at bese Beboernes Huse, hvor Halmen ligger og flyder fra Porten til Arnestedet, og hvor Lo, Lade, Kjøkken, Stald, Ildsted og Skorsten gaaer ud i eet; man kan næppe se derinde for bare Røg og Mørke. Manden, Konen og Drengen tærsker (om Morgenen især) ganske gemytlig tilsammen foran Ildstedet, med korte, tykke Slavler paa en egen Slags Skaft eller »Handel«. Da vi nu sildig paa Aftenen har faaet os en god Ret Boghvedegrød og et Slag Sjaus og nu skal skynde os med at rede Seng – det vil sige: vælte Halm ned – maa jeg afbryde for denne Gang.

Et *blivende* Slag fik vi da Krigsbestyrelsen i sin uransagelige Viisdom borttog Halvdelen af det Mandskab der havde lært tilsammen – for deraf at danne nye Compagnier. Det var næsten som skilte man een stor Familie i to Dele, og lod sætte vildfremmede i Stedet. Med Officererne skete no-

get lignende; var en Officer nøje kjendt med sit Mandskab og dette med ham, saa blev han ofte forsat andetsteds hen, hvor han ikke kjendte en Sjæl af Mandskabet og disse ligesaalidt ham; og ofte varede det Maaneder inden Folkene fik Fortrolighed til ham. Man hørte ofte lignende Udbrud som: »Det var skammeligt, at de tog vor gode Løjtnant N. N. fra os; ham vi fik i Stedet er vist en rigtig Bulvas, Vigtigper o.l.«. Det mest følelige var dog Adskillelsen fra Kammerater, hvem man havde levet sig inderligt sammen med under Garnisonslivet, og hvem man under de mest fortvivlede Omstændigheder vilde have staaet Last og Brast med.

VAGTHOLDET VED EJDEREN

Da Tysken i sidste Halvdel af Decbr.63 brød ind i Holsten, besatte Dansken Nordsiden af Ejderen; dog var det ikke Meningen at forsvare denne Linie, men at trække Tropperne tilbage til Dannevirke, naar Fjenden trængte ind paa slesvigsk Grund. Vort Comp. (1. af 18. Reg.) laae, naar det afløstes af Vagttjenesten, i Cantonnement snart paa Herregaarden Harzhoff, snart i Bønderbyerne Tüttendorf, Gosfelt og Grosz Wittenzee. Feltvagten stod i Holzee.

Det er kun dunkle Erindringer, der knytter sig til dette ugjæstmilde Sted (Harzhoff), hvis Herskab aldrig kom tilsyne. Den første Gang vi kom der, vare nogle af os tørstige, og gik derfor ind i Mejeriet for at faae lidt Vand; vi vidste endnu ikke, hvad denne Vædske hed paa Plattydsk, men troede ved Udtrykket »Wasser« at maatte blive forstaaet af de tilstedeværende Piger. Altsaa, vi bade pænt om »Wasser«. »Wasser«, gjentog den ene Pige og gloede paa os, thi det var aabenbart for hende et malebarisk Ord; hun adresserede dog Ordet smilende til en anden Pige, som muligvis var mere sprogkyndig. Men ogsaa for hende maa Udtrykket have været gaadefuldt, thi smidskende lod hun Wasser gaa videre til en tredie, der formelig stak i at fnise. En Jomfru kom nu til, og efter at have grundet et Øjeblik, raabte hun: »Oh, Vaadter,« og nu blev vi da tilbørlig vandede. Men det var os en bestandig Plage i de 7 Uger, vi laae derovre i Sydslesvig at vi – i det mindste jeg – havde saa svært ved at sætte os ind i deres Sprog.

Paa Harzhoffs Langlo beder jeg mine Læsere i Tanken træde ind et Øjeblik, naar Comp. er ilav med Brødposen. Paa et Underlag af Braadter, Brædder, Tornystre etc. holdes saa »Taffel«. I et

broget Virvar ses Stegefedtdaaser, Kigs, Feltflasker, Piber, Tobakspunge m.m. Den livligste Stemning hersker i forskjellige Smaagrupper, og det er et Spørgsmaal om der ved Tafler i de høje Sale nogen Tid hersker en saa gemydtlig Tone som her, hvor Vittigheder og Brandere regner ned som Granaterne siden over Dybbøl, og dette tiltrods for, at Vinen – *Brænde*vinen – ikke syntes at holde ret mange Grader mere end Vandet i Slotsgravene, og tilmed saa fuselholdigt, at de fleste fandt det næsten udrikkelig. Derfor bleve ogsaa mange, maaske de fleste, Maadeholds- for ikke at sige Totalmænd.

Paa samme Herregaard laae vi forresten gjentagne Gange. Det ensformige Liv, *der* førtes, foranledigede Underofficerer, Undercorporaler og nogle Menige, til at danne 2 »Klubber«, af hvilke den ene fik Navnet af den »røde Myre«, den anden den »blaa Lus«. De Løjer og det »Sjov« der her blev bedrevet lader sig ikke beskrive. Det infernalske Spektakkel fortsattes stundom til langt ud paa Natten, især efter et større Punchesold.

Lige før Jul kom tre intime Kammerater, Chr. Larsen (No. 23), Frederiksen (28) og jeg – alle af Aargang 63, samt desuden en 4., Lejsner, af en anden Aarg – til at ligge hos en Væver i Tütten-

dorf ved Navn Henrich Goos. Vore Værter toge lidt tause og nedslagne mod os, men viiste sig snart som overordentlig rare Mennesker, der, da de mærkede at have at gjøre med ordentlige Folk, gjorde os alt det Gode de formaaede, ja skaffede endog Sengeklæder til os alle fire at ligge i, og tror jeg bestemt, at de renoncerede paa nogle af deres sædvanlige Sengeklæder til Fordel for os.

Om Eftermiddagen før Juleaften begav Frederiksen (28) sig til Kroes i den nærliggende Kirkeby Gettorf for at gjøre Indkøb til os og vor flinke Værtinde i Højtiden. *Han* ville helst besørge det Ærinde, »for det havde vi andre mindre Forstand paa«. Sagen var nemlig den, at 28 altid var godt ved Muffen, og han skyede intet Offer for at glæde dem han særlig havde sluttet sig til. Altsaa: rustet med en lang Porcelænspibe, en tyk Krogkjep med en Bundt Feltflasker paa Nakken og en Kurv paa Armen, begav 28 – en Type paa mandig Skjønhed og Kraft – sig ad Gettorf, hvis høje smukke Kirkespir var synligt i en viid Omkreds. Mod Aften kom han igjen, belæsset som et Muldyr med alskens Julegodt; endog til de smaa vævre Pigebørn var der lidt aparte. Konen havde imidlertid bagt Æbleskiver; men før vi – som Chr Larsen udtrykte sig – gjorde et »Angreb i Front

og Flanke« paa disse, afsang vi efter vor Værts Ønske en Julesalme, der, om den end ikke harmonerede i Ordlyd, saa dog gik vel antagelig efter begge Nationers Begreber. Saa da Pigebørnene kom med Kortene, var den alvorlige Del forbi. Tøsene spillede med, og de spillede god Sjaus. »28« drev bestandigt et ustyrligt Sjov med dem, og særlig morede det ham at faae dem til at benævne Spa'erne paa *deres* Dialekt. Endelig kom Punchen, og Lystigheden steg snart over Pari. Stemningen blev efterhaanden saa »animeret«, at selv vor alvorlige Vært gav en Sang med tilbedste paa *sit* Modersmaal, hvoraf vi desværre forstod meget lidt.

Efter en meget behagelig tilbragt Festaften – et af de faa Lyspunkter i det mørke Felttog, brød vi omsider ved Midnatstid op for at gaa til Køjs.

GROSZ WITTENSEE

Brev til Hjemmet d. 13. Januar 1864.

ALT STAAER endnu ved det gamle herovre: Vi flytter hver 4. Dag fra et Sted (eller By) til et andet, og strax kommer der et andet Compagni istedet. Hver 4. Døgn ligger vi paa Feltvagt ved Ejderen, hvor Vedetterne udstilles. Feltvagten er bestandig i Landsbyen Holzee. Fra imorgen af be-

gynder Naturalforplejningen, ɔ: Spisen udleveres *in natura,* saa at vi selv maa se at faa den tillavet hos Beboerne.

Der siges, at en Vaabenstilstand er kommen istand; dette synes vi ikke videre om, da vi skal ligge her alligevel. Hellere saae vi næsten, at vi ville overskride Ejderen og vi saa maatte faa Lov at gi'e dem af »Knaldepisken«. Af flere Grunde synes jeg næsten, at dette var at foretrække, thi vi kommer nok til at slaaes med dem alligevel, og forinden ligger vi vel og sætter Helsen til, ved daarlig Kost, Nattekulde og Halmleje. Endvidere: skal vi børste paa dem til Sommer, saa kommer vi til at døje lige saa megen Hede, thi det er værre end man i Almindelighed troer, at løbe i Varmen indpakket og indsnøret med en c. 52 Punds Oppakning og Vaaben. – Paa en Maade har vi det godt, forsaavidt vi ikke er underkastet Exercits eller lignende Øvelser nogen Dag.

Vore otte Comp. taber dagligt flere og flere af Mandskabet, der kommer paa Lazeretterne. Ved 1. Comp. er vi nu kun 160 a 170 Menige (deriblandt 10–12 qvarteersyge), 16 Undercorporaler og 8 Underofficerer.

Vinteren havde for Alvor holdt sit Indtog. Sneen gnispede i den skarpe Frost under Fødderne.

Mandskabet der stod paa Post led meget af Kulde i Benene, trods de tyksaalede fedtlæders Støvler.

Nætterne paa Feltvagten i Holtzee vare lange og kjedelige at faa Has paa, og de havde blevet endnu mere triste, ifald ikke enkelte Kammerater og Foresatte havde vidst at forkorte Tiden paa forskjellig Maade. Sove maatte vi jo ikke, og æde, drikke og ryge kunde vi ikke blive ved med. To theologiske Candidater (dengang Menige, siden stigende fra den ene Charge til den anden) havde jævnlig diverse Læsefornøjelser til Raadighed; flere ny eller mindre bekjendte morsomme Viser blev givet tilbedste ved Punchen eller som Afvexling ved Oplæsningerne. Bemeldte Candidater stode derfor i stor Yndest blandt Mandskabet, men tabte dog det meste af deres Popularitet, da de senere, som nybagte Løjtnanter, ikke troede det foreneligt med deres Værdighed, at omgaaes de Menige mere end nødvendigt og derfor sluttede sig til Officererne.

I Gosefelt blev vi en 6–8 Mand indquarteret hos en Gmd. Chr Hass. Det var meget gode Folk, af noget tungsindigt Gemyt (maaske en Følge af de truende Tider). Vi blev strax opvartede med den for Soldater uimodstaaelige Kaffe, skjøndt

samme, næsten allevegne hvor vi kom, syntes at være nærmere beslægtet med Skyllevand end med *god* Kaffe. For at bøde paa Qualiteten serveredes vældige Qvantiteter – i store Leerskaale – og saafremt vi ikke vendte Bunden i Vejret paa Skaalen, bleve de ved at hælde i. Vi lærte af de »Indfødte«, at spise Fedtbrød til Kaffen, og for ikke at faa Qualme ved at nyde den alene, hældte vi gjerne noget Rom eller Brændevin i; de saaledes tilberedte Knægte – hvorover Slesvigerne plejede at ryste paa Hovedet – fik Navn, henholdsvis af »Jøkkert« og »Robbert«.

Om Middagen serveredes ofte med »tydske Boller«, lavet af Kartofler og Boghvede. Disse store Tampe opstabledes paa mægtige Lerfade og fortonede sig som en pyramideformet Opstabling af mindre Kanonkugler. Vi spiste dem for Sults Skyld, ellers ikke. Derimod kunne vi aldrig bequemme os til at gaae løs paa »Svartssuppen«, selvom Tarmene skreg lidt; den mørke Masse, hvoraf Blod var en væsentlig Bestanddel, kunde vi ikke faa ned; det kunde kun de Indfødte.

De sydslesvigske Bøndergaarde ligne kun lidt de danske hverken ud- eller indvendig. De bestaae næsten kun af et eneste stort Huus med en stor Port i den ene Ende, hvorigjennem al Pas-

sage finder Sted. Træder man indenfor, kommer man først ind paa Loen, der strækker sig midt ad Gulvet, lige hen til – Ildstedet. Ved den ene Side Loen sidder Korn (eller Halm), ved den anden staar Quæget med Hovederne imod Loen, og med et Halm- eller Høstænge over; tilhøjre og -venstre for Ildstedet er Indgang til Beboelseslejlighederne. Skorsten findes ikke, men Røgen gaaer frit ud i Lo og Lade, saa naar man kommer ind ad Porten, sommetider knapt kan skimte Gjenstandene; ja de øverste Halmknipper ere ofte brunagtige, som røget Flæsk. Det er en ren Umulighed for Soldater, der har ligget i Halm, at redde sin Morgensøvn, dels for Røg og dels for den Klapren, der foraarsages af disse rene Morgenmenneskers Tærskning, som sker i omtrent samme Tempo, som naar 3 Smeddesvende hamre paa en Ambolt.

Over Ildstedet og et Stykke ud over Loen var anbragt en Slags Hvælving eller Loft, hvorunder en Mængde Skinker, Faarelaar, Pølser ect. hang for at ryges. Paa et saa fristende Sted kunde det ikke undgaaes, at der gik »Svind« i disse ædelige Sager; immer klagede Beboerne over, at de mistede deres Pølser, og enkelte langfingrede Individer fik Skyld for at pirre dem ned med Bajonetten og

stoppe dem i Brødposen mod Afmarchen. Det hed sig, at det vel var forbudt at stjæle, men ikke at »redde«.

I Klædedragten stillede Sydslesvigerne meget tarvelig: en Skindpels og et Par grove Lærredsbuxer, vare uadskillige fra den mandlige Landbefolkning, idetmindste om Vinteren, og Quindernes Habit var ikke meget finere. De gamle Soldater fra 1848 fortalte, at Quinderne derovre vare hengivne til Tobaksrygning, navnlig skulle de elske en lille Snadde i Munden, naar de sad ved Spinderokken. Dette saae jeg dog aldrig noget til.

En ung og dejlig Pige i Nabolavet havde lidenskabeligt forelsket sig i vor lille altidglade Smed; denne, der besad alle Betingelser som Hjerteknuser og ret godt talte Sproget, havde faaet dette Naturbarn saa tummerlumsk at hun grædende (paa sine Knæ?) tiggede ham om at komme igjen naar Krigen var endt. Da vi næste (og sidste) Gang forlod Byen, tog hun hændervridende Afsked med Smeden. Sansynligvis saae de aldrig hinanden mere. Han var nemlig forlængst forlovet og bar Ring, hvilken dog forsigtig skjultes under fornyede Kjærlighedseventyr. Forøvrigt hørte det ikke til det Almindelige, at Soldaterne gjorde

synderlig Erobringer blandt ordentlige Piger, og det af letforstaaelige Grunde. »I Aften her, imorgen der.«

Brev fra en Soldat til
hans Søster i Kjøbenhavn.

Kjære Søster!

De forskjellige Breve, du omtaler, ved jeg ikke, om jeg har faaet alle, da jeg i Mangel af Archiv plejer at tilintetgjøre alle Breve. Du ønsker at høre Nyheder; men Nyhederne herovrefra ere paa det nærmeste af samme Natur: af Halm og i Halm, Tornystret paa og af, Skjorten i Vadsk og af Vadsk, de gamle Luus væk og ny istedet; rent Brød i Posen, som det saa drejer sig om at faae ædt; noget i Stegefedt-Daasen ifald Flæsket er fedt. »Tretaarn« og Kigs blandet tilsammen paa Bunden af Brødposen, for snart at tjene til Føde, snart til Skraa- eller Røgtobak – alt efter Bestanddelenes indbyrdes Mængdeforhold.

Du spørger, om vi har gode Klæder, hvorledes vi har det om Natten, hvad man forstaaer ved riflet Skyts, og om det er muligt at vare sig for Kuglerne i Krigen. – Jeg skal efter Evne kortelig gøre Rede for disse Punkter.

1. Klæder: Kirseys Stof, riflet Bonitet. Frakke mørkblaa, Benklæder lysblaa; de første med 2

Rader store blanke Knapper foran og 4 bagtil. Paa Skuldren findes en Lem, som lukkes med en Knap, Buxerne er med Smidte foran og rimpes iøvrigt sammen med Sejlgarn, efterhaands de gaae istykker. Almindeligvis maa der strax skjæres et helt Quarter af dem, formedels Benene ere for korte.

2. Om Natten har vi det i Reglen hverken ondt eller godt, eftersom vi ikke veed af os selv at sige under Søvnøvelserne.

3. Riflet Skyts: – ja, det er noget, der er indskudt paa lang Afstand og i Reglen stribet paa langs. Hertil hører enkelte Kanoner, største Parten af vore Støvler og alle Bøsserne. Støvlerne ere vel ikke egentlig stribede, men indskudt paa 1400 Alen.

4. At vare sig for Kuglerne er let gjørligt, naar man blot hurtigt nok springer tilside idet man ser dem komme. Og at de ere store nok til at kunne ses, behøver vel næppe at bemærkes. Ja Søster, nu maa jeg afbryde, da vi lige strax skal stille til Uddeling af Sølvtøj. Compagniet var nemlig forleden saa heldig, idet det marcherede langs Bredden af Wittensøen, at finde en hel Hoben opsqualpet Sølv, som vi nu skal hen at dele.

Efter den 25. at have været paa Vagt kom vi for 3. (og sidste) Gang til den store Bondeby Grosz Wittensee. I Byen boede en meget tysksindet Storbonde ved Navn Max Greve. Han laae i bestandig Filteri med sin Indquartering, snart om eet, snart om et andet. T. ex. havde han forbudt at give Soldaterne Sukker til Kaffen. Da han imidlertid ofte var borte, men efterlod 5 voxne (og næsten aldeles ens) Døttre hjemme, og disse tilfældigvis vare diametralt modsatte Faderen, saa fik Soldaterne rigelig Revance. Til Kaffen frossedes der nu med Kandis, som havde det været Vejskjærver, og den uskummede Mælk holdtes ikke for god. I Byen opførtes om Aftenen en Slags Dilettantforestilling af Militær, og Max Greves Døttre bevægedes til at deltage i Ballet. Max fnyste af Vrede, da han Dagen efter erfoer Døttrenes natlige Udflugt.

»Det gode vare vel ikke længe« skrev en Soldat hjem »for vi venter en af Dagene at blive dreven nordpaa af Tydskerne, og vi har Befaling til hurtig og uden energisk Modstand at trække os tilbage, ifald Fjenden trænger over Ejderen.«

GROSZ WITTENSEE

Brev til en indkaldt Forstærkningsmand d. 26. Januar.

Gamle Soldat!

Dit Brev af 20. ds. fik jeg igaar, og jeg saae deraf, at Du befinder dig i Kjøbenhavn. Jeg vidste allerede for nogen Tid siden, at du ikke kunne undgaae at komme med, og det gjorde mig meget ondt, da Fader skrev, at du var rejst og din Kone ene med de Smaa og hele Re'ligheden – men:

»Sagen er den at man ta'er
Det gjemytlig, hvordan man det har.«

Den Vise har jeg lært herovre, og den bruger jeg stadigvæk, naar den er gruelig gal. Jeg brugte den den første Gang vi laae her i Gr. Wittensee, i den bare mugne Boghvedehalm, og jeg forsikrer, at den virkede ligesaa meget som en ½ Skp. Havre eller 1 Pot levende Spegesild.

Det er forresten en gruelig Rotterede den Herregaard, og der maa vi ligge hver 3. Gang vi blive løste af Vagt. I de to Byer, hvor vi ellers ligger i Quarter hos Bønderne, har vi det i Reglen godt. Underofficerer og U-Corporaler kommer her stadig i Seng, og de Menige med, saafremt Beboernes Sengklæder strække til. Nu har jeg udsolgt for denne Gang; lev vel kjære Jens.

KAMPENE VED MYSUNDE

Den 2. Februar 1864.

Om Morgenen tidligt d. 1. Feb. allarmeredes vi ved vort Cantonnement i Gosfelt og fik Ordre til hastig Udrykning og at stille paa Allarmpladsen. Vi begreb jo strax, at der maatte være noget særligt paafærde, siden de saadan jog os op af vor Søvn. Melding kom, at vor Feltvagt (7. Comp.) var sprængt og Tyskerne i svær Mængde kommen over Ejderen, trods det at de danske sprængte Broerne i Luften (?). Jøh's, sikken Staahej, der blev med at komme i Habitten og faae Skabet paa Nakken. I febrilsk Jav naaede mange kun tildels at faae knappet Klæderne og maatte saa fuldføre Resten af Toilettet paa Allarmpladsen. Her stode snart hele 1. Comp. opstillet; de fleste lidt blege om Næbet, og under temmelig Taushed. Der kommer nemlig altid noget trykkende over Soldaten, naar en usynlig Fare lurer, medens derimod Kinden blusser, og Øjet funkler, naar Bøsserne først rigtig villig knalde; især hvis Jens har faaet Held til at faae en god Dram.

Da vi havde staaet en rum Tid, kom ca kl. 8 2. Comp. marcherende og stødte til os i Gosfeldt. De vare overmaade svedige og forpustede; thi efter en Conflikt de, ved Lemzig Kro, havde havt

med de tyske Husarer, maatte de trække sig tilbage for Infanteriet, men de havde nok pillet en Deel af en Eskadron væk forinden (bl. a. skudt en Officer paa hvid Hest) uden synderligt Tab selv. Værre skulde det være gaaet 6. Comp., der nok blev overrumplet ved Vindeby, men slog sig dog igjennem med et Tab af 6–8 Md. (?)

Vort (18.) Regiment drog adskillige Mile nordpaa, indtil henimod Mysunde. Da Marchen gik over knudret Grund, tildels frossen Pløjejord, og da ens Oppakning, Armatur etc. beløb sig til over et halvt hundrede Pund, saa gik omtrent hele Dagen inden vi naaede vort Maal. Her sattes vort 1. Comp strax paa Forpost, med ¼ som Feltvagt paa Ornum Mølle, medens de ¾ toge Opstilling noget sydvestligere. De 3 andre Compagnier (af 1. Batallion) sattes til at save Is paa Slien bagved os for at ikke den forfølgende Fjende skulde – saaledes som Jøderne – gaae tørskoet over.

Stillingen ved Ornum Mølle, hvor altsaa den ene Deling laae, var ret uhyggelig. Fjenden laa ligeoverfor i den nære Landsby Cosel, og vi havde kun en Hulvej til Retraite. Dertil kom Mørket og en streng Frost med skarp Nordostvind, der trængte igjennem allevegne, saa det kneb med –

trods de gode Kapper – at bjerge sig for Kulde. Fire Mand listede da i Ly ved Møllen og klemte strax paa en Firkort.

Vi maatte alle, hele den øvrige Del af Natten, ligge ude i Hulvejen. Kulden var yderst bidende og ikke til at være stille i. De fleste stampede frem og tilbage med Bøssen om Halsen, for at holde Varmen. Imod Daggry vare flere saa medtagne, dels af Gaarsdagens Strabadser, dels af Nattevaagen og Kulde, at de blidelig slumrede ind i Snegrøfterne med Geværet i Favnen og Tornystret under Hovedet. Dog, dette var kun Veernes Begyndelse.

Da det begyndte at lysne, allarmeredes vi for 3. Gang, og denne Gang var det ramme Alvor, da Fjenden rykkede frem over hele Linien. Bøsserne knaldede allerede livligt fra Landevejen tilhøjre, hvor de 3 Delinger af vort Comp. stod og modtog dem. Vi trak os strax derover, men fik af vor Kaptajn barskt Tilhold om skyndsomt at gaae tilbage igjen og forsvare Møllen (!). Vi var neppe kommen Halvvejen, før Kaptajn Baller med sine 3 Delinger var trængt tilbage, og vi som Rest næsten afskaarne. Saa ændrede vi Coursen og løb mod Nordvest (troer jeg nok) og søgte at naae Mysunde Skandser. Hillemænd hvor vi nu kunde faa

Benene med. Vore Vedetposter vare endnu ikke alle komne, men vi kunne ikke gøre noget for at frelse dem, da vi med Nød og Neppe selv naaede Skandserne, hele Vejen forfulgt af en heftig Kugleregn, der slog i den frosne Jord og hvinende fóer videre, medens vi, duvende os saa lave som muligt, søgte at løbe splittet langs med og i Læ af Voldgrøfterne. Et tragicomisk Syn afgav de langremmede Feltflasker. Snurren-rundt fra Bagen af Jenserne, naar de løb, det fortonede sig akkurat som Halernes Svirren paa en Flok Faar, naar Hunden kommer efter dem.

Omsider stode vi foran en stor Mose, der spærrede Adgangen til Skanserne; den var igjennemskaaren med store Grøfter, tildels med Vand i. Men hvad om der var Udføre, Hængedynd, hvori vi kunne blive siddende for derefter at blive nedskudt som Hunde? Meningerne var delte om vi skulde løbe tilvenstre udenom Mosen eller lige over den. Der var ikke lang Betænkningstid. Omtrent Halvdelen af os jumpede lukt over alle Grøfter uden dog at blive hængende i Mudderet, medens de øvrige løb udenom Mosen tilvenstre, nærmest Fjenden og skarpt beskudt af denne. Ogsaa vore Poster fra Ornum Mølle kom paa en vidunderlig Maade ned til Skandserne. De havde

omtrent opgivet alt Haab, da Kuglerne regnede ned over dem, de slap højest mærkeligt nok, med gjennemborede Kappeflige og Brødposer f. ex.

Tyskerne trængte rask frem mod Skandserne (omtrent Kl. 10). Foruden en Del Kanoner havde hver af vore to smaa Skandser kun lidt Infanteri til Forsvar, men lidt efter lidt kom dog hele 1. Bataillon af 18. Rgmt. Saasnart vi slap derind, maatte 2. og 4. Deling af 1. Comp. fra den østre Skandse (B) strax ud i Løbegravene; men der var saa at sige *ingen* Løbegrave, kun nogle opkastede og nu frosne Jordklumper, som ikke engang afgav Dækning, naar vi laae paa Maven, hvorfor ogsaa flere af vore faldt før de fik dækket sig; thi det kan nok være, at der vankede Graaærter. Jeg snublede i Forfjamskelse over en frossen Jordklump og styrtede paa Hovedet ned ad en Skraaning, medens et Utal Geværkugler hvinede oven over. I Faldet bøjedes min Bajonet ganske i en ret Vinkel, hvilken Vinkel jeg dog strax rettede ved at bøje den tilbage paa mit Knæ. Langs Løbegravene (eller Ansats til L.) besvarede vi nu Ilden det bedste vi kunde, og da denne Skydefægtning varede længe, faldt der ikke saa faa i de usle Løbegrave. Østlig for os begyndte en fjendtlig Afdeling i Huj og Hast at opkaste Skyttegrave.

Corporal Schmidt, som var den første, der bemærkede dette, raabte: »De grave derovre, de grave«. En 4–5 Stk. af os pilede nu ned bag en lav Stump Grøftevold lidt fra Skandsen for at forpurre Geskæften. Trods en ivrig Beskydning fra vor Side, under hvilken de lidt efter lidt fortrak, saaes bestandigt en Officer spanke nok saa flot paa et lavt Dige. »Tag ham paa Kornet,« du plejer jo at kunne træffe,« sagde jeg til vor lille glade Smed. Denne tog roligt Sigte og – Bumm Officeren forsvandt, mens et Smil spillede i Smedens Ansigt, som viste sig at være forhastet, thi kort efter kom Vedkommende, ligesom Dykænderne, atter tilsyne længere henne, dog nu duvende sig langs bag Diget.

Kl. henved 1 holdt Fjendens Infanteri næsten helt op med Skydningen. Vi tænkte, nu er da vel det groveste forbi; men det var netop omvendt: de spyttede bare og tog bedre fat. Store Masser baade af Infanteri og Feltartilleri trak op for at beskyde os. Nu begyndte den forfærdeligste Kanonade fra begge Sider, ligesom det næsten ingensteds var tænkeligt, uden Fare, at stikke Næsen op for at skyde, da de »Smaa« hvislede allevegne. Det var et Held for os, at Fjenden havde beregnet Afstanden mellem dem og os for stor, saa at de

allerfleste af deres Granater gik lukt oven over Skandserne og foer ind i Mysunde By, eller ogsaa rev de i den frosne Jord, eller fnøs i Sliens Is. Den straatækte Mysunde By begyndte snart at paa alle Kanter at blusse. Om Beboerne vare flygtede, før Husene brændte, ved jeg ikke, kun lagde jeg Mærke til, at ud af det yderste Hus nærmest Skandse B, kom af og til en gammel Mand, med Knæbuxer, tilsyne. Hver Gang stillede han sig ved Hushjørnet og saae en Stund over imod os, hvorpaa han igjen rokkede ind for nogen Tid efter atter at indfinde sig ved Hjørnet. Ud paa Eftermiddagen gik der imidlertid ogsaa Ild i hans Hus, og vi saa ikke den gamle Mand mere.

Da Fjendens Hurtigskydning ikke syntes dem at batte tilstrækkeligt, beredte de sig med Infanteriet at *storme* Skandserne fra de 3 Sider, og med Cavalleri paa den 4. Vi maatte nu trække os tæt til Palisaderne beredte paa at modtage et Bajonetangreb, medens en anden Del af vor lille Styrke sluttede Qarree paa den nordøstre Side mod Cavalleriet. Bajonetangreb! – hvor sank ikke Hjertet i Livet paa mig ligesom ned ad Støvlerne til, da jeg hørte Kaptajn Ballers haarde Stemme: »Og saa kaster De, Løjtnant B, om fornødent Fjenden tilbage med Bajonetten.« Jeg var paa det rene

med, at jeg i dette Øjeblik ikke var synderlig rødmusset. Jeg slog Øjet tilsiden for at se, hvorledes Kammeraterne saae ud, og fandt, at de næsten alle havde samme Kulør i Ansigtet som Skrædderen i Steensby, naar han frøs. Havde jeg dog bare ¼ Pægl Brændevin, men alle havde suget det sidste for længe siden.

Saa begyndte da Tydskerne at vræle deres Hurræh og storme; men samtidig gnistrede vore Skytters Rifler ud over Brystværnet medens Constablerne uafbrudt slyngede Granater og Kardætsker ud i de fjentlige Masser. Vore Folk blev noget urolige, da de bemærkede, hvor stærke Stormcolonnerne vare; men med eet raabte en reen og kraftig Stemme gjennem Brag og Larm: »Hold bare ud lidt endnu, Folk; Kongen er i Anmarch med en hel Brigade, og vi kan vente den hvert Øjeblik.« Disse Ord virkede elektriserende, især da kort efter en heftig Skydning hørtes i aaben Mark: »Hurra! – nu er Brigaden der«. Stormen var foreløbig afslaaet.

Ud paa Eftermiddagen kom ganske rigtig en hel ny Brigade (16. og 17. Rgmt.), men vi saae bare ikke noget til den. Skuddene i aaben Mark hidrørte fra Folk af vor egen Brigade, nemlig fra tre Compagnier af 3. Rgmt. De gik tildel i Co-

lonne mod Fjenden, men fejedes voldsomt ned af dennes Kanoner, men de vedbleve dog hele Tiden – under en heldigere Opstilling – at holde Fjenden i Aande.

Den føromtalte Quarree, tilvenstre for os, som laae ved Pallisaderne, var placeret paa et aabent og farligt Felt, hvor Geværkuglerne hvert Øjeblik slog ned i den tætte Klynge. De trykkede sig forstaaeligt nok, saa lave som muligt, men ellers hørtes intet, der forraadede en Misstemning, skjøndt mange bleve saarede. En bredskuldret Karl midt i Bunken, saae jeg blive ramt – Kuglen giver i saa Fald et uhyggeligt »Svup«. Manden fægtede noget med den ene Arm i Luften – men laae derefter stille. En rum Tid maatte Quarreen saaledes ligge udsat for en dræbende Ild baade fra stort og smaat Skyts. Det hed sig at de skulle afslaae et Cavalleriangreb. Sandsynligvis saae Quarreen, ligesaalidt som vi, noget til Cavalleriet; i hvert Fald kom der intet Angreb. Man skulle dog ellers fornuftigvis synes, at Skandsen i saa Fald havde været det bedste Tilholdssted; og der hvor de laae behøvedes de ikke, thi vor Deling, som laae uden at have noget at bestille, kunde antagelig have nedskudt hver en Rytter, især om vi var blevet forstærket med selve Quarreen.

I Begyndelsen af Kampen faldt ogsaa Sigersted, en stille og meget afholdt Kammerat i vort Comp. Ingen sørgede mere over ham end hans trofaste Ven A. Larsen. Han kastede sig som en halv afsindig over det næsten afsjælede Legeme og forsøgte at stoppe Blodet og med de ømmeste Udraab at kalde ham tillive. De havde spillet om mange Beter tilsammen.

En Tidlang stod jeg Side om Side med cand theol Bredsdorf. Jeg spurgte ham i Egenskab af Theolog, hvem der maatte anses for at være Aarsag til en saa forfærdelig Redelighed og saadant Menneskeslagteri. Han svarede: »Det er Menneskenes egen Ondskab.« »Ja, men dog vel ikke Soldaternes,« indvendte jeg. Han stod paa Nippet til at svare, da vor Deling med eet fik Ordre til skyndsomst at komme Skandsen A tilhjælp, da Fjenden efter det mislykkede Forsøg paa B beredte sig til en Hovedstorm mod hin. Det blev ogsaa denne Gang betydet, at vi eventuelt skulle have det Hverv at nedstikke Fjenden, saasnart han viste sig paa Brystværnet. Ogsaa i dette Øjeblik maa jeg tilstaa, at jeg var alt andet end modig – men afsted maatte vi jo: duvende langs med Jorden med Kuglerne spillende imellem paa den frosne Grund løb vi derover med Tab af 2 let

saarede – og i dette Løb havde ingen nødig at ile paa os. Idet vi foer ind ad Pallisadeporten til Skandsen, splintrede en extravagant Granat en Sæk med Kigs, saa Kigs og Granatstumper hurrede vildt omkring Ørene paa os uden dog saavidt vides at ramme nogen. En Brændevinstønde (ligeledes bestemt til Naturalforplejning) var lige i Forvejen knust af en Granat, saa »Gudedrikken« flød i stride Strømme.

Ved Hjørnet af Blokhuset laae en Løjtnant med halvt Hoved og udrevet Hjerne, der tildels var klistret paa Blokhuset. Det første vi søgte var naturligvis Brystværnet, hvor vi traf 2. Comp.s Folk i uhyre travl Virksomhed med at lade og skyde. Især lagde jeg Mærke til 3 Undercorporaler og nogle Menige, der uafladeligt brændte Bøsserne af, for lige saa hurtigt at lange dem ned igjen til nogle Kammerater bagved for at faa ladet paany.

Og ud af Skydeskaarene brølte Kanonerne hvert Øjeblik, saa der ikke var Ørelyd, mens Bøsserne uafbrudt lynede fra Brystværnet, sendende deres dræbende Projektiler ud i det prøjsiske Infanteri, hvoraf en stor Del havde kastet sig paa Maven i Jordsmonnets Lavninger. En lille rask Artilleriløjtnant – jeg troer han hed Bache – med

en Laadhue paa Hovedet, opmuntrede idelig Besætningen og var næsten allevegne. Imidlertid var Chefen for 2. Comp. Kapt. Schou (ham med den ene Arm) og flere Officerer faldne, nogle af Kanonerne demonterede eller Hjulene knuste; ved andre var Betjeningsmandskabet bortskudt eller veget for den forfærdelige Ild. Man fortalte, at en drukken Constabel, som havde lagt en Tid i Blokhuset, blev draget frem da det kneb og stablet op ved en forladt Kanon, hvilken han nu betjente som en Mester. Ogsaa vore smaa Skandser paa Sliens nordvestlige Bred fyrede uafbrudt da den afgørende Storm stod paa. Denne endte med at Fjenden under Paaskud af at redde deres saarede, under Parlamentærflag trak sine Folk ud af Ilden og skyndte sig at bringe deres Kanoner sydefter.

Mod Aften faldt der Taage og Tø, saa vi næsten ikke kunne se.

Vore fire Compagnier, der vel omtr. talte 800 Md., skulde nok havt et Tab af nogle og halvfjers døde og saared, 3. Regiments Folk samt Artilleriet skulde nok tilsammen have havt et lignende Tab, hvoraf dog en Del Fanger (af 3. Rg.). Fjendens Tab er mig ubekjendt, men menes at have været meget betydeligt og mindst en 3–400 Mand.

Den paafølgende Nat kom vi til at ligge i den brændende Mysunde By. Vi laae en Del paa en Lo med Halm, medens Ilden knitrede og bragede i Nabolavet. I høj Grad udmattede, drejede det sig nærmest om at redde lidt Hvile og Søvn, at der kunde gaae Ild i den Gaard, hvori vi laae, tænkte vi ikke videre over, og til alt Held stod den.

Om Morgenen frembød Byen et livligt Skue af forsultne Soldater, der støvede omkring for at redde et og andet Ædeligt. Kanonerne drønede den Dag vesterude, og vi laae med et inderligt Ønske om, at det dog maatte gaae vore Kammerater lige saa heldig som Gaarsdagen for os.

TILBAGETOGET FRA DANNEVIRKE

Saa bleve vi trukne til en Landsby, Fysing, der hvor vort halve 18. Regmt. havde ligget, mens vi sloges. Vi skyndte os at bringe vore Skjorter til Vadsk hos Koner i Byen. Det var den 4. Februar.

Den 5. om Aftenen omtr. Kl. 10, ligesom de fleste netop vare faldne isøvn, fik vi pludselig og aldeles uventet Udrykningsordre. I en Fart fore vi rundt i Byen efter vort Vadsketøj, da vi nødig ville miste vore uundværlige Skjorter. Disse, der for Størstedelen laae iblød i Bryggekjedlen, blev

hurtigt fordelt paa bedste Beskub. Resolut toge 2 Mand i hver sin Ende af Skjorten og vred det groveste af Vandet af, hvorefter den stoppedes i Tornystret – og saa afsted til Allarmpladsen.

Under en uhyggelig Stilhed drog Compagniet afsted; ingen vidste hvorhen, neppe nok i hvilken Retning. Vejret var tykt og mørkt, men temmelig stille og Sneen faldt jevnt. Da ingen Skydning hørtes, troede vi i Førstningen, at de danske i Nattens Stilhed vilde gjøre et Udfald. Med Undtagelse af nogle mægtige Brag, som kunde ligne en Eksplosion, syntes alt dødsstille og vi bleve ved at marchere. Omsider gik det dog op for os, at den Cours, hvori vi gik, neppe førte ad Fjenden til, men snarere mod Nord; men hvor vi skullé hen vedblev at være en Gaade. Og naar nogen fiskede hos Officererne for at faae lidt at vide, fik de et undvigende Svar eller et kort »Veed det ikke«. At vi virkelig forlod Dannevirke for stedse, tænkte vi mindst af alt paa. Omsider naaede vi en Slags bred Landevej, hvor Føret var meget iset og glat.

Dygtig varme i Hovederne gjorde vi Holdt et Sted, hvor en anden Vej stødte til, medens Troppemasser uafladeligt marcherede forbi i Sectionscolonner. Tiden blev os lang, vi kom til at fryse istedet for at svede, idet Marchcolonnen al-

drig syntes at faae Ende. Endelig kom vi da afsted; men imidlertid var Rygtet om Dannevirkes Rømning sivet ud, og det var gaaet op for os, at vi befandt os paa Chausseen til Flensborg – og den frejdigste Soldat hang med Næbet.

Marchen gik i det glatte Føre kun smaat, men rastløst, og en bidende Vind havde afløst Vindstillet. Morgenen brød langt om længe frem, Tornysterremmen begyndte at smerte, og mange klagede allerede over Ømbenethed. Det skulde dog blive endnu værre: sagtere og mere slæbende bleve Marchen. Tornystrene brændte formelig paa Skuldrene, og Fødderne vilde ikke holde hele. Endelig sneglede vi os frem til Flensborg, som vi naaede Kl. 11 Fmd. (d. 6.), og hvor vi fik Lov at holde Hvil til Kl. omtr. 2. Vi kom en 4–5 Mand op paa et Værelse, og det første vi gjorde var at smide os paa Gulvet og pille Tornystrene af. Mine Fødder havde ganske godt holdt, men da jeg fik løsnet Tornystret, var det først rigtigt for Alvor at Skuldrene smertede, ja det brændte næsten som Helvedsteen *der* hvor Remmene havde ligget, og det varede Timer før Smerten noget fortog sig. En Pige kom op med et Fad Vælling til os. Hun studsede ved at se os alle ligge ned og spurgte lidt forlegen, hvor hun skulle sætte Fadet. Efter An-

visning sattes saa Fadet paa Gulvet midt imellem os, medens vi paa Maven langede ud efter og nippede til den hede Mad. Ak, hvor længe varede dette relative Paradis. Snart skulle vi ud paa March og erfare Topmaalet af menneskelig Elendighed.

GENERALMARCHEN lød i Byens Gader, og selvfølgelig maatte vi atter samle de stive Lemmer sammen, kravle ned og stille paa Allarmpladsen. Dannevirke var opgivet, og dermed Modet, og nu truede vore physiske Kræfter med at slippe op i de opslidende Marcher, som paafulgte paa denne Side Flensborg. Ved Udgangen af den Nordre Ende af Byen stode Beboerne med alskens Drikke og Forfriskninger og saae meget nedtrykte ud. Vi fik imidlertid ikke Lov at standse eller nyde noget videre, men blot afsted – ud i Snevejret og Glatføret. Jevnlig faldt en og anden og slog Bøssen i Nakken paa sin Formand, der smaamumlede noget om at »staa bedre paa Benene« el. desl. Kanonernes Drøn Syd for Flensborg varslede uhyggelig om, at vore bagerste Tropper, som dækkede den øvrige Hær, vare blevne overfaldne af Fjenden, og hvem kunde vel nu komme de udmattede Stakler tilhjælp? Det viste sig siden, at det var 1.

og 11. Regiment (Kjøbenhavnerne og Vendelboerne) der i Sneføget maatte gjøre omkring og levere det blodige Slag ved Sankelmark for at frelse den øvrige Armee. Vi mente forøvrigt, at største Delen af denne var foran os (ad Graasteen), men den var bagved (i og Syd for Flensborg). Ustandselig, som var Fjenden i Hælene paa os, marcherede vi videre og atter videre. Naar en Mand fjernede sig et Øjeblik fra sin Afdeling, havde han – hvor smaat Colonnen end gik – den største Møje med at indhente Compagniet igjen. Sulten, men navnlig Søvnen, begyndte med Styrke at gjøre sig gjældende. Alt i Alt var det kun faa Timers Søvn vi havde faaet i et Par Nætter siden 30. Jan. Brødposerne havde kun de færreste faaet forsynet i Flensborg. Ud paa Aftenen forsøgte jeg at opkøbe noget – ligemeget hvad det var, naar det da kunne spises eller drikkes – i en Boutik, der laae nær Vejen. *Der* var fuldt af Soldater, men hverken Æde eller Bide. Det eneste jeg kunne faae, var hvidt Sukker og Rom. Naturligvis fik jeg skyndsomt fyldt den store Feltflaske og erhvervet mig to Pund Melis. Saa drejede det sig om at indhente Compagniet, hvad ogsaa lykkedes med stort Besvær. Det varede næppe længer end jeg skriver disse Linjer før mine Kammerater

havde tømt Flasken og spist Sukkeret. Sneen føg os nu om Ørerne i et Væk, og Kappekraverne bleve trukne op. Endnu troer jeg ikke vi havde andre Efternølere, end enkelte, der tilfældigvis kom op at kjøre.

Ud paa Natten blev det meget strengt og Mandskabet begyndte lydeligt at klage sig. Endelig naaede vi i Mulm og Mørke Landsbyen Kollund. Nede paa en stor Mose sattes efter Tids Venten Geværerne i Pyramider, hvorefter vi fik Lov at søge Ly i Byen, dog med Tilhold om at være parat til hurtig Udrykning. Omkring i Byen myldrede nu de afkræftede Mennesker, hovedsagelig for om muligt at redde sig lidt Søvn paa et Sted, hvor Kulden ikke ligefrem tog Livet af dem. Men ak, der var stuvende fuldt allevegne. Om det saa var i Vognfadinger, i Portrum, hvor Sneen hvirvlede, saa laae der Folk.

Vi blev allarmeret og stavrede længe omkring som tossede Mennesker inden vi hittede Geværerne. Jeg har siden tænkt paa, hvor let det ville have været for en mindre Afdeling udhvilte Ryttere eller Infanteri, at gjøre det af med hele vort ellers saa stolte Regiment.

Markløs, over Grøfter og Hegn, i den dybe Sne gik det nu i lang Tid – en lille Evighed for os;

men paa hvilke Egne vi befandt os, havdes ingen klar Forestilling. Sløvheden havde taget Overhaand. Tornystret brændte ikke mere, vi saae hverken Huse eller Gaarde. Kun de færreste havde i Kollund været saa heldige at faae lidt Søvn eller Spise, i Reglen kun Kaffe.

Tørst var næsten det eneste vi ikke led under, da der var rigelig med Sne. Op ad Dagen – det var Fastelavnssøndag d. 7. Fbr. – besatte vi nogle Højder, hvorfra vi, da Vejret klarede noget op, havde en meget vid Udsigt over det omliggende Landskab. Troppecorps, større og mindre, saaes hist og her langt ude i det flade aabne Terræn; de førte alle danske Flag, men syntes ikke at komme stærkere afsted end Lus paa en Tjærespaan. Vi havde nu faaet at vide, at Armeen for største Delen var bagved, og at det nu var vor Tur at dække Retraiten øst paa til Dybbøl. Vi havde indtaget en Kampstilling paa disse Højder, hvor den bidende Frost og Blæst trængte gjennem Marv og Been. For ikke at miste det usle Liv, vi slæbte paa, krøb vi sammen i smaa Hobe den ene oven paa den anden, istedetfor efter Ordre at staae paa Bakketoppen, holdende skarpt Udkig og parat til at afslaae fjendtligt Rytterangreb. (Enkelte Rytttere skulle nok være sete i Horizonten?) Med Tig-

geri fik vi efter Middag Lov at krybe ind bag et nærliggende Skovbryn. I Læ af Stubbene begyndte Folk at ransage Brødposerne, om der ikke skulle være gamle Levninger. Min Ven »23« viste mig sin Fedtdaase og fortalte mig, at han omtrent havde spist Halvdelen af det deriværende Stegefedt bort, formedelst han intet havde at smøre det paa. Jeg bad ham efterse min Brødpose om der ikke i en Kardus Tobak, der laae splittet, skulde findes nogle Kigssmuler.

Efter endel Roden omkring i Tobakken, fandt han en 4–6 smaa Knolle Kigs, omtr. saa store som Valnødder, og sorte som »Tretaarn«. Han rev Laaget af Daasen og klinede et Lag Fedt paa Knollene meget tykkere end selve disse, og knuste dem med glubende Appetit. Jeg for min Part led ganske anderledes af Søvnmangel end af Sult, og det gjorde mig bitterlig ondt, at nogle af mine kjære Kammerater med deres Sabler begyndte at opgrave Rødder af Skovbunden til Føde. Hvor gjerne havde jeg ikke vandret en hel Mil – hvor medtaget jeg end var af Søvnen – hvis jeg blot havde kunnet skaffe saa meget Rugbrød, som jeg kunde bære, thi jeg var af Naturen sejg og have gode Been. Dog, det viste sig, at der blev Brug for for enhver Kraft, at Nerverne skulle spændes til

det yderste, og at Lidelsernes Bæger langt fra var fyldt endnu.

Omsider slæbte Compagniet sig afsted igjen – dennegang paa en Vej, der vrimlede af alskens Forhindringer og som nødte Colonnen til at standse hvert Øjeblik. Der var Kavallerister i Mængde, der vandrede langs Vejsiden trækkende deres glatskoede Heste efter sig; disse kunne nemlig ikke staae, og selv Karlene frøs. Foruden Efternølere, der blidelig slumrede i Vejgrøfternes kolde Sne, havde man ogsaa jevnlig det tragicomiske Syn, at see Infanterister med deres Bøsse sidde oppe paa Ryggen af de ligesaa udmattede Heste, medens Kavalleristen gik foran og trak.

Færdsels- og Bagagevogne, Krudtkærrer, Brødvogne, Kanoner m. m. alt i den mest brogede Forvirring, slæbte sig langsomt afsted, medens Hestene faldt paa den tilslibrede Flade. Meget af Trosset laae væltet eller havde sat sig fast.

Efterhaands som vi nærmede os Nybøl, øgedes Plagerne i en forfærdelig Grad. Vi kunne næsten ingensteds komme for idelig standsende Hindringer, og det begyndte at tynde kjendelig paa Compagnierne, idet een efter een sakkede agterud og (for ikke at blive overkjørt) søgte Havn i Vejgrøfterne, hvor Søvnen øjeblikkelig tog dem. »Se

at vinde med, Folk,« lød det idelig fra Førerne. »I sover stivfrosne, hvis I giver efter,« men ligemeget hjalp det. Med Opbydelsen af hele vor Viljestyrke holdt endnu de $^2/_3$ af os sig i Geledderne, halvt sovende, halvt slæbende fremad. Hver Gang de forreste standsede sank næsten alle til Jorden – og sov. Paa den sidste Quartmil før vi naaede Nybøl, sov jeg for min Part sikkert 50 Gange og Marchen tog mindst halvfjerde Time. I Mørke og Snefog naaede vi – det vil sige omtr. Halvdelen – Nybøl By, Øjeblikkets forjættede Land. Dog, skjøndt Elendigheden nu skulde synes at være gaaet over alle rimelige Grændser, saa blev dog et Mindretal om Natten prisgivne endnu yderligere Pinsler.

Vest yderst, paa Sydsiden af Chausseen, i Nybøl By, boede en Snedker (eller Hjulmand) i hvis Værksted vor Deling tog Station, det vil sige som Feltvagt. Vi skulde have været c. 40 Menige og 4 Undcprl., men vare reducerede til Halvdelen af hver Slags. Det var den værste Nat, jeg nogensinde har oplevet, og glemmer den aldrig, om jeg end blev saa gammel som Metusalem. Strax ved Ankomsten maatte vi sætte Poster ud – ud paa Marken, hvor Sneen føg, som om den aldrig havde føget før. De tiggede om at faa et lille Hvil,

blot en lille Stund, men Militarismen kjender ingen Forbarmelse. Herude maatte de arme Folk over Marker med en Del Smaagrøfter, som voldte den største Møje at slippe over, og hen til en nøgen Grøftvold og staa som Vedet. Man kunde næsten ligesaa godt have hængt en Kappe paa Enden af en Bøsse, thi de sank strax sammen i Sneen. De tilbageblevne kastede sig for en Deel paa skraatstillede Brædder i Værkstedet, medens Konen i Huset tyllede varm Kaffe i de øvrige.

Kommen tilbage fra Vedetterne, troede jeg at min Tur var kommet til at hvile lidt (de andre snorksov), men ak! Jeg skulle føre alle de stoppede civile Vogne, der kom fra Als, indtil videre hen paa en Gadeplads i Byen. Nogle angav, at de expres skulde efter Læge, andre efter Jordemoder o.s.v., og det var stundom kun med skarpeste Tilhold, at nogle af dem ville lystre og forblive holdende i den gjennemtrængende Kulde. Da jeg efter Midnat havde samlet en hel Mængde Vogne, forlangte de energisk at blive stedt for den *der* befalende Officer. Efter nogen Søgen fandt jeg ogsaa en Del Officerer ligge sovende i en Stue med Halm, men troer nu nogen, at det var muligt at vække dem? Jeg ruskede og sled i 2–3 Stykker, men opnaaede kun langt om længe at faae nogle

usammenhængende Grynt om at »blive – holde – til Dag«. Hvorledes Kuske og Heste saa siden affandt sig med Officererne, ved jeg ikke. Paa vor Feltvagt var det kun med største Besvær at Afløsningen kunne skaffes tilveje, de jamrede og bad for sig. Selv vor ellers yderst aarvaagne Løjtnant overmandedes hvert Øjeblik af Søvnen. Konens nøgne Kaffe (ɔ: uden Brød) var det eneste, der var til at opdrive, da der alle Vegne syntes at være uddødt. Dog, den sorte Kaffe og den – forbudne – Søvn lidt imellem, hjalp alligevel betydelig: henad Morgenen krøb de ikke slet saa ynkelig paa Post. Men hvad fik jeg? Kun en Kop Kaffe og nogle Smaablund paa højst nogle faa Minuter, liggende op ad en Vognfjeld. Hver Time skulde der afløses Poster, thi Vejret var meget strengt, og i Mellemrummene havde vi to Undcprl. nok at gjøre med nyankomne Vogne m. m. Saa med eet savnede jeg mit Gevær, o hvor maatte jeg ikke søge inden jeg fandt det! Det var paa en ubegribelig Maade kommen op paa en Vogn, der holdt med opsamlede Armaturgjenstande.

I Daggry opdagede en af vore Folk et Rugbrød, som pippede frem under Bagsmækken paa en Brødvogn, der laae væltet i Vejgrøftens Snee, med

alle Hjulene ivejret. Jublende skyndte han sig med Brødet ind i Feltvagten, hvor det i utrolig kort Tid blev ædt. Derefter forsøgte en Deel Mænd at løfte Vognen og pille en Deel Brød ud. Nu soldede Jenserne med sort Kaffe og tørt Brød – en ren Lækkerbidsken! De fleste af vore i Vejgrøfterne efterladte Folk kom dog mod Forventning lidt efter lidt tilstede; en Del af dem dog opsamlede paa Vogne, der oftest kjørte dem lige til Sønderborg, hvorfra de, nogenlunde restituerede, omsider meldte dem ved deres Afdelinger. De havde som Regel hyttet dem bedre i Sneen end forventet, thi ved at bore sig godt ned og danne en Slags Hule, er den dræbende Kulde væsentligst stænget ude. De udemærkede Kapper havde ogsaa en Deel i manges Redning.

Ankommen til Dybbøl By, med de pæne grundmuurede 4-byggede Gaarde, bleve vi saamange der kunde rummes, proppet ind i en flot Øverstestue belagt med Halm. Her behøvedes ikke Commandoen »med Nedfald«, thi paa faa Minuter vare de fleste overvældede af en dødlignende Søvn.

En 14–15 Timers »Skraber« – ja den hjælper jo under saadanne Omstændigheder som intet an-

det; thi Nervelivet havde ubetinget lidt mest og vistnok naaet Høidepunktet af, hvad Mennesket overhovedet kan taale. Mærkværdigt er det forresten, at jeg ikke hos nogen af vore Compagnier hørte Tale om de mange Halluccinationer (Syner), der skulde have fundet Sted paa Retraitens sidste Stadium. Dagen efter denne – lad mig kalde den »Syvsoverdag«, støvede Jenserne omkring ligesom Rotterne i den allerede næsten forladte By. Der var Fjerkræ, Unggrise, Korn paa Lofterne og meget andet, som under Flugten vare bleven efterladt. Da vore vare paa det Rene med, at ligesaa godt som Tydskerne tidligere eller senere ville gjøre sig tilgode med Beboernes Efterladenskaber, ligesaagodt kunde de selv bruge en stegt Høne o. l. En Mand ved vort Compagni havde ved Afmarchen stoppet 2 Høns under Tornysterklappen, men da denne derved struttede unaturligt ud, turde Manden ikke beholde dem, men kastede dem om bag et Steendige. En Høker i Byen, den eneste tilbageblevne Bymand jeg saae, klagede over, at Soldaterne næsten havde udplyndret ham. Vi kom en 3–4 Stykker derhen for at kjøbe Tobak og Sirup, ligesom han var ifærd med – med grædende Taarer – at smide de sidste Rester af sit Varelager midt ud paa Gulvet. »Tag bare væk, Folk,

det gaaer sin Vej alligevel«; det var knapt han vilde modtage Penge, thi »enten han fik det Par Skilling eller ej, betød mindre, da han var ruineret alligevel.« Vi harmede os naturligvis over, at en saadan Udaad kunde begaaes af danske Krigere.

Om Morgenen allarmeredes vi ved Kanonskud og Geværkuglernes Hvislen. Det var Prøjserne, der angreb vore Forposter (8. Comp.). Hurtigt rykkede vort Comp. kampberedt nord ud af Byen, drejede derefter mod Vest og gik i Rodemarch ind i en Skov ad en smal Sti. Der var noget uhyggeligt ved hvert Øjeblik at være udsat for en lurende Fjendes Ild, uden at have det ringeste Overblik over Terrænet og Forholdene. Omsider døde dog Skydningen hen, og Compagniet trak sig atter tilbage til Dybbøl.

Den 10/2 rykkede vort Regiment østerpaa ad Als til; undervejs kom vi igjennem den Række Skandser, der omgav Dybbøl Banke. Hvilket imponerende Syn frembød ikke disse, især naar de sammenholdtes med de usle Skandser ved Mysunde. Der laae Skandsen No. 4 tilhøjre for os i al sin Vælde – og dog, hvor uendelig meget Arbejde manglede der ikke endnu, inden denne Feltbefæstning kunde siges at være færdig. Der gik

Soldater i tusindvis, Uger ud og Uger ind, baade Dag og Nat efter den Tid paa Gravearbejde. Der manglede meget, baade med Hensyn til Løbegrave, Brystværn, og med Sløjfning af Grøftevolde; der manglede Palisader, Kanonplacement, Jord om Blokhusene, ja i samme Skandser var der ikke engang anlagt Krudthuus. Barakker var der heller ingen o.s.v.

Omsider naaede vi det mindeværdige Brohoved; Broerne over Alssund, c. 600 Alen, passeredes og vi stod nu i Sønderborg; derfra marcherede vi saa langt ind paa Als Land. Dette var vort første Besøg, men det blev ikke det sidste.

SEBELØV PAA ALS

Brev til Hjemmet d. 14. Februar 1864.

Da vi nu befinder os paa Als og sidder her og kukkelurer, har jeg Lejlighed til at skrive, men jeg har ikke noget større at skrive om, da her intet nyt er passeret i disse Dage. Dannevirke, ved I jo er opgivet, den var vort eneste Haab. Modet er nu næsten borte hos os alle og er Modet ikke rent væk, saa er Lysten og Villien. Søster Kirsten fortæller, at der i Kjøbenhavn var det voldsomste Røre, da Efterretningen om Dannevirkes Rømning indtraf; dette er ikke saa underligt, at det

danske Folk er misfornøjet dermed, da bemeldte Stilling var det eneste, vi skulle trøste os ved. Der er vist heller ingen, der er mere misfornøjet dermed end Soldaterne, og det var underligt at *den* (Befaling) kunde gaae; men det gik i al Hemmelighed, og ingen vidste, af hvad Grund vi skulle forlade Skandserne. De fleste troede det var af en fredelig Grund. Nu ved enhver Soldat, *hvad* der er opgivet, uden Udsigt til Fred. Skal vi nu kjæmpe med dem i aabent Terræn, falder vi igjennem, selv om vi vare flere end de; thi det er noget forfærdeligt Haandskyts de ere forsynede med. Det er af en ejendommelig Construktion og bliver ladte bagfra i Piben. De kunne skyde en 3–4 Gange saa hurtig som vi, og saa rækker deres Bøsser ikke saa lidt længer end vore; dertil kommer, at de ere uafhængige af Fugtighed. I spredt Fægtning ville vi formentlig trække det korteste Straa; det skulle da være, at de ikke er syndig øvede i at sigte, thi det er heldigvis ikke ret mange af deres talrige Kugler der rammer.

Nu har vi da udhvilet os, levet godt, sovet o.s.v. samt faaet vadsket og lavet Tøj. Jeg og 2 af mine Kammerater har i Dag været i Augustenborg (c. ¼ Mil herfra) og moret os lidt, da det er min Fødselsdag. Vi havde sat os for iaften at skulle

have os en Bolle Punch, men ak! Rommen var sluppen op her i Byen, saa at vi kun kunne faae Sukker og Vand. Hvor man kommer har Folk næsten ingenting af Fødevare, da den Masse Soldater her ligger alle Vegne, æder dem næsten ud af Husene. Her i Byen ligger alene en c. 1500 Md. (½ Comp. hos hver Bonde). Naturligvis ligger vi i Laden og døjer ikke saa lidt af Kulden paa Tider. Als er ellers et udemærket smukt Land, med store, smukke Gaarde og vistnok fortrinlig Agerjord. Man kan næsten blive vildfarende i bare Værelser paa et Bondested, Møbler og Bohave haves i rigelig Mængde. Gaardene bestaae ikke som de i Sydslesvig af 1 Bygning, men ligesom paa Sjælland af flere. Kjøkken, Lo og Lade gaa ud i eet i Sydslesvig, men her er anderledes Orden. Landet (Sundeved) paa den anden Side Sundet er lige saa smukt som Als; de ere nogle af de dejligste Landskaber, jeg har set. Beboerne ere begge Steder dansktalende, dog med et eget Dialekt. I Flensborg, hvor vi paa Retraiten opholdt os nogle Timers Tid, taler de dels Tydsk og dels Dansk; de fleste kunne begge Dele. I Nordenden af Byen især vare de næsten alle overordentlig flinke mod os; de gave os Spise og Drikke gratis, uddelte Øl, Brændevin, Kaffe, Hvedebrød

til de utallige Militære, der trak igjennem Byen, og vi kunne nok trænge til det, eftersom vi havde marcheret i 14 Timer i Frost og vaaget i flere Nætter.

Jeg er da ellers rask. Vi venter een af Dagene at komme over at forsvare Dybbøl Skandser, som Tydskerne nok skal have svær Lyst til. Det siges, at Forpostfægtning finder ofte Sted derovre, og den sidste Dag vi var der, sang Kuglerne, de smaa med de store, ret gemytlig over Ørerne paa os, og vi mistede flere Md. (dog ikke ved vort Comp.). De danskes Geværer klikkede eller brændte for, thi Skuddene vare fugtige af det daglige Sne- og Regnvejr.

Da 1. Division d. 10. var gaaet i Cantonnement paa Als, blev Dybbølstillingen foreløbig besat af tre Regimenter, lidt Cavalleri og nogle Stk. Feltskyts. Fra d. 9. Fbr. af fandt idelig større eller mindre Skjærmydsler Sted, derved at Fjenden daglig recognoserede Terrainet, hvorved de kom i Filteri med vore Forposter, der stode altfor langt fremskudt udenfor Dybbøl, nemlig fra Sandbjerg i sydvestlig Retning udenom Stenderup og Bøffelkobbelskoven, derfra i en Vinkel tilbage mod Vemmingbund. Prøjserne kom snart under Vejr

med, at Halvøen Broager kunde afgive et nyt og yderst brugbart Operationsfelt, dels kunne de derfra iværksætte et farligt Angreb i Ryggen paa vore venstre Fløjs Forposter, og dels kunde de ved Anlæg af Skandser paa Halvøens Nordrand bestryge alle vore søndre Skandser paalangs. Begge Dele skulle snart vise sig.

VED DYBBØL SKANDSER »ROLF KRAKE« VED EGERNSUND

Prøjserne havde lavet et Par Batterier ved Egernsund, og over det smalle Vand slaaet en Bro og dirigeret Tropper over paa Broagersiden. Da Danskerne – mærkelig nok – havde faaet Nys herom, beordredes Pandserskibet »Rolf Krake« til at skyde bemeldte Bro ismadder. Ved en Misforstaaelse – ja der var nok ellers ingen *god* Forstaaelse mellem Overkommandoen og Marinen – troede den første at Angrebet ikke blev til noget, og traf derfor ingen Anstalter til at støtte Angrebet fra Land.

Rolf Krake styrede ned i Flensborg Fjord lidt op ad Formiddagen, og blev ved Holdnæs ivrigt beskudt af et derværende prøjsisk Batteri; men R. Krake gik videre, ladende som ingen Ting, saa

langt det kunde komme i det grunde Vand, og buldrede da løs pa den usynlige Bro med sit svære Skyts samtidig med at Pandseren selv blev heftig beskudt af de fjendtlige Landbatterier. Da der imidlertid intet kunde udrettes, hævedes Angrebet, og Pandserbatteriet sejlede sin Vej igjen.

Da Prøjserne blev opmærksomme paa Kanonaden, troede de, at Dansken fingerede paa at tage de paa Broagerland værende Tropper tilfange. En større prøjsisk Troppestyrke med Artilleri sendtes hastig frem mod vor venstre Fløj, trods Snefog, for at drive den tilbage og dække deres egne paa Broager. Udenfor, i og bag Skoven, rasede snart en levende Forpostfægtning, som navnlig gik ud over 17. Regmts. Folk, der netop kom for at afløse, medens de afløste strax gik tilbage istedet for at bistaae deres Kammerater. De slaaede Rester af vore Forposter søgte at naae Avnbjerg, hvor et Par Dæknings-Compagnier samt en Del af 16. Regmt. optog Kampen, stoppede Fjendens yderligere Fremtrængen og tiltvang sig igjen vor gamle Stilling.

Vort Tab var c. 100 Md. (de fleste af 17. Rgmt.) medens Fjendens var rent ubetydeligt. Bagladebøsserne havde nu hævdet deres Overlegenhed.

Da nu lignende Overrumplinger kunne forventes at ville gjentage sig med Held fra Fjendens Side – og virkelig ventedes hver Nat af de Menige – især efterat Prøjserne vare blevne Herrer paa Broager, saa skulde man dog synes, at den naturligste Ting havde været at trække vor venstre Fløj saalangt tilbage, at Fjenden ikke fra Broager kunne trænge ind bag i Ryggen paa vore. Ikke destomindre skulde Forposterne blive staaende hvor de stod, for om faa Dage at opføre et lignende Skuespil, kun mere storartet. Wrangel og den prøjsiske Kronprinds skulde (ifølge O. Vaupell) være indbudte for at se »Festforestillingen«.

Af Brev til Hjemmet
Als d. 22. Februar. Aften.

Da vi nylig er bleven afløst af Feltposttjeneste ved Dybbøl og kommen tilbage til Als, vil jeg, da Lejlighed gives, underrette Eder om, hvorledes jeg har det. Jeg er træt og søvnig, men ellers rask og sund. Forinden I læser dette Brev, vil I sandsynligvis have seet, at det ikke var paa den behageligste Maade vi blev løst af, thi Prøjserne paatog sig den Bestilling ganske tidlig i Morges. Det var i Fredags, d. 19., om Morgenen, at jeg og 4 Kammerater sad i et fattigt Bondehus i Sebbeløv

(p. Als), og drak Kaffe. Ordre var udgaaet at 18. Rgmt. skulle paa Forpost, og det ahnede os alle, at der ikke ventede os noget godt. Da vi havde spændt Tornyster og Livgehæng og skulde byde Farvel til Folkene, græd Konen og ytrede: »Gud veed, om I komme her alle igjen.« Andre Steder plejede Konen at sige: »Uha, uha, ak I sølle 'Kaale', nu skal de ud at skydes igjen.« Vi 4 ere dog alle forblevne ilive og dertil uskadte, men med Smerte maatte vi imorges se mange ulykkelige Kammerater ligge blødende i Sneen. Jeg troer snart, at 18. Rgmt. har samme »Held« som dets Forgænger 2. Jægercorps. At vort Rgmt. dennegang fik smurt sig, var noget næsten enhver Mand havde forudseet, og forresten var det ikke stort bedre faren end ved Oversø i forrige Krig. Da nemlig det voldsomme Overfald i Middags var tilendebragt og Compagnierne tildels samlede, vare disse smeltet betydelig sammen; i Begyndelsen vare de ikke stort større end de ere i Garnisonstjenesten, uagtet de i den senere Tid ere blevne forøgede med et stort Antal gamle Slesvigere. Af Sectionerne, som ellers pleje at være en 10 a 12 Md. stærke, vare der mange, som kun havde en 5–6 Md., ja nogle vare endog repræsenteret ved et Par Md. Der var endog i nogle Com-

pagnier (t. ex. 1. og 2.) næsten hele Delinger, som manglede.

I Fredags (d. 19.) om Morgenen marcherede vi ud af Als Land over Broen og ind i Sundeved, hvor vi omtr. Kl. 10 besatte Dybbøl By med Piketvagter (ɔ: større Vagter i Baghold). Om Lørdagen havde vi Vagt i selve Skandserne, men begge disse Dage mærkedes ikke videre til Fjenden, og vi havde det ret godt efter Omstændighederne. Vi fik dog i de Nætter lidt Søvn, baade i Laderne om Fredagen og i Blokhusene om Lørdagen; men det var saa koldt, og saa havde vi kun lidt og fattig Spise og Drikke. Lædertøj, Tornystre o. dsl. maatte stadigvæk være spændt paa. Om Søndagen (21.) maatte vi paa den egentlige Feltvagt, omtr. 1½ Fjerdingvej fra Skandserne; her maatte vi naturligvis være under aaben Himmel, men søgte dog at indrette os det saa bequemt som muligt. Mod den skarpe Nordenvind dækkede vi os bag en Grøftevold, ved hvis søndre Side vi leirede os i Halm, og her laae vi saa lunt og godt mens Solen skinnede saa klart. En Vagtild var antændt, og her kunne vi rigtig gotte os ved at lejre os i Rundkreds om Baalet, liggende i Halm og smøgende paa Piben med Støvlerne vendte mod Ilden.

Natten blev meget kold, men vi vedligeholdt dog Humeuret nogenlunde, uagtet vi havde faaet saa lidt Søvn og utilstrækkelig Ernæring. Vi maatte, for at holde Varmen, hale op og ned ad Marken med Geværet, og i de Timer, hvori vi var afløste (af 5. Comp.) borede vi os ned i Halmen med alt vort Kram, eller røglede os sammen ved Vagtilden. Hvor herligt havde det ikke været om vi her havde kunnet faae lidt varm Spise eller Drikke; vi kunde selv have kogt den, men der var ikke andet at »redde« i de nærliggende forladte Steder end lidt Kartofler, samt en Mængde – Snustobak. Med eet paadrog sig et sært Optog almindelig Munterhed. En af vore kraftigste Kjøbenhavnere, en ren Løve i Kræfter og næsten ogsaa i Udseende, kom trissende forbi et fremmed Compagni med en Sæk Kartofler paa Nakken. En »Spir« standsede ham med det Spørgsmaal, hvad det var, han gik med, hvortil Borre svarede: »Jeg hører ikke til dette Compagni.«

Ud paa Natten sneede det ikke lidt. Vi havde Møje med at dække os for Kulde og Snee i vore Fritimer. Søvn blev der naturligvis ikke meget af, og henad Morgenstunden var det umuligt at sove for Kulde og Snee og tilmed umuligt at lade være at sove.

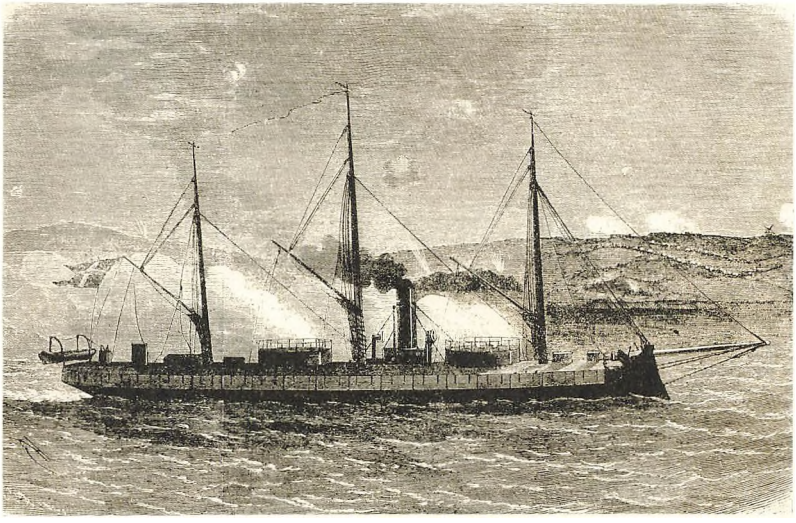

Det danske panserbatteri Rolf Krake *løber ind i Vemmingbund og engagerer de tyske tropper. – Efter træsnit i* Illustrated London News *23. april 1864. Bladet bragte billederne tre uger efter begivenhederne.*
Det var under kampene på Dybbøl 28. marts 1864, at der blev signaleret til *Rolf Krake* om at løbe ind i Vemmingbund syd for Dybbøl for at bistå under kampene. De tyske tropper skød livligt mod den danske båd, som var sikret med stål-plader. Den blev ikke ramt og kunne stadig med stærk beskydning af de fjendtlige styrker på Dybbøl-stillingens venstre fløj tvinge angriberne tilbage fra denne position. Det irriterede angriberne, at skibet ikke blev ramt.

Forfrosne, gjennemblødte af Snèen og godt begyndt at blive sultne, sad No. 4, jeg og to andre i Grøften og spiste os lidt Kigs og Stegefedtbrød, da en Ordonants kom sprængende og meldte Majoren at Fjenden rykkede frem med stor Styrke. I samme Øjeblik løsnedes Skud, og Vedetterne bleve i Hast kastede tilbage. Vi fik nok i en Fart samlet vore Pakenilliker i Brødposen og kom i Gevær. Neppe vare vi nogenlunde i Orden, før Musiken – Kuglernes langtrukne Musik – begyndte. Fjenden myldrede frem fra Hegnene paa alle Sider af vor Kjæde og trængte denne i en Fart tilbage og omgik i det halvmørke og sludagtige Vejr flere af vore yderste Feltvagter og snuppede dem helt og holdent.

Noget vestlig for Dybbøl By laae en sumpig Ellemose, hvor vi maatte udenom mod Nord, men *der* var et Hegn med en tæt Tjørnebevoxning, som ikke var til at slippe over i en Fart. I Hælene paa mig løb en Mand fra 4. Deling, Søren hed han (No. har jeg glemt). Rask trængte jeg op igjennem Vildnisset medens Kuglerne ubarmhjertigt klippede Quistene af Tjørnene og smadskede paa Stammerne i Ellemosen for derefter med en ejendommelig Piben at ændre Retning. Ovenpaa Hegnet fiskede min Geværrem nogle

Grene og det var mig en Stund umuligt at slide det løs, endelig slap det og hurtig rækker jeg Haanden ned for at faae fat i Næven paa Søren, der var lidt ubehjælpsom; allerede havde jeg ham halvvejs oppe, og der krævedes kun endnu et Secund for at bjærge os begge over paa Østsiden – da o ve: et Svup, af dem vi kjendte saa godt, sagde mig strax at Søren havde faaet et Skud i Ryggen. Ligbleg slap han mit Tag og sank samtidig med at Øjnene drejede sig saa underligt i Hovedet. »Guds Fred med Dig« hviskede jeg – og væltede mig, blodig og forrevet, ned ad den farlige Stilling.

Gjennem et buekrummet Stræde med Stengjærde paa begge Sider kastede en Mængde, baade Saarede og ikke Saarede sig ind under Gjerdet, da Kuglerne her rasede forfærdeligt. De fleste drog videre og søgte Dækning bag Gaardenes Murværk, hvori Kuglerne uophørligt smældede. 4 Mand (hvoraf 2 U-corp.) løb ind i det første det bedste Hus, hvor de blev taget tilfange; i Byen myldrede vi mellem hinanden i den fuldstændigste Forvirring, omtrent som Skovmyrerne, naar der pirres i deres Tue. Efter en Del Raaben og Skrigen af Førerne blev der dog snart bragt nogen Orden tilveje, saa vi kunne trække

os øster ud af Byen, for at formere bag Hegnene. Nu var det først vi skulle til at skyde. Paa vor højre Fløj syntes Vore vedblivende at gjøre forbittret Modstand. Tydskerne skrege højt derude og stormede vistnok flere Gange, og da større og større Colonner viste sig derude som Reserver, trak vore Folk sig over hele Linjen langsomt og fægtende tilbage.

Vi retirerede nu fra Hegn til Hegn og fik kløet os dygtigt hvergang vi løb gennem ud paa en Mark. I en Mose vare vi nær bleven hængende, efter at vi først i flere Minuter havde arbejdet paa at komme over et Tjørnegjærde. Støvlerne fik vi fulde af Vand og det gik lumsk.

Vi bleve naturligvis forfærdelig trætte og udasede, og mange vare de som gave efter og lode sig tage tilfange.

Fjenden ophørte endelig med denne Klapjagt og trak sig flux tilbage. 18. Regm. blev afløst, men Compagnierne vare saa smaa. Ikke nok med, at mange af Udmattelse bleve snuppede som Fanger, men hele Delinger, 1. Comp.s 3. Del. og 2. Comp.s 1. Del. bleve vistnok fordetmeste fangne. 5. Comp. hængte svært i paa venstre Fløj og mistede mange saavel som 2. Comp. 7. Comp. skulle dog have lidt mest.

Kan I undvære lidt Penge, maa I nok sende mig nogen, ikke formange. I Feltstillinge kan vi let blive af med dem, og i Quarter er alting for dyrt; især her paa Als giver vi gjerne for mange ud.

Gud hjælpe Slesvig og Nørrejylland, for Tydsken æder det vist snart op. Det hedder sig jo at Generalen er rendt med alle sine Tropper helt op til Skagen. Han skal være svært bange for, at Tydsken skyder med Skarpt. Nej, Dannevirke er borte, og dermed troer jeg at Als er tabt.

Af Brev til Hjemmet
Als d. 27. Februar.

Da vi endnu i Dag faae Lov at opholde os i Ro her paa Als, vil jeg skrive Eder et Brev førend vi trækker over til Dybbøl paa Forpost, hvor vi rimeligvis igen faae travlt med Prøjserne. Vi venter i disse Dage et stort Slag derovre, nemlig et Angreb paa selve Skandserne. Det er rimeligt, de venter, til 18. Bunke, os med Chacoerne, kommer igjen. De kan nu engang ikke lide os, der fortrængte de »svarte« fra Mysunde.

Tak for de 5 rd., jeg har faaet, men hvorfor vilde I dog sende Tøj? Jeg har ikke Brug derfor, ej heller formaaer jeg at slæbe mere, end det jeg havde.

Vore 8 Compagnier ere nu alle meget smaa; igaar bleve vi omfordelte, men istedet for nogle og fyrre Menige i hver Deling blev der nu kun 30 Mand. For en halv Snees Dage siden fik vi en heel Deel gamle Slesvigere stukken ind i Compagnierne blandt os, men disse Rakkere stikke af, over til Tydskerne, saa saare de kan see deres Snit, baade paa Forpost og under Fægtning (dette gjælder naturligvis langtfra dem alle); men der er tale om at vi skal af med dem igjen, som vel er, thi de er ikke til at stole paa. Der paastaaes at to slesvigske Overløbere, Aftenen forinden sidste Affaire, skulle have givet Fjenden den nøiagtigste Oplysning om vor Stilling, og navnlig vore yderste Feltvagter. Derfor var det vel at vi saagodtsom Intet hørte til disse, da de snuppedes med Hud og Haar.

Der maa vel have været noget »muggent« ved Overkommandoen, siden de Meza i Slutningen af Fbr. gik af og vor Divisjonsgeneral Gerlak kom til Stedet. Sagtens har de Mezas »Bedrifter« ved Dannevirke ikke ret huet Regjeringen, saalidt som Soldaterne. Gerlak var vel en af Krigsfolket særdeles afholdt Personlighed, men manglede vist Feltherretalent. Det viste sig nemlig bestandigt senere, at Prøjserne uden nogen som helst For-

purring fik Lov at lave saameget Jord- og Skandsearbejde de vilde, baade paa altfor nært Hold i Fronten, som over paa Broager. Ja Defensiven dreves saavidt, at Regimenterne sluttelig begjyndte at giøre »Stricke« og rentud nægte at ligge derovre som Granatføde paa Bankerne længer, naar de ikke maatte faae Lov at rydde op i de fjendtlige Rottereder derude. Og det skyldtes sikkert alene den afholdte General Gerlaks personlige Indflydelse, at man fik Lov dertil.

DYNEVIT PAA ALS

Af Brev til Hjemmet d. 6. Marts 1864.

Da vi nu igjen er komen over paa Als for at udhvile efter 5–6 Dages Forposttjeneste, vil jeg fordrive Tiden med at skrive lidt om Dit og Dat. For større Nyheder er her ikke at fortælle for Øjeblikket. Vi kom hertil Byen igaar fra Sønderborg, og jeg troer vi var en 5 Timer om at gaae det Stykke Vej af c. 2 Mil, for det er næsten ikke tænkelig at vade gjennem den sølede Vej, der nu er overalt, og som navnlig har sin Grund i den Mængde Tropper, der jævnlig trække ud og ind af Als's forskjellige Byer og optræde Vejen. Hertil kommer de idelige Regnskyl, der næsten synes at

have taget Accord paa at gjøre os Tilværelsen saa broget som muligt. Ovre paa hin Side Sundet, rundtomkring Dybbøl Skandser, er der endnu meget værre; der er de pløjede Marker saa optraadte og sølede, at man knap kan slæbe sig frem med Oppakning. Ved Indquarteringen denne Gang, hvor Mandskabet er mere spredt fordelt, har vi naaet den sjældne Lykke, at komme af Klæderne og i Seng; men det bliver vel kun af meget kort Varighed, vel en 5–6 Dage højst, da saa 6 Dages Forposttjeneste, Skandsevagt o. d. l. træder istedet. I 2 Døgn ligge vi paa Feltvagt og Piket (den egentlige F-posttjeneste) og disse ere de haardeste; i 2 Døgn ligge vi i Skandserne, dels for at forrette lidt Arbejde ved disse, men dels og især for at forsvare dem, hvis Fjenden skulle trænge paa. De 2 Døgn tilbringe vi i Reglen i Sønderborg, ligeledes for at komme Skandserne tilhjælp, hvis det paakræves, og danner altsaa en Slags Reserve. Den egentlige Forposttjeneste er en nederdrægtig Bestilling; hver eneste Dag stjæle Fjenden Livet af en eller flere af vore Folk, navnlig af de stakkels Vedetter, der udstilles nærmest Fjenden. Saa snart nemlig de fjendtlige Patroiller kan lange een af vore Folk, plaffe de gjerne strax til hinanden, og med det samme er alle Feltvagter,

Piketter strax allarmerede, thi man ved jo ikke, især ved Nattetide, om der er mere paafærde eller ej. Saaledes troede vi bestemt den sidste Dag, vi stod som Hovedpost (Reseerve), da der henimod Morgenstunden faldt Skud og som strax derefter udvikledes til en rask Skydefægtning paa venstre Fløj – at Fjenden vilde forsøge et Angreb paa Skandserne (om Natten var der nemlig kommen Melding om, at Angreb sandsynlig ville ske). Hurtig stode alle de vagthavende Compagnier opstillede i Colonne eller spredte i Kjæde. Tause og lidt blege vare Soldaterne, hvilket gjerne er Tilfældet, naar de første Skud høres, men som falder væk, naar de rigtig kommer i Fægtning og Kammeraterne begynder at falde. Den Dag blev der dog intet videre af; vi kom ikke til at løsne Skud, da Feltvagterne selv kunde klare sig.

Der siges, at Prøjserne ikke skulle have videre Appetit til at bide paa vore Skandser. Saameget er vist, at skal vore 10 faste Skandser paa Dybbøl tages med Magt, da vil der blive et forfærdeligt Myrderi; jeg synes næsten, at det er umuligt at erobre dem.

I skulle bare see, hvor der er bagt til dem: Løbegrave udenom og mellem Skandserne, dernæst dybe Grave med Spidse Palisader (Pæle). Kun en

Den tyske kronprins Friedrich, senere kejser Friedrich 3. (1831–88), overværer på Dybbøl anlægget af den første parallel i de tyske stillinger. Efter en akvarel, udført på slagmarken, af Wilhelm Camphausen, 1864. Kronprinsen står øverst. Derefter fra venstre prins Karl af Hohenzollern, premierløjtnant v. Renthe-Fink og major v. Schweinitz. – Akvarel-originalen til billedet findes i et kæmpemæssigt album: *Erinnerung an den Feldzug in Schleswig-Holstein und Jütland,* 1864, som har tilhørt kronprinsen. Det findes nu på Glücksburg Slot, hvortil det er nået som gave fra kejser Wilhelm 2.

Bro føre ind til Skandsen, denne, der udvendig bestaaer af en mægtig Jordvold i 5-Kant, er ovenpaa forsynet med svære Kanoner. Inde i selve Skandserne er Jordvolde etc. til Dækning af Mandskabet; i Midten staaer Blokhuset opført af lutter Bjelker af uhyre Tykkelse og forsynet med Skydehuller for Infanteriet. Men det var ikke godt at det skulde komme saa vidt, at vi nødes til at tye ind i Blokhusene. Kan Artilleriet og Infanteriet fra de kjæmpemæssige Volde ikke skyde og stikke dem ned lige saa stærkt som de myldre op, da blev det vist kun Galgenfrist om vi skulle optage Kampen i Blokhuset. Efter min ringe Krigers Mening, synes jeg, at Fjenden først maatte fylde de uhyre Grave med levende og døde Folk, førend de atter gjennem vore Bajonetter kommer over Voldene. Inde rundt omkring i selve Skandserne ligger store Bunker Granater, Kanonkugler og Kardætsker opstillede. Granaterne er hule Kugler, fyldte med Sprængladning. Kardætskerne see næsten ud som et Bismerlod, men er meget større og siges indvendig at være fyldt op med c. 60–100 smaa Kugler, der splitter til alle Sider, naar Sidevæggene sprænges. Naar vi ligger paa Skandsevagt, har vi det nogenlunde; inde i Blokhuset er anbragt Bræddestilladser, hvor det Mandskab kan

hvile sig, som ikke staae Post. Vel ligger man i fuld Oppakning og paa Halm, men man faae dog nogen Søvn; hvorimod paa Forpost kan kun en Del af Mandskabet (det afløste) faae Lov til at lægge sig bag en Grøft i lidt fugtig Halm, men altid med Gevær i Armen. Heller ikke maa man her sove, men det bliver ikke overholdt. Der er ej heller noget godt ved en saa forstyrret Søvn, naar man ved Opvaagninger fryser som en vaad Hund og ofte vaagner med et tykt Lag Snee oven paa sig. Fødderne ere naturligvis paa saadanne Toure og i saadant Søl bestandigt vaade, selv om man passer sine Støvler ud- og indvendigt nok saa godt. (Fedtsmøre kan ejheller altid faaes). I Sønderborg lagde vi 2½ Comp. paa et stort Høloft, og en Nat laae vi 4. Comp. i Sønderborg Kirke, hvilken var foret med Halm helt op til Alteret. Alle Mellemrum mellem Stolene vare propfulde af liggende, siddende og vrøvlende Soldater, samt Halm. Koner kom i Mængde og solgte Kaffe eller varmt Øl, men de Fleste tænkte vist ikke videre *der*over, men skyndte sig blot at faa »reddet« et Leje, samt lidt Spise og Drikke. Selv Prædikestolen var besat; nogle Knipler krøb derop og redte Seng der, ligeledes oppe ved Orglet. Man aad, drak, røg Tobak, passiarede og sang, som havde det været paa et

Værtshus. Navnlig oppe paa Prædikestolen var de rent tossede.

FORUDEN en Mængde Frontbatterier, som Fjenden uforstyrret arbejdede paa at anlægge i en med vore 10 Skandser parallel Bue, omtrent ½ Quartmil vestenfor vore, fandt der en særlig livlig Virksomhed Sted paa Halvøen Broager tilvenstre for vor Skandserække. Man arbejdede her Dag og Nat – det kunde tydelig sees med blotte Øjen om Dagen, da Afstanden kun var ⅓ Miil; og naar Solen skinnede, kunde man jævnlig see Troppecorpser med blinkende Bajonetter og en ridende Officer i Spidsen bevæge sig derovre for omsider at forsvinde i Anlæggene paa Skrænterne østefter. Det varede heller ikke længe før de havde lavet saadan til derovre med Skandser, Løbegrave etc., at Beskydningen med svært, riflet Skyts kort efter aldeles overraskede vor venstre Fløj, hvis Besætning tildels maatte ty ned i underjordiske Huler ligesom Kaniner. Vore – selv vore Sagkyndige – vare naive nok til at troe, at Fjenden ikke vilde kunne udrette noget synderligt fra hin Side det temmelig brede Vand; men begyndte dog smaat at anlægge en Skandserække (»den tilbagetrukne Linje«) paa venstre Fløj, et godt

Stykke bagved den oprindelige Skandserække, som laae i en foruroligende ret Linje med Broagerkanonerne. Mærkelig nok fandt vort Artilleri sig ikke foranlediget til at forpurre Fjendens Skandsearbejde ved Beskydning fra vor venstre Fløj. Man fortalte, at vore glatløbede Kanoner ikke kunne naae derover, og derfor først maatte afvente Ankomsten af riflet Skyts, hvoraf endelig (d. 12.) indtraf et Par Stykker til No. 2 Skandsen.

Løjtnant Ancher, der her var commanderende, beskjød Dagen efter Broagerbatterierne, hvilke kun tildels var færdige og derfor kun sparsomt besvarede vor Ild. Et af de første Skud splittede Kakkelovnen i Officersbarakken i Sk. No. 2.

Omtrent midt paa Dybbølstillingen blev opført en Baraklejer. Indgangen er i Gavlen. Der havde nok været mange »Tømrere« om at lave den Soldaterby. Af de mange Militærarbejdere, hvoraf det myldrede i Sønderborg, udtoges saaledes enhver, der blot angav at være en lille Smule bekjendt med Tømmeriet.

Fra Sønderborg førte to Broer mod Vest over det c. 600 Alen brede Vand til Brohovedet. Broerne bestode af Plankedække hvilende paa lutter Baade af en Bredde, som passede til March med

Sectionscolonner. Brohovedet var et lille, stærkt befæstet Parti, næsten nede ved Vandet, og skulde tjene til at dække eventuel Retraite over til Als. Fra Brohovedet gik der en bred Landevej mod Vest mellem Skandserne No. 4 og 6. Langs Vejen var en Telegraf, og lidt fra den laae den berømte Dybbøl Mølle, overmaade solidt bygget for at Tydsken ikke skulle skyde den i Smadder. I 48-Krigen blev den nemlig skudt ned, men Ejeren, Jørgen Hansen, satte sig for at opbygge den saa solidt, at den ikke »næste Gang« skulde friste en lignende Skjæbne. I lang Tid saae det ogsaa ud til, at den skulde trodse Fjendens kraftige Skyts, skjøndt den i Uger paa det ubarmhjertigste bombardederes; ja saa og var Jordsmonnet og Vejbanen nordøst for Møllen, at der neppe var en Plet urørt af Granater. Og hvorfor mon den stakkels Mølle absolut og under saa uhyre Bekostninger skulde nedskydes? Ja formodentlig fordi man mente, at de danske der havde en vigtig Observationspost. Endelig en skjøn Dag (10. April) ramlede den øverste Del af Møllen, og der blev stor Fryd og Gammel i Fjendens Lejr.

Det gik saavidt med Slesvigernes Desertion, at en Officer ved vort Comp. betydede Mandskabet, at nu herefterdags ville allevegne de Roder, som

bestode af to Slesvigere, blive skilte ad, saaledes at een Slesviger skulde kobles sammen med een Sjællænder som Rodekammerater (og Vedetter). At dette Arrangement ikke huede nogen af Parterne ere forstaaeligt: Slesvigerne mistede Udsigten til at stikke af, og Sjællænderen mistede sin gamle prøvede Kammerat, og istedetfor erholdt een, af hvem han maaske i Mørket kunde vente et Kolbeslag i Nakken. Slesvigerne knurrede højlydt over en Omfordeling, der »tydeligt sigtede dem som Forrædere«. »Jeg sigter ingen,« svarede Officeren, »men det viser sig at være en Nødvendighed.« Og da vedk. Sjællændere blev kaldt afsides, blev det dem betydet, at saasnart deres nye Roder forsøgte paa at løbe over, saa skulde de strax, om fornødent, indhente dem med en Kugle. Uh ha, hvor det gøs i somme at faae en Makker, hvem han maaske kom til at passe lige saa godt paa som paa Fjenden i Fronten.

Nu mange Aar efter, naar jeg engang imellem kommer i Kirke, kan jeg sidde og formelig blive gal paa Præsten, fordi denne, Gang efter Gang, opfordre til en almindelig Bøn om »at vore Brødre hinsides Grænsepælene snarlig maatte blive forenede med Vor fælles Moder (Danmark)«. Som en Slags Modvægt beder jeg i mit stille Sind, at

vi dog maatte blive forskaaenede for det paatænkte Makkerskab, der al Tid har været Kilde til megen Ulykke for Danmark. At de *nu* ere dansksindede er meget muligt; sandsynligvis huer det prøjsiske Regimente dem ikke. Helst havde de vist seet et eget Schleswig-Holstein.

Hvorom Alting er, saameget er vist, at *de* vare nemme at tælle, som bleve Compagniet tro indtil Enden.

Af Brev til Hjemmet
Dünewit d. 9. Marts.

EFTER SOM jeg ikke har andet at bestille i de gode Dage, vi ligge her hos Bønderne paa Als, vil jeg atter skrive Eder et Par Ord til:

... I Dag har Regimentet uddelt en hel Mængde »Extrakt« eller hvad det er; hver Mand har faaet en ½ Flaske. Endvidere bliver os tildelt noget Smør (alt godvilligt Bidrag), men det bliver nok ikke store Sager til hver. Jeg skrev Eder til d. 6. og ligesom jeg havde afsendt Brevet, fik jeg jert Brev af 2. tilligemed Lærer Arentzens Brev. Da jeg saae Moder havde skrevet, blev jeg ganske bedrøvet og underlig tilmode; det var første Gang hun har skrevet til mig, og saa syntes jeg, det var saa vemodigt. Sig til hende, at hun ikke maa sør-

ge, det nytter dog intet aligevel; det nedstemmer altid mit Mod at vide jer bedrøvede, og man behøver her alt sit Mod til mange Tider. Af Salmebøger har vi ingen faaet udleveret, heller aldrig kan vi faae Lejlighed til at gaae i Kirke, da vi jevnlig, naar det er Kirketid, maa stille til Eet eller Andet. Sidste Søndag stak jeg dog i Kirke alligevel uden Tilladelse; det var nær herved, og en Biskop, en herlig Mand, holdt Prædiken. En Salmebog eller Testament kan jeg sagtens faae, thi Penge har jeg bra af for Øjeblikket; men det er ikke godt at opbevare Bøger, i Lommerne bliver de vaade eller svedige og i Tornystret spoleret. I Dybbøl By havde de bortløbne Beboere efterladt mange gudelige Bøger, saavelsom meget andet, og nogle af mine Kammerater, der brød sig om disse Bøger, reddede nogle af dem; thi de mente, at det ingen Synd kunde være at redde en Ting før Fjenden reddede den. Jeg troer nu ikke der er synderligt Held ved reddet Gods, især gudelige Skrifter.

Nu skal I ikke vente Brev før jeg igjen med Guds Hjælp kommer af Forpost (17. eller 18.). Jeg tænker at dette omtrent kan komme hjem til Moders Fødselsdag den 13. Lad mig see, at I glæder jer lidt sommetider. Jeg er vis paa, at I tager

jer Krigssagerne meget mere nær end vi, for vi er næsten altid glade, selvom den er lidt spuds.

Vi har faaet en herlig Mand til Overgeneral, det er vor forrige Regimentscommandør, herr General Gerlach. Det kan meget godt have Rimelighed, at det er den samme Gerlach, som Fader omtalte at have staaet ved Landsenererne som Sec.-Løjtnant i den Tid. Det er nu en temmelig gammel, men rask og livlig Mand, med tykt sort Skjæg.

Han holder saa meget af vort Regiment og taler saa venligt og opmuntrende til os ved enhver Lejlighed. Gerlach har en Søn (Cand jur.) her ved Batallionen, som lærte sidste Sommer paa Lammefælleden blandt Frispillerne. Han var længe Menig, men har nu 2 Snore, det er en overordentlig rask og livlig Fyr.

Hvorledes har Søster Trine det? Hun maa vel selv klare det med Ungerne og hele Redeligheden. Jens er nok atter kommen paa Hospitalet. Der er vel en farlig Mangel paa Arbejdskarle der hjemme omkring. De fleste bliver vel stukken herover.

Hvorledes har den lille Pisak: Jens Peder, det? er han hos jer endnu? I saa Fald kan I hilse ham, at nu skal nok alle 12-Aars Drenge – altsaa ogsaa han – ind blandt dem paa Fælleden og lære. Men

da I vel ikke kan undvære ham, kommer I nok til at see at faa een paa samme Størrelse i hans Sted.

DEN RASTLØSE PIGE I D.

I D. VAR JEG tilmed indquarteret hos en Gmd. K. Han havde en Datter paa 18–19 Aar, som tiltrak sig Opmærksomhed, ikke just ved sin Skjønhed, thi hun var mager, men ved sin ualmindelige rastløse Færden. Med maaragtige Bevægelser smuttede hun lydløst gjennem Værelserne og forrettede med største Hurtighed de mest forskjellige Arbejder. Der var ingen Kone i Huset, men en Tjenestepige med diamentralt modsatte Egenskaber af Datteren: flodhesteagtig, robust Bygning, med Been, hvis tykke Ender syntes at være vendt nedad for Slids Skyld. Med Datteren, Stine kom jeg snart til at staa paa en god Fod, thi ofte hjalp jeg hende med at poste og bære Vand ind, rulle Tøj m. v. Saa ofte jeg derfor gav hende et lille Vink om enten at koge Æg, Flæsk eller lave en Bøf – navnlig naar jeg fik Visit af udsøgte Kammerater – saa var hun altid strax villig. En Dag kom t. ex. H. Nielsen (Kulle), Larsen (23) og Jacob (Bakkebølle). Der blev stillet store Krav til Stine i Kjøkkenet, men alt hvad vore Hjerter

kunde begjære kom ligesom ind ad lukte Døre. Forundret skjævede Kulle til det lette Væsen, der engang imellem kom med eet og andet, for derefter at forsvinde som en Væsel.

»Ho, Ho, Ho,« udbrød han endelig, »jeg troer sku du gaaer lettere til *dit* end Israliterne gik til *deres,* for Moses maatte dog bruge Kjeppen – og sikke Øjne, hun laante dig – naa, der kunde du sku magelig »hugge« dig en Tøs, ifald du vilde.« Jeg tav, og Jacob grinte. No. 23 havde vist intet imod at »redde« en »Madkjæreste« hvert Sted vi kom, for saa kunde vi maaske dog »faae nogen god Mad«, hvad ellers var sjelden. Paa Bordet stod et Par Snapseglas – slige Requisiter brugtes ellers sjelden, eftersom Halsen, iflg. 23, plejede at tage just en Snaps, men Stine havde nu engang sat dem. Jacob skjænkede nu en Snaps, som han overfor C. Larsen paatog sig at drikke, uagtet det tillodes denne at holde Glasfoden fast til Bordet med begge Hænder. »Ja, jeg veed nok, du er en snild Rad, men til det Stykke Arbejde skal der en hel Troldmand.« »Det er jeg ogsaa,« sae J., »se nu til at holde fast.« Denne Advarsel var overflødig, thi L. klemte Glasset til Bordpladen med en saadan Kraft, at Tommelfingerenderne blev hvide. J. nappede en Bordkniv og med Ryggen af

denne gav han Glasset et lille Slag paa dets tynde Midte, saa det sa'e Klink og gik midt over.

»Nu skal vi ha' os en Sort,« sagde jeg, da Datteren viste sig i Døren med 4 Kopper Kaffe. »Ja – men C. Larsen skal ingen ha',« protesterede J., »for naar han ikke kan holde en Snaps engang, saa fortjener han ingen Sorte, og desuden staaer der i Skriften, at man ikke maa gie Djævelen Rum.« Der blev nu et vældig Sjov, og J. fik atter listet Chr. Larsen til at »gaa paa Grisen« ved at anbringe ham siddende paa en Sennepskugle med Benene hvilende paa en Stage, der støttede mod Underlivet. I denne Stilling skulle han producere sig i det Kunststykke, at træde en Stoppenaal. Vrikkende snart til den ene, snart til den anden Side, gjorde L. et fortvivlet, men mislykket Forsøg paa at naae Maalet. »Ja, Lopperne er slemme,« forklarede J., »see nu er der een igjen, den skal han ha' jaget væk, inden han kommer til Ro.« Tabende Taalmodigheden sprang L. op og lavede, i al Godmodighed, et forfærdeligt Spetakkel, der for uindviede fortonede sig som om en halv Snes Mand var ved at komme op at slaaes. Ved en Vending jeg gjorde ud i Køkkenet, spurgte Datteren ængsteligt om jeg ikke kunde forebygge Spetakler i Huset, det de var saa meget

bange for. Jeg forsikrede hende, at der ikke var og heller ikke skulde blive noget ivejen med de Folk, da jeg kjendte dem saa nøje. Beroliget smilede hun atter, og kort efter gik vort muntre Selskab hver til sit. Da Stine kom ind for at tage af Bordet og rydde lidt op efter Visiten, stod jeg og betragtede hende nøje, og maatte i Sandhed beundre den taskenspilleragtige Færdighed, hvormed hun tumlede Sagerne. »Hør, Stine,« sagde jeg, »det er ret en Skam af mig at forvolde Dem al den Ulejlighed.«

»Det har saamænd intet at betyde,« smilte hun, »De hjælper jo mig saa tit, baade med det ene og det andet.«

»Ja, men det er vel mest ved at staa ivejen. Men bl. A. hvad er jeg Dem skyldig for Traktementet til mig og mine Kammerater?«

»Ingenting.«

»Det er saa lidt; det er Deres Fader neppe tjent med.« Med disse Ord halede jeg en lang fedtet Læderpung op af Lommen og begyndte at kradse efter Indholdet, hvis overvejende Masse bestod i store Toskillinger.

»Lad De blot Deres Penge blive i Ro; De kan maaske faae Brug for dem siden, jeg vil ikke have dem – vi har Penge nok.«

»Ak, saa ligner vi kun grumme lidt hinanden i det Stykke, for jeg har fordetmeste *lidt* nok.«

»Maa jeg forære Dem nogle da?«

»Men Pigebarn, er De af Lave. Hvad troer De Fatter vilde sige?«

»Fa'er vilde ikke sige noget. Det er mine egne Penge.«

»Det troer jeg gjerne. Men derfor burde De ikke smide dem i Grams til Soldater.«

»Det gjør jeg heller ikke. Det er kun Dem jeg vil bestrække lidt.«

»De kjender mig jo ikke. Sæt for, at jeg er et forsorent og forsviret Individ, hvad saa?«

»Ja, men det er *De* ikke, *saa* meget troer jeg da at kjende.«

»Ligemeget Stine, Deres Penge kan jeg ikke modtage, men maa jeg sige Dem og Deres Fa'er Tak for udvist Venlighed.«

Et Øjeblik efter forsvandt den blege Pige, men kom snart efter tilbage med et Par smukke Æbler.

»Disse maa jeg da vel nok forære Dem?«

»Tak, Stine!«

Men skjøndt hun saae saa god ud, saa kunde jeg dog ikke styre mine Gavtyvestreger, men gav mig til at nynne:

»Jeg har et Æble udi min Lomme,
Det vil jeg gjemme til min bedste Ven.«

»Hvor er den Ven, De synger om?«

»Ser De, sidst vi laae i Sebbeløv fik jeg Lyst til en lille Pige der i Byen, og hende meente jeg at glæde med Æblerne, naar vi, som jeg troer, om nogle Dage faae Quarter der igjen.« Skjøndt Historien var opdigtet, var Stine ikke langt fra at tro den. Hun fixerede mig skarpt og spurgte: »Det er vel ikke sandt, H.« Den alvorlige Tone hvori disse Ord kom, morede mig, og jeg svarede: »Jo hvorfor ikke, De hørte jo Larsen nys sagde at Soldater holdt meget af Madkjærester.«

»Nej, nu ved jeg at De vil bilde mig noget ind. De ynder netop ikke den Slags.«

»Ja, da er det netop det jeg faaer Skyld for af de andre som ligger her. De paastaaer at jeg har ædt mig ind hos Datteren for at leve godt. Kanskesens, der er noget i'et.«

Pigen laante mig et gjennemborende Blik af sine Øjne – og blev derefter usynlig.

– – –

Da jeg kom i Seng, kunde jeg længe ikke falde isøvn. Kulles Ord: »Der kunde Du sku magelig hugge dig en Tøs, ifald Du vilde,« randt mig ihu.

Jeg udmalede mig i Tanken alle de pecuniære Fordele, der vilde følge med en Forbindelse med denne Pige. Hun var eneste Barn og maatte vel som saadan engang komme i Besiddelse af Faderens store, gode Gaard og en Hoben Penge ovenikjøbet. Men hvergang denne egennyttige Tanke kom op, kom der en Contra der lød saaledes: Hvad kan det hjælpe; du elsker hende jo i Grunden slet ikke, og saa er det at snyde den gode Pige for hendes Livslykke. Med det hæderlige Forsæt ikke, som vor glade Smed i Gosfelt, at spille Komedie med hende faldt jeg omsider i Søvn. –

Dagen efter fandt omtrent følgende Ordvexel Sted mellem os:

»De har vel meget at bestille, Stine, De overanstrenger Dem, saa De formelig ser daarlig ud.«

»Gjør jeg; ja saa er det min egen Skyld. Jeg kan akkurat som jeg selv vil; Fa'er siger ingenting, enten jeg bestiller lidt eller meget.«

»Ja – men jeg synes aldrig at se noget til, at De spiser, endsige hviler Dem.«

»Åh jo – lidt imellem.« (Griber en stor Kjedel med Vadsketøj).

»Bi lidt, lad mig hjælpe Dem.« – »Tak!«

I Haven hjalp jeg saa med til at hænge Tøj op, men for hvert Stykke jeg fik hængt op, havde

hun en 3–4 Stykker expederet og ovenikjøbet Tid til at laane mig et stjaalent Øjekast imellem Træerne.

For dog at sige noget, bemærkede jeg, at nu lignede vi to meget Adam og Eva i Paradiset – kun med den Forskjel, at Træerne her vare nøgne og Personerne paaklædte, medens derimod det omvendte var Tilfældet i Paradis.

»Ja, og saa med den Forskjel,« føjede hun til, »at det første Par fik Lov at blive sammen efter at være jaget ud af Haven, medens den ene Part her skal blive tilbage.«

Jeg kastede hurtig mit Øje paa hende. En fin Rødme farvede hendes blege Kinder, og hun forekom mig næsten kjøn, især naar hun ikke havde været slet saa hejreagtig.

»Vær vis paa, lille Stine, der kommer nok et rigtigt Paradis engang,« sagde jeg med Eftertryk paa *rigtigt*.

»Maaske,« svarede hun som i Tanker . . . »men hvorfor ikke her paa Jorden?«

»Fordi vi nu for det første skal over paa Bankerne igjen og skyde Hornfisk, og saa er det jo tænkeligt, at man umage ryger lige lukt ind i Paradis.«

»Hvor længe bliver I her i Byen?«

»Jeg tænker I kommer til at trækkes med os 2 Dage endnu.«

»Ikke mere – ja saa see vi vel aldrig hinanden mere?«

»Det er jo ikke godt at vide. Ukrudtet plejer at være sejglivet.«

»Kunde De ikke, H., ifald De ikke kommer til at ligge langt borte, besøge os?«

»Jo, Stine, det lover jeg Dem, ifald det er muligt.«

Det Løfte indfriede jeg dog aldrig, skjøndt vi en Gang kom til at ligge i Nabobyen. Jeg havde nemlig fast besluttet at holde mig saa »neutral« som mulig, ifald vi atter kom der paa Egnen.

Morgenen kom, da Compagnierne skulde stille til Afmarch; der var en »Mudder i Gaden«. Jeg var kommen lidt sent op og maatte derfor »skrubbe« mig med Morgentoilettet. Kun Brødposen var – rigtignok uden min Medvirken – i Orden. Den havde Stine forsynet med pæn skaaren Mad o. m. – dog først efter at hun havde underkastet den en grundig Rensningsproces. Den var nemlig graa indvendig som Jorden (og de fleste andre Brødposer) og havde været det i lange Tider. Paa Bunden plejede at ligge gl. Brødskorper, Kigssmuler, Røgtobak, og derimellem havde Stine fundet bl.

A. en Pudseklud, et Stykke af en Pibe, en Stump Blyant, en Tinknap, nogle halvskrevne Parolbefalinger, noget Blaar, samt endelig min Kam, den jeg i flere Dage havde savnet. Man vil saaledes kunne forstaa, at min Brødpose i antiquarisk Henseende ikke stod langt tilbage for Mads Madsens Kiste (!) Jeg gav mig knap Tid til at blive flov over St.s sælsomme Fund, men mumlede noget om, hvad »Gavtyve kan finde paa at putte i ens Brødposer.« Kaffen fik jeg, i den store Skynding, paa tværs i Halsen, og Tøjet fik jeg ikke børstet. Kun Støvler og Bøsse havde jeg om Aftenen givet en nødtørftig Overhaling. Endelig fik jeg da hele Skabberiet paa – 52 Pund Vægt (Piben excl.). Jeg sagde nu Farvel i Hui og Hast til Gaardens Folk, foer derpaa ind i Kjøkkenet til Pigerne, der begge standsede deres Arbejde. Pigen med de tykke Been drejede sig langsomt en halv Omgang og gjorde Front med sit brede Fuldmaaneansigt. »Farvel, Mette, og god – Forbedring!« røg mig ud af Munden. Saa rakte hun mig sin mægtige Damepote efter først at have strøget den lidt paa Lærredsforklædet. »Farvel,« mælede hun noget tykt, »ska I sølle Soldaater no'v yd a skydes igjen.« »Ja, sidst vi blev »skudt« fik de ikke rigtig Død paa os.«

Saa vendte jeg mig mod Stine, mens Mette slengte en stor Gryde tilside og mumlede noget om den »faale Krig«.

»Saa Farvel, St. og Tak for alt godt; jeg skal ikke glemme Dem, selvom jeg bliver gammel.«

Hun saa lidt ned i Gulvet og svarede neppe hørlig: »Farvel, H.« Jeg skyndte mig at bakke min Pibe op og fare ud af Døren, henover Gaarden og ud af Porten, der slog bragende i efter mig.

Ad en Bagdør og gjennem Frugthaven ilede en Skikkelse let mellem Busk og Krat henimod mig; jeg saae strax det var lille St., og standsede: »Hør H., jeg tænkte . . . jeg glemte, at De mulig kunde komme til at trænge til Penge – vil De modtage disse her?« Med disse Ord tog hun nogle Femdalersedler op af Kjolelommen. »Nej Kjære, det vil og kan jeg ikke. Har jeg nu nydt saa meget godt hos jer gratis, saa maatte jeg skamme mig ved bagefter at gaa løs paa Capitalen. Jeg er heller ikke saa fattig, som jeg ser ud til,« sagde jeg oplivende, »og hør hvor det rasler,« tilføjede jeg muntert, idet jeg med en Haandbevægelse dresserede Moneterne i Lommen – mest 2-Skillinger – til at skramle. »Tag dem,« bad hun, »jeg har ingen Afsavn af dem.« »Nej, frist mig ikke, St., skulde det knibe med Mynten saa laaner jeg hos

Kammeraterne.« »Hvorfor foretrækker De deres Penge for mine?« »Jo, for de vil ha' deres Penge igjen, men det vil De ikke.« »Jo, De maa allerhelst en Gang komme med dem – selv. Vil De da modtage dette Kort?« »O ja, men det er jo Deres Portrait – Tak! det skal jeg gjemme til Erindring,« hvorpaa det forsvandt ned i en Patrontaske. »Gjemmer De det der?« »Ja, indtil jeg faaer Lejlighed til at anbringe det paa et mere passende Sted.« »Nu, lev Vel!«

Hun strakte begge Hænder ud mod mig. Havde jeg taget hende om Halsen og kysset hende, hvor var hun dog vist bleven glad, men jeg turde ikke øge de Griller hun allerede havde for mange af.

Da jeg var kommen lidt fra hende, råbte hun:

»H. De skriver nok til mig engang.«

»Ja, det lover jeg Dem, St.«

(Men det blev Løgn, for jeg skrev aldrig).

Da jeg lidt efter vendte mig og saae tilbage, stod hun endnu paa samme Sted, men med Ansigtet bedækket af begge Hænder.

Snart havde jeg naaet Allarmpladsen, hvor de allerede havde begyndt at »træde an«.

Kaptajnen gik taus frem og tilbage med slæbende, klirtende Sabel, hvad der al Tid var et Tegn paa slet Lune.

En Del Efternølere kom drattende og maatte følgelig hen at melde sig med skuldret Gevær.

»Se at komme paa Plads!« snerrede Kaptajnen, »vi kan ikke opholde os.«

»Kan den Undercorporal der henne ikke faae den Pibe af Munden, naar der er kommanderet ret,« raabte Kaptajnen, øjensynlig Gram i Hu, og kom farende. Jeg følte at det var mig det gjaldt, for han var mig altid paa Nakken, naar Lejlighed gaves. Som et Lyn forsvandt naturligvis Piben i Buxelommen. »Rør,« bød Kaptajnen og foer saa løs paa mig: »*Dem* kan man altid træffe rygende ... og saa bestandig med Hovedet ned paa Brystet ... ikke Spor af Holdning. Er De en Soldat! ... sikken Pudsning; Støv og Dun i Uniformen, der ikke seer ud til at være børstet i sidste Uge, sik'en en Undercorporal!« sluttede han og vendte mig foragtelig Ryggen, opad hvis grønne Beklædning to anselige Luus kravlede - sansynligvis misfornøjede over at være kommen *uden*paa Trøjen. Jeg var ædende gal, saa at jeg næsten kunde havt Sind til at drive ham et Kolbeslag i Nakken, hvis jeg havde turdet, skjønt Irettesættelsen ikke var ganske uden Grund.

»Afmarch fra højre med Sektioner!« brølte Kaptajnen.

BESTANDIG havde Fjenden en Tendens til at trænge vor Forpoststilling længere og længere tilbage for at komme Skandserne nærmere paa Livet. D. 13. Marts om Morgenen, medens det endnu var heel mørkt, hørtes pludselig Geværild ude paa vor højre Fløj. Det var Prøjserne, som angreb vore der staaende Forposter af 16. og 17. Rgmt. og hovedkuls kastede baade Vedetter og Feltvagter tilbage mod Pikettet. Det var tilmed Sneføg, hvorfor en Del af Vedetterne bleve tagne til Fange i Hurlumhejen. Samtidig angrebes Feltvagten ved Ragebøl Kro, men denne satte sig forbittret til Modværge, og da Pikettet ved Batterup ligeledes kraftig rejste Børster, maatte Prøjserne – vistnok meget imod deres Villie, atter trække sig tilbage, medens vore Forposter udsattes i deres tidligere Stillinger.

Fra min Nabosøn i Hjemmet, Hans Rasmussen, modtog jeg en Dag et Brev, hvori han indtrængende anbefalede mig at bære paa mig et saakaldt »Himmelbrev«, som han beredvilligt vilde skaffe mig, og som skulde tjene som en Slags Amulet, til at holde Kuglerne i en sømmelig Afstand fra Een. Ihvorvel min gode Ven gjorde mig Tilbudet i bedste Hensigt, saa var jeg dog ubetænksom nok

til at afslaa hans ædelmodige Tilbud med den Motivering, at jeg ikke troede paa samme. Det kunde ellers have været interessant at see, hvorledes et saadant Himmelbrev saae ud. – Der var forresten adskillige ved Comp. der vare udstyrede med Amuletter i forskjellige Skikkelser, men de forvaredes inde paa Brystet som en Helligdom og Ingen fik dem at see. Hvorvidt de virkede maa jeg lade staae hen. –

I Barakkerne begyndte Halmen paa denne Tid at blive levende i en foruroligende Grad. Det var de sædvanlige Husdyr vi kjendte saa godt fra Sømmene i vore Benklæder, hvor de som æglæggende Dyr hagede sig fast i lange Geledder for at anbringe deres »Arvinger«. Naar først Halmen (af den idelige Indquartering) var bleven saa slidt, at den paafaldende lignede Emter, kunde man være vis paa, at den husede et Utal af disse Smaadjævle. »Ja, naar det endda kun havde været vore egne Lus«, udbrød en gl. Kjøbenhavner (Delreeh) »men at tænke sig fremmede Regimenters Lus! – saadan nou'ne Asener, som vi slet ikke kjende – det er virkelig for galt.«

Om Eftmd. brød vi op og asede atter igjennem Udføret, ud paa Forpost. Det halve af vort Comp. under Løjtnant Hansen besatte som Feltvagt

Dybbøl Kirkegaard, mens en Del af 2. Comp. under Løjtnant Voldby samt en Sextion af 1. Comp. laae tilvenstre i en Æblehave, der mod Vest var begrænset af et Steengjærde, som fortsattes nordefter, hvor den agerede Ringmur om Kirkegaarden.

Vort brave 3. Regmt., som vi altid stolede saa trygt paa, havde besat Strækningen tilhøjre for os og bl. A. stillet en Feltvagt ved »Leddet«. I henved en Snes Timer havde vi Undercorporaler næsten uafbrudt gaaet med Afløsninger og Patroiljer i Terrainet vestlig for Kirken. Der var paa Steder næsten ikke til at slæbe sig frem med Oppakning, da man ofte sank i lige til Støvlekraverne. Natten var kold, regnfuld og stormende, og jeg nægter ikke, at henimod Dagningen havde jeg ikke havt noget imod at hvile lidt paa en Braadte Halm, men det var der ikke noget, der heed. Tværtimod, der begyndte nu at falde Skud i Kjæden, og alle Mand purredes klar »før Tilfællet«. Skuddene knaldede villigere og villigere derude ved de uhyggelige Buskadser, hvor Vedetterne stode, og det varede ikke længe, før disse, Rode efter Rode, hæsblæsende kom ansættende. Prøjserne »var der« ... »saa tykt som Tosser,« pustede de. Fra Feltvagterne begyndte vi nu at kunne skimte

Pikkelhuerne, hvem vi sendte den ene Morgenhilsen efter den anden. En af vore Poster var endnu ikke kommen ind; omsider kom den dog.

Krummende Ryg som en Kat søgte jeg tilbage til Stengjærdet, hvor min Sextion laae godt dækket og fyrede. Jeg tog Sigte paa et Punkt i nogle Buske, hvorfra yderst villigt smaa Røgskyer viste sig, men det battede ikke, og gribende i højre Taske efter en frisk Patron faar jeg fat i – Stines Portrait! Hurtigt lod jeg det forsvinde i Buxelommen, det eneste Sted jeg i Øjeblikket vidste at gjøre af det – og fyrede videre. Omsider kom det igjen for Dagens Lys, derved at jeg greb efter min Pengepung. Saa blev det anbragt i en Indrelomme, hvor det tilsidst blev saa gjennemblødt af Sved, at det næsten blev ukjendelig. Sluttelig smed jeg det paa en Pløjemark og overlod det til Vinden at føre det hen, hvor den vilde.

En meget overlegen fjendtlig Infanteristyrke forsøgte nu i lang Tid ved en yderst hidsig Skydning at fordrive os fra Kirkegaarden og Æblehaven, men uden Held, da vi havde god Dækning, den vore Folk tilhøjre yderlig øgede ved at opstable Favnebrænde, som de reddede tæt ved, og mellem hvis Stykker de nu stak Bøssepiberne ud. Ogsaa Ragebøl forsøgte Fjenden at erobre,

men deres Styrke var her den danske underlegen og maatte omsider gaa til »Taberup«. Hos os vedblev Kuglerne at hvine og pibe uophørlig, snart smældende i Stengærdet eller Favnebrændet, snart smækkende paa Æbletræernes Stammer og Grene, hvorfra de ofte med en ejendommelig klagende Lyd ændrede Retning. I en 4-bygt Gaard, bag ved, sloge Kuglerne skraaes mod en Mur for om bag Hjørnet af en hosliggende Længe at forsvinde ind i Gaarden. Her havdes altsaa det Særsyn, at Kuglerne kunne gjøre det omtvistede Kunststykke: »gaae omkring Hushjørner«.

Kjed af den frugtesløse Hurtigskydning, lavede Fjenden nu et Krigspuds og sendte samtidig med Angrebet paa Ragebøl en Del af sit Mandskab frem til Angreb paa Feltvagten ved »Leddet«, som hurtig maatte vige. Da der nu var Chance for, at Fjenden fra denne Stilling kunne bestryge os i højre Flanke eller endog tildels i Ryggen, gik en Del af 3. Rgmts Folk, som havde staaet ved Pythusene, op Nord for Fjenden og tvang denne til atter at vige. Medens dette stod paa tilhøjre, var det lykkedes en Del fjendtlige Skytter fra Fronten ubemærket at snige sig ned og besætte en kratbevoxen Stump Grøftevold i en for os forurolige Nærhed. Nu blev der levende igjen, og eet

væk knaldede Bøsserne; men da Fjenden fandt udemærket Dækning, forblev han urokkelig.

Kampen blev ved at være staaende, og der var intet andet at gjøre end forsøge ved et rask Coup at fordrive dem fra det nære Hegn. Corporal Nielsen af 2. Comp snigede sig da frem med et Par Sektioner for at angribe Fjendens venstre Fløj, medens en lignende Styrke af vort Comp. skulde gjøre det samme paa højre. En Corporal, som ikke tilforn vidstes have gjort sig bemærket ved andet end at hundse og skjælde Rekrutter ud, blev udset til Fører for vore; men disse havde ingen Tillid til ham og trykkede sig. Ogsaa Corporalen trykkede sig – af Angst – og »lavede en Mule over den ham tiltænkte Ære meget værre end overfor Rekrutterne,« fortalte en af vore; hvisaarsag Løjtnanten selv maatte tage Tørnen. Voldbys Folk kom først til Maalet og satte ustandselig Fjenden Bajonetten for Brystet og da strax efter den anden Fløj angrebes af Hansens Folk, flygtede de fleste Prøjsere i Huj og Hast, medens 2 Md toges tilfange.

Henad Middag trak Fjenden sig noget tilbage, men beholdt dog tildels vore Vedetpladser. Kort efter indtraf Afløsningen fra 2. Rgmt. Kun to Mand bleve ikke afløste før Kl. 2, da de først

maatte være med at sætte Afløsningsposterne ud *der* hvor vore havde staaet.

Disse to vare en gl. slesvigsk Corporal (Lorentzen) og jeg.

Saa fulgte da vi to – efter Ordre – med 2. Rgmts Folk. Selvfølgelig huede os ingenlunde dette Extra-Tillæg, især i den forrakkede og forsultne Tilstand vi vare. Om at faae en Bid Brød og en Dram, hvortil vi saa højlig trængte, kunde der selvfølgelig ikke være Tale. Afsted gik det i Kjæde henover de samme sølede Marker, hvor vi sidste Nat gik og sjokkede. Vi vare ialt, foruden Løjtnanten, nogle og tyve Md af 2. Rgmt + os to af 18.

Vort Tab ved denne lille Affære var 1 Corporal af 2. R., der faldt idet vi avancerede temmelig tæt sammen over en aaben Mark, hvor Kuglerne meget livligt spillede. Da Resten gik tilbage for at besætte de venstre Fløjposter, skjød de igjen paa os og det fra to Sider, saa at succesivt 1 a 2 Md ad Gangen maatte løbe. Da min Bestilling var endt, søgte jeg langsmed et Dige at naae Dybbøl, medens Lorentzen tog en noget anden Cours. Kommen op paa en Skraaning blev jeg igjen Skive for Pikkelhuernes Kugler, men saasom de sigtede daarligt og Rummet ved Siden af var

større end min Person indtog, saa lykkedes det mig at gaae *imellem* Kuglerne; dog skal det ikke forties, at jeg gjorde mig saa lille som mulig og at jeg *vilde* løbe, men *kunde* ikke formedelst at Benene ikke vilde med i det bløde Leer, og træt var jeg som en Alk af at kravle et stivt Døgn itræk. Det er dog ogsaa som Pokker, tænkte jeg, at Rakket kan være bekjendt at ville skyde en enlig Mand ned som en gal Hund. Saa kravlede jeg tværs igjennem Tjørnehækken i Haab om mindre Ufred der. Men det var akkurat det samme: »sjuuh sjuuh« sang Kuglerne ogsaa her, eller fare med et »Svupp« ind i Grøften. »Saa,« tænkte jeg – »nu er du stedt som en Lus mellem to Negle,« og der er ikke andet for end forsøge at sjokke til Enden af Diget. Her smed jeg mig ned for at puste lidt samtidig med at Tanken gjorde en lille Sviptur hjem. Saa saa jeg paa min Bøsse, der var dygtig beskidt, og varm endnu af Skudene, og rejste mig derpaa op og saae mig om i Terrainet, hvor jeg kjendte hver en »Busk og Plet«. Derhenne fra, hvor en lille Aabning skilte en større fra en mindre Busk, havde jeg under Tilbagegangen bemærket en Pikkelhue, der meget ivrigt stræbte mig efter Livet. Kunde jeg nu blot faae Øje paa den Knægt igjen, saa vilde jeg

prøve at stikke ham een paa Paperten – for gal var jeg paa ham. En Patron op og Enden bidt af – efter samme Regel som naar W. bider en Skraa, var et Øjebliks Sag. Da Bøssen var ladt, skulde jeg jo gisse mig til Afstanden for rettelig at kunne stille Visiret. Saa lagde jeg mig fladt op ad Diget med Bøssepiben rettet mod det omtalte Hak, ventende paa, at han skulle blotte sig, selv om det var nok saa lidt. Endelig kom Fyren tilsyne, formodentlig for at see, om der atter skulle være noget for ham at gnave. Med den største Omhu tog jeg Sigte og – bums, knaldede Skudet. Da Røgen veg fra Mundingen var han forsvunden. »Kanske du en anden Gang kan lade Een gaae i Fred, naar man ikke gjør noget,« brummede jeg og listede saa smaat ind til Dybbøl By.

Langt ud paa Aftenen fandt vi Compagniet i en Bondegaard nede ved Stranden. Her sov vi sødt den Nat, medens enkelte Granater ramlede i Nærheden.

Det charakteristiske ved Søvnen i et farefuldt Feltliv er, at den fuldkomne trygge Soven-væk, ligesom i et Intet. Ingen foruroligende Drøm forstyrrer; og nærmer sig den Tid, da Hjernen ifølge sin Natur har udhvilet, saa er det saalangt fra at Drømmene antage en til Virkeligheden svarende

mørk Charakter, men tværtimod stedse bevæger sig paa de lyseste Felter. Først i det Øjeblik, da Bevidstheden vender tilbage til Virkeligheden, føler man ligesom et lille Stik i Hjertet.

I Skandse I d. 15. Marts.

Om Morgenen, da vi vaagnede, sloge Granaterne hvislende og bragende gjennem Bygningerne, hvori vi havde ligget. At komme i Klæderne var en smal Sag, aldenstund vi var i *dem* i Forvejen.

Fra Skandse II havde Løjtnant Ancker i de sidste Par Dage ved en energisk Skydning med 2 riflede Kanoner søgt at forpurre ny Skandseanlæg paa Broager, men de fuldførtes alligevel om Natten, og d. 15. begyndte Fjenden en mægtig Kanonade, der navnlig gik ud over vore venstre Skandser (I, II . . .), der laae paa Rad lige i Ildlinien. Mange af de omliggende Bøndergaarde blev den Dag skudt ibrand. Dog, trods den drabelige Ild, der endog tændte hans Blokhus, fyrede Ancker lige ufortrødent, saa Fjenden fik høje Tanker om vort Artilleri.

I et Brev til Hjemmet, skrevet samme Dags Aften i Sønderborg, hedder det . . .

. . . »Vor gode Dybbølstilling troer jeg snart

ramler sammen, for nu har Tydsken i Ro og Mag faaet lavet en Mængde faste Batterier ovre paa Broager, Syd for vore Skandser. Der er kun et mindre Vand imellem, og derfra skyder Fjenden nu drabelig over til os med deres svære Skyts, ja endogsaa helt ind i Sønderborg. Imorges kom vi 13 Md. paa Vagt i Skandse No. 1, men de udstillede Poster kunde ikke staae der, men maatte tye ind i Blokhuset; thi Granaterne regnede uophørlig ned over os og Skandse II, samt naturligvis nordligere. De arbejdende Soldater i Gravene maatte søge Dækning for de springende Projektiler, der spredte Død og Ødelæggelse til alle Sider. Det alentykke Blokhus rystede formelig i sin Grundvold da en Granat exploderede ovenpaa samme. Braget var saa colosalt, at Nogle troede det var Krudt-Magasinet, der var sprunget i Luften (!) En af vore Folk, Jørgen hed han, som hidtil havde ligget sammenkrøbet af Rædsel lige ovenfor en Trappe, der førte ned til Kjælderen under Blokhuset, væltede sig, da Braget kom, hovedkuls ned ad Trappen. Nogle der foer ned efter ham i Kjælderen, i den Tro han var bleven saaret, fandt ham liggende bleg som et Lig dernede, og der blev han urokkelig liggende lige til Afløsningstid (Kl 2:); og da var det endda kun med

den største Møje, at det lykkedes os at faae ham med. Nogle af os søgte i Begyndelsen Dækning i de paabegyndte Traverser Syd for Skandsen, men da det jevnlig indtraf, at Granaterne sprang i Sydsiden, saa væltede der ofte hele Læs Jord ned til os i Graven, hvor vi laae.

DÜNEVIT PAA ALS

Af Brev til Hjemmet d. 18. Marts.

HAR I KUNNET høre Kanontordenen derhjemme i disse Dage? I kan tro at den er haard ved Dybbøl; og I vil nok snart af Aviserne faae at vide, hvorledes det er gaaet. Igaar Eftermiddag blev der leveret et Slag, der vistnok vil faae vidtrækkende Følger. Vort Rgmt. havde det Held at slippe for at komme med denne Gang, men saa fik vi jo heller ikke nogen Andel i at børste Tydsken.

Det fortælles nemlig – men der fortælles saa meget – at Fjenden tabte Slaget og fik forfærdelig Børst(?). Fjenden skulle strax efter Middag, lige efter at 18. R. var løst af, være rykket frem med en betydelig Styrke og slaaet vore yderste Forpostregimenter – 4. og 7. R. – tilbage og derpaa forsøgt ved gjentagne Stormangreb at tage vore Skandser, men dér var bleven slaaet efter-

trykkelig tilbage. Vi vare kun kommen kort paa denne Side af Sønderborg, da Kanonernes Buldren i eet Væk rystede Luften, og de utallige Geværskud lød omtrent hele Tiden, som naar man kaster Salt i Ilden. Da vi, udmattede og udvaagede naaede i Nærheden af Augustenborg og paa en Mark havde gjort Holdt for at holde Hviil og faae en Bid Brød, kom en Ordonants med Ordre, at 18. Rgmt. skulde tilbage igjen.

Den var »ren« tænkte vi, for vi vare baade trætte og havde saagodtsom opspist og drukket alt, hvad vi havde. Alligevel sang vi paa Vejen til Dybbøl den »tappre Landsoldat«, og vare ved ganske godt Mod. Da vi kom til Sønderborg, kom der imidlertid Contraordre at vi kunne vende om igjen, thi de danske kunne nok selv klare sig. Da vi havde marcheret 1 Mils Vej tilbage igjen, begyndte Kanonerne og Geværerne igjen derovre paa det ubarmhjertigste og blev ved til Aften, da Skydningen sagtnede. Tydskerne havde rimeligvis atter stormet, men uden Held. Vi vare nu komme forlangt borte og bleven formeget udmattede til at vende om igjen, og der kom da heller ingen Ordre dertil. Vi kom i vort gode forrige Quarter igjen og har sovet sødt, fordetmeste i gode Senge, inat. Idag kanonere de dygtigt igjen

derovre, men langtfra saa heftig som igaar. Siden d. 14. har Fjenden forresten bombarderet vor Stillling hver Dag, endogsaa om Natten. Med deres svære Skyts kan de beherske hele vor Stilling, ja endogsaa Sønderborg, som de uden Tvivl nok skyder i Brand. Granaterne kan de glatvæk sende ind i Byen, endogsaa langt paa denne Side, ikke at tale om Skandserne, som de hver Dag kan øse Granater ned paa, uden at vore de store Kanoner kan lange dem igjen.

Det forholder sig desværre rigtigt, hvad jeg skrev om den Granat, der slog igjennem Blokhuset i No. II og dræbte Løjtnant Voldby samt dræbte og saarede en 6–7 Md., hvoraf de fleste var fra vort 2. Comp.

2. Comps Folk sørgede oprigtigt over ham, da han var en af de mest afholdte af alle 18. Rgmt-Officerer. Dagen efter, (altsaa d. 16.) skete en endnu større Ulykke i Skandse I, her vendte Enden af Blokhuset med de derværende Skydehuller lige mod Broagerbatterierne, hvorfra en Granat gik lige igjennem det ene af disse Skydehuller og dræbte eller saarede næsten alle de, der befandt sig i den modsatte Ende af Blokhuset, ialt nogle og fyrre tyve Mennesker af 17. Rgmt. Dette Skud var uden Tvivl det mest ødelæggende, der blev

skudt under hele Krigen. Hvilken Jammer og Elendighed har dog ikke dette ene Skud forvoldt!

No. 1 og 2-Skandserne og tildels No. 3 skulle være meget ramponerede og sønderskudte. I gaar (17.) skulde Fjenden nok ikke have skudt synderligt fra Broagerbatterierne, formodentlig for ikke at ramme deres egne Folk. Vore Kanoner fra Skandserne, især de store ved No 6-Skandse, skulle derimod have gjort god Virkning, navnlig ved Kardætsk-Skud i Forening med Infanteriets Ild i Løbegravene.

Jeg er af den Formening, at vi nok kommer til at rømme Dybbølstillingen, ligesom Dannevirke, en skjøn Dag kommer vi nok til at tøfle. Det er ikke den Stilling, Soldaten havde ventet sig. Vi have i disse Dage faaet ganske andre Tanker om vor Stillings Soliditet, siden vi daglig med egne Øjne ser hvorledes den kan beskydes. Skandserne, som før vare vor Trøst i Nødsfald, naar vi laae derude paa Forpost, ere os nu næsten en Skræk; og i de sidste Dage før Slaget forekom det os alle, selv Officererne, at vor Stilling var meget mørk og farlig.

I Dag stiller her en Mængde Rekrutter i Byen og skal stikkes ind i vort Regiment, som jo har mistet mange tilforn og desuden skal afgive et

Hundrede Md. til at lære ved Kanonerne, da der er Mangel paa Artillerister.

Igaar (d. 17.) vare alle Gaardene dernede ved Vemmingbund afbrændte af Fjenden, og da vi trak fra Forpost, brændte Bønderbyerne deromkring paa alle Kanter; de danske afbrændte dem med Forsæt. Det var et storartet, smukt, men dog uhyggeligt Syn, at see Flammerne trindt omkring stige mod den klare Himmel, medens Kanonerne stadig rystede Luften, langt værre end den værste Torden. De nedfaldende Granater kunde man tydelig se, hvorledes de rev Mudder, Jord og Snee med, idet de splintrede. De afløsende og afløste Regimenter har i de senere Dage maattet trække af og paa Vagt i Slugterne nordlig i Terrainet; thi kunde Fjenden see Colonnerne, vilde de skyde paa dem.

I de sidste 3–4 Dage er jævnlig forefaldet Forpostfægtninger, ofte temmelig skarpe. Den sidste Nat vi saaledes stod paa Forpost, Natten mellem den 16. og 17. – i det skjønneste Maaneskinsvejr – troede vi at Fjenden vilde storme Skandserne og vare hvert Øjeblik belavede derpaa. Ved Midnatstid meentes Øjeblikket at være kommen, thi pludselig knaldede Bøsserne paa højre Fløj, hvor 3. Rgmt. stod.

Foranstaaende Brev kunne ifølge Sagens Natur ikke give ret megen Oplysning om Slagets Gang og er endog paa enkelte væsentlige Punkter urigtig. Saaledes var det ikke Dansken der sejrede men Tydsken.

KAMPEN NATTEN MELLEM I. OG 2. PAASKEDAG

Den 28. Marts 1864.

Det var Fjendens Hensigt at æde sig nærmere til vore Skandser for *der* at grave Løbegrave; thi de indsaa klogelig, at dersom en Storm med Held skulde iværksættes, saa maatte vore Forposter helst drives helt ind til Skandser og Løbegrave i selve Hovedstillingen. Naar de da ved en for vort Mandskab uudholdelig Kanonild tvang det til at søge Dækning *bag* dets egne Skandser, saa kunde de i en Haandevending bryde ind i vor Stilling inden vi fik Tid til at besætte den.

Bemeldte Nat bevogtedes vor Stilling i følgende Orden fra højre til venstre Fløj:

5., 10., 2. og 22. Regiment. Deres Feltvagter stode i Skyttegrave udenfor selve Stillingen, med Vedetkjæden længer fremme.

Længe inden det begyndte at lysne om Morgenen d. 28., brød en fjendtlig Brigade (sex Batall.)

ind paa vore Forposter, baade i Centrum og begge Fløjene. Vedetterne kastedes hurtig til Skyttegravene, hvorfra en knitrende Geværild hilste de fremstormende Prøjsere. Vore Folk i Skyttegravene maatte dog efterhaanden vige tilbage mellem Skandserne, dog de fleste Steder først efter den mest ihærdige Modstand, for at Reserverne kunde faae Tid til at komme ind i Skandser og Løbegrave. Fra disse lynede nu Bajonetter og hele Salver mod Angriberne, der idelig vrælte »Hurræh« under Førernes livlige »Vorwärts«. Flere Steder fandt de dog Modtagelsen saa varm, at de indskrænkede Vorwärtsen til at kaste sig paa Maven og fyre. Naar de saaledes i Masse lavede Hurtigskydning, var denne aldeles forbausende, hvilket kom af, at Fængnaalsgeværerne saa hurtigt og let kunne lades. Paa intet Punkt fik de dog Magt med Hovedstillingen, men de satte sig fast i vore Skyttegrave, i hvilke vore Folk mistede mange, især de Afdelinger, der søgte at holde Stand.

Det kostede de danske følelige Tab at tage Skyttegravene tilbage igjen og rense Terrainnet derudenfor. Skjøndt Fjenden overdængedes af Granater, Kardætsker og Geværkugler, holdt de dog flere Steder haardnakket Stand, begunstiget

Forposter. – Efter tegning af den engelske maler R. T. Landells, som under næsten hele krigen var på valpladserne. Han udførte de fleste af originalerne til de mange træsnit, Illustrated London News *bragte fra krigen 1864. Originalen findes på Glücksburg Slot i det andet steds omtalte album.*

I den tyske maler Wilhelm Camphausen's bog fra krigen 1864: *Ein Maler auf dem Kriegsfelde,* fortælles: »Indtil de sidste dage før stormen på Dybbøl gjaldt mellem forposterne på begge sider den stiltiende menneskelige aftale, at man ikke skød på hinanden enkeltvis. Ja, det forekom, at officerer og menige kom over til hinanden og vekslede en slurk af feltflasken.« – Camphausen har i sin bog en lille tegning af en scene som den her gengivne. Den bærer underskriften: »Skaal, Danske«. Bogen rummer en række pennetegninger.

af Mørket og vore Skuds Usikkerhed. I Ruinerne af Øster Dybbøl i en foruroligende Nærhed af Skandse 8, satte de sig ved Gravearbejde saa fast, at Artilleriets Ild ej kunne drive dem. Forgjæves skjøde de danske Resterne af Vester Dybbøl i Brand for bedre at kunne see, og vel ogsaa for at forpurre de derværende Reserver. Da Dagslyset omsider begyndte at dæmre, rettedes en voldsom Kardætskild baade fra vore faste Kanoner og noget opkjørt Feltartilleri, men ligemeget hjalp det. Istedet for at fortrække sendte de tværtimod et Livjægerregiment frem til Stormangreb, men blev slaaet tilbage uden dog at fortrække. Saa gik 10. Rgmt. imod dem i aaben Mark, og efter en haard Dyst lykkedes det dem at drive Fjenden til V. Dybbøl og besætte Ø. Dybbøl. I Centrum holdt Fjenden sig længe haard ud for Skandse 6, og vore Kanoner formaaede ikke at fordrive dem før et Commando af 2. Rgmt. fra venstre Side fik erobret Skyttegravene ved Chausseen, hvorfra de saa sendte Fjenden deres Skud i Flanken samtidig med, at 10. Rgmt. assisterede fra den modsatte Side, saa hjalp det: afsted med dem til V. Dybbøl!

Paa venstre Fløj forsøgte Fjenden sig paa Skandse 2, men maatte vige for Anchers Kanoner og 22. Rgmt.s Ild; dog gjemte han sig i nogle

Slugter vesten for Sk. 2. Saa kom – mærkelig nok – »Rolf Krake« tilhjælp og langede den ene Granat efter den anden ind i Colonnerne der laae i Slugterne. Beskudt i Front og Flanke, det var for meget for de stakkels Prøjsere, der, saasnart de saae deres Snit dertil, skyndsomst toge Flugten ad Avnbjerg til. Nogle og tyve Stykker, der ej fik kravlet sig væk i rette Tid, bleve tagne tilfange.

Under Kampen blev Sk. 2 voldsomt beskudt fra Broager, men det anfægtede ikke Ancher, der ikke blev Svar skyldig, skjøndt han maatte dele sin Ild til to Sider, baade mod Syd og Vest.

1 a 1½ Time efter Solopgang var Forpoststillingen gjenerobret overalt.

Vort Tab var godt et Par Hundrede Mand, hvoraf Fjerdedelen tilfangetagne.

Fjendens Tab var vist noget lignende. At vi havde saa mange Faldne, hidrørte alene fra de hurtigskydende Fængnaalsbøsser, der i kort Tid formaaede at udspy et Utal af Projektiler.

Det var dumt af Fjenden med en c 5400 Mand at angribe en endnu ikke ganske imponeret Stilling, der forsvaredes af over 6000 Md. Men det var endnu dummere af vor Overcommando ikke at forfølge Sejren med de mange Regimenter den havde til sin Raadighed, især da de tydske Strids-

kræfter paa den Tid ikke var saa overvældende. Kort efter trak Fjenden Forstærkning til sig baade fra Holsten og Jylland.

Da det forekom den tydske Krigsbestyrelse for langvarigt at faa ødelagt Dybbølstillingen, tog den sig for at forsøge en Overgang over Alsfjord, nær Nordenden af Øen og samlede i dette Øjemed en betydelig Hærstyrke, Artilleri, Baade, Pontoner m. m. For at bortlede vor Opmærksomhed fra Foretagendet skulde vore Skandser og Sønderborg By beskydes paa det ubarmhjertigste. Da alt var klappet og klart til Overgang d. 2. April Aften blev det imidlertid Uvejr og Storm. Og saa opgav man Forsøget indtil videre. –

Efter Affajren d. 28. indsaae Fjenden, at der krævedes bedre Foranstaltninger, flere Kanoner, mere Krudt, om det skulle lykkes dem, uden altfor store Ofre, at blive Herre over vor Stilling. En mægtig fjendtlig Styrke kom nu paa Gravearbejde om Natten paa en Linie ud for venstre Fløj, neppe ½ Quartmil fra Skandserne. I faa Nætter var man færdig med den saakaldte 1. »Parallel« og de tilhørende Forskandsninger, hvis Kanoner allerede d. 2. April kom i Virksomhed. En sand Hagl af Granater væltede nu fra alle Sider ind over vore Skandser, over hele Stillingen og over

det ulykkelige Sønderborg. Denne Kanonade fortsattes d. 3. med et sandt Raseri. Skandser, Løbegrave, Kanoner led forfærdelig Molest.

I Sønderborg rev Granaterne Brostenene op, splintrede Husenes Muur- og Træværk og tændte Ild snart her, snart der. De stakkels Mennesker i Byen flygtede i den skrækkeligste Forvirring ind ad Als til, saavidt muligt medtagende Sengklæder og de værdifuldeste Ejendele, men mangt og meget lodes dog i Stikken. »Grædende Vogne« rullede i Mængde skyndsomst ud af den brændende, haardt hjemsøgte By, i hvilken mange Mennesker quæstedes. Selv Overcommandoen maatte fortrække; den opslog sit Paulun i Ulkebøl, altfor langt fjernet fra Dybbøl. Den kunde jo have taget Ophold i Sønderborg Slots Kjælderlejligheder, hvor Militærarbejdere laae. Kunde disse være der, kunde vel Overcommandoen ogsaa.

I flere Nætter steg Flammerne mod Himlen som et mægtigt Baal, der culminerede da Raadhuset med et tordenlignende Bulder styrtede sammen, sendende et Hav af Gnister ivejret. Det var strenge Tider for de stakkels Brandfolk derinde.

I en saa hovedkuls forladt By som Sønderborg, vare der naturligvis efterladt en Mængde Vare,

som nævenyttige Soldater »reddede« væk paa. Der var »Sprit« i alle Skikkelser, Cigarer, Vine, Tobak m. m., m. m. Snart saae man een, snart en anden komme derfra med en drivende Donner paa og belæsset som et Mulæsel med alle mulige Herligheder. De satte ofte deres ustadige Cours ad Skandserne til. Adskillige maatte dog betale Redderiet med Livet.

Af Brev fra Als til Hjemmet d. 5. April.

DET ER KNAPT jeg kan faa Tid at skrive, skjøndt det hedder sig, at vi »*ligger*« paa Landet for at *hvile* os. Der er saa mange Extratoure og Smaaarbejder i Cantonnementet, at det kun lidt ligner *Hvile* paa Landet. Vi kom til vor gamle By (Sebbelev) igjen iaftes efter 6 Døgns Forpost- og Reservetjeneste paa Dybbøl. Den er nu saa næsvis derovre, som den nogenlunde kan blive. De tydske Djævle beskyder os nu baade i Front og Flanke. Granater og gloende Kugler regne i uhyre Mængde ned over os; de unde os ikke et Øjebliks Ro, men tvinger os til stadigvæk at ligge og kigge opefter for at redde Livet saa længe som muligt. Da de sende Projectilerne saa villigt over til os (en 4-6-8 Stk. i Minuttet) f. ex. d. 2. og 3. April, ere vi blevne saa bekjendt og fortrolig med deres Kryds-

ild, at vi øjeblikkelig ved *hvorfra* og *hvorhen* deres Kugler naaer. Saa saare den vagthavende Mand – ham der staaer paa Udkig – paa Skandsen, ser Lysglimtet af Fjendens Kanon, raaber han »dæk«, og paa dette Avertissement spidser hver Mand Øre, for af Kanonens og Projectilets Dialekt at dømme, *hvor* Ladningen er bestemt til. Men trods al Forsigtighed bleve dog saare mange i de Dage revne itu af Granaterne. Hvor man træder derovre paa Markerne seer man store dybe Huller i Jorden, omtrent som en Brakmark hjemme hvor der er gravet fra Sten, eller en Flok Svin i længere Tid har gaaet og rodet. En lille trekantet Grønplet paa et Par Skp. Land, som laae lidt Nordøst for Skandse 6 er saa hjemsøgt af Granater, at man knapt kan kravle over de utallige dybe Huller, der fandtes.

Aldrig har endnu nogen 6-Døgns Forposttjeneste været saa haard som den sidste. Vi trak fra Als om Efmd. efter et Par Dages »Hvile« og kom til Dybbøl om Aftenen. Den første Nat laae vi ved Chauceen lidt ovenfor Møllen i en Vejgrøft og dannede Reservevagten. Natten var meget kold og klam, og dette var saameget føleligere, som vi ved Ankomsten vare saa vaade af Sved, at Skjorten klæbede ved Ryggen. Da 24 Timer var gaaet,

kom vi ind til Sønderborg og lagde der et Døgn oppe paa et Magazin, derefter kom vi i 24 Timer paa Post i Løbegravene i vedholdende Skylregn.

Da vi d. 3. om Aftenen skulde afløses og ind og ligge i Sønderborg, vare vore Qvarterer brændte, og vi maatte istedet for at komme under Tag ligge under aaben Himmel paa Marken. Samme Nat angreb Fjenden vor Kjæde og trængte Forposterne i den bælmørke Nat lige ind til Løbegravene, da de saa stak af igjen. Vi blev purret op af vort fugtige Leje og kaldt til Gevær, thi man mente, at Fjenden gjorde et natligt Angreb paa Skandserne. Geværerne knaldede heftigt et Par Gange (Kl. 10 og henad Morgenstunden) og flere Kardætskskud fandt vore Artillerister for hensigtsmæssig at sende derud. Sagtens har vore Vedetter staaet Fjenden ivejen ved deres Gravearbejde og derfor er bleven »mulet« væk.

Det er forresten grueligt hvad vore Skandser have lidt ved den rasende Kanonade; mange Kanoner ere spolerede og en uhyre Mængde Ammunition brugt. *De,* Fjenden sender fra Broager, ere det værste, de gaae lukt ind i Blokhusene, skjøndt der er flere Fod Jord uden om det mægtige Tømmer. Hver Dag slæber Ambulancebærerne lemlæstede eller døde Folk væk.

Paa vor venstre Fløj førte Fjenden i første Halvdel af April en muldvarpeagtig, gravende Tilværelse, den ene »Parallel« anlagdes efter den anden. Det var klart at her skulde Døren være, ad hvilken Stormcolonnerne en Gang skulle gaae. Vore Forpostcompagnier trængtes Gang efter Gang tilbage, for at Fjenden kunde vinde Terrain.

Yderst over for vor højre Fløj ved Batterup voxte ogsaa ny Batterier op. De øvede sig daglig i at prøve Kræfter med vore Alssundbatterier, og somme Tider morede de sig med det samme som alle de andre: at beskyde Dannevirkeskandserne.

Overcommandoen »tænkte« paa at foretage et almindeligt Udfald, naar Sømagten ville støtte samme. Men Sømagten fik nok »Betænkeligheder«, og Planen strandede. Imidlertid begyndte flere Infanteriregimenter at knurre over den ublide Medfart, at ligge udelukkende til Kanonføde uden at maatte løsne et Skud eller faa Lov til, ved Masseudfald, at gjøre Ende paa den tydske Nærgaaenhed. De fleste Skandser skød kun i Ny og Næ med Kraft paa det fjendtlige Skandse- og Jordarbejde.

Sønderborg i ruiner efter bombardementet. – Gengivet efter træsnit i Illustrated London News *14. maj 1864. Under træsnittet oplyses, at det er »efter tegning af vor danske kunstner«. Navne oplystes aldrig.*
Sønderborg var blevet bombarderet fra 15. marts, men bomberegnen blev navnlig voldsom fra 2. til 6. april. Næsten hele byen var lagt i ruiner og aske.

Her maa dog undtages Skandse No. 2, der næsten hele Tiden vedblev at være en virksom Vulkan, og som aftvang Fjenden den største Beundring. Men her stod ogsaa skiftevis de to Kjærnekarle for Styret: Ancher og Castenskjold.

Og spurgte man Constablerne – i Reglen Jyder – *hvorfor* de ikke brugte Kanonerne mere villig, saa svarede de gjerne: vi *maa* ikke skyde og selv om vi maatte, saa har vi saagodtsom intet at skyde med. »Se her,« føjedes stundom til, »*her* begrov vi sidste Nat den gode Kanon, som a' sto ve'« – herunder ligger den. Det var skammeligt, at den blev skudt istykker o. l.

Der gik ogsaa Rygter om, at de faa brugbare Kanoner skulle opspares til den forventede Storm. Skjøndt man skulde synes at de ligesaagodt kunde være brugt, som de fleste blev skudt istykker alligevel inden den Tid. Dog, det skal indrømmes, at de Skandser, der stoppede deres Skydeskaar, hyttede sig forholdsvis bedst, hvorimod de, der for Alvor rejste Børster, overdængedes saa frygtelig, at der ikke var til at være hverken for Artilleri eller Infanteri. De første krøb gjerne sammen i Krudthuset, de sidste i Jordhuler. Hvor ofte kravlede vi ikke som Myrer mangen Nat med Sandposer paa Nakken, for med disse at udbedre de

ødelagte Steder, medens Granaterne sang deres Dødssang blandt os. Om det saa var Krudtmagazinerne, saa vare de saa oprevne, at de i Sk. No. 2 og No. 4, paa et hængende Haar var ved at gaae i Luften. Nej, der var i de sidste 8–10 Dage ikke stort at gjøre for Artilleriet, og af dettes kraftige Bistand var Forsvaret afhængig paa Stormdagen.

Under disse fortvivlede Forhold tog Overcommandoen den fornuftige Beslutning at rømme Stillingen, men Krigsministeriet ville ikke høre herom: Stillingen *skulde* holdes, enten den kunde eller ej. Hver Mand kunde ellers godt til Slutningen se, at den var dødsdømt – ja at den burde være forladt længe inden d. 18. Kun Krigsministeriet saa og hørte intet – i Kjøbenhavn.

Mange ved Infanteriet troede fuldt og fast, at vore Skandser vare underminerede med Krudt, saaledes at Fjenden kunde faae sig en Luftrejse den Dag han væltede sig ind paa Stillingen, men at Sagen holdtes i dybeste Hemmelighed. Ved nærmere Eftertanke var det imidlertid klart, at vore egne Folk, som i første Linie skulde forsvare Stillingen, ogsaa vilde komme til at deltage i Himmelfarten.

Efter en vedholdende Kanonade d. 13. med over hundrede Kanoner mente vore, at en Storm var i Anmarch. Dette skete dog ikke. Derimod brød det prøjsiske Infanteri om Aftenen paa fuldkommen indiansk Vis ind paa Forpostcompagniet af 5. Rgmt., ud for Skandse 2 og fuldstændig oprev dette, medens kun mindste Parten reddede sig ved Flugten. Ud for Skandse 4 smurte derimod det der staaende Forpostcompagni af 10. Rgmt. Tydsken eftertrykkelig, da de stormede frem. Hele Natten skjærmydsledes udfor vore venstre Skandser, og vore Skyttegrave faldt saa omtrent alle i Fjendens Hænder, og hverken Kardætsker fra Skandse 2, fra Kanonerne Nord for samme eller Infanteriets Ild fra Løbegravene vare istand til at drive dem ud igjen. Et Compagni (af 6. Rgmt.) forsøgte tilsidst at tage Skyttegravene med Storm, men mistede største Parten af sit Mandskab uden at naae Maalet. Den Nat skulle vi ialt have havt et Tab af omtr. 220 Md., hvoraf største Delen Fanger. –

Dagen efter (d. 14.) gik de tydske og danske Forposter sammen derude og drak af hinandens Flasker (!).

Den 16. overrumplede Prøjserne et Forpostcompagni af 17. Rgmt. mellem Skandse 6 og 8,

tog deres Skyttegrave og godt og vel et halvt Hundrede Fanger. Dermed var hele vor Stilling lige fra Stranden og op til Skandse 8, saa omtrent blottet og blank for Forposter. Uden nogetsomhelst Varsel kunde Fjenden altsaa i en Haandevending bryde ind i vore Løbegrave, førend Reserverne fik mindste Nys derom.

VOLLERUP PAA ALS

Af Brev til Hjemmet d. 14. April 1864.

I Aftes kom vi af 18. »Bunke« hertil fra Forpost, hvor vi har lagt paa aaben Mark i 6 Dage og Nætter. Jeg tænker at vi snart kommer til at rømme hele Bulen derovre, for der er ikke til at være nogetsteds for bare Granater. Hver eneste Dag slæbes saadan noget som imellem et halvt og helt Hundrede Md. til Sønderborg, som enten er saarede eller døde. Vi ligger derovre paa Bakkerne aldeles til Kanonføde, uden at udrette for en Pibe Tobak. Naar endda det tydske Rak vilde gjøre et aabent og ærligt Angreb, saa vidste man dog hvad det var, men de venter rimeligvis hermed til de aldeles har spoleret vore Skandser og Kanoner, hvad vistnok snart er opnaaet; thi paa somme af Skandserne er 1 a 2 Kanoner hele og holdne, paa No. 1 Skandsen slet ingen. Fjenden har nu næsten

paa alle Sider opkastet Batterier og forsynet disse med udemærket Skyts. Fra Avnbjerg, Dybbøl, Ragebøl og Broager bestryge de nu hele Dybbøl-stillingen fra Morgen til Aften (og om Natten med) med en Krydsild af Granater i en Grad, der snart søger sin Lige i Krigshistorien. De fjendtlige arbejde rastløs og i god Ro og Mag lige for Næsen af vore Forposter, der kun staae ½ Bøsseskud udenfor vore Skandser (denne Afstand var allerede ophørt paa venstre Fløj, da dette Brev skreves), og det er oprørende at see, med hvilken Frækhed de opkaste Løbegrave, Skandser, bedækkede Colonneveje m. m., skjøndt vi magelig kunne lange dem med vore Rifler. Men hverken Infanteriet eller Artilleriet maa skyde paa dem. Artilleriet undre jeg nu ikke over, for det er snart dødt og magtesløst. Vil de blot løsne et Skud, faae de strax en 20–30 Skud lige i Gabet igjen – og saa er den Sludder forbi. Vi Infanterister maa med Harme daglig ligge og see paa, at der transporteres Kanoner, Ammunition og alt muligt ved højlys Dag. Hvor let kunde vi ikke sende dem vore Spidskugler – det er meer end vi havde ventet. Hvert Øjeblik bliver nogle af vore Kammerater lemlæstet af deres Granater, uden at de overblevne ere istand til at hevne dem. Vi maa

formelig bo i Huler under Jorden for at redde Livet saa længe som muligt; og det er kun med Livsfare at vi kan hente os en Flaske Vand fra en nærliggende Vandpyt, eller en Pind Brænde til at koge ved fra en ituskudt Barak. Vore Forposter ere nu trængte meget nær til Skandserne og paa vor venstre Fløj er saagodt som ingen; thi da Fjenden ikke kunde komme til at grave og arbejde længer for vore Vedetter, tog de dem for een Nat at slaa disse tilbage til Løbegrave og Skandser, for paa den Maade at æde sig tæt ind til disse. Den er ellers ret kjøn herovre: alle Gaarde og Huse, hvori vi før havde Tilhold ere afbrændte.

– – –

Soldaterne ere misfornøjede ved alle Regimenterne; forgangen kneb det med at faae Mandskabet af 10. og 22. Rgmt. derud paa Forpost; de knurrede, muddrede og skreg Hurra for Officererne og strax da 10. kom derud blev deres Rgmts-Commandør dræbt af en Granat.

Saaledes er Forholdet nu med vor gode Dybbølstilling, som vi engang stolede saa trygt paa; selvfølgelig undervurderedes dengang det fjendtlige Skyts ødelæggende Evne, og der er neppe Tvivl om, at havde vore Skandser og Kanoner kunnet

holde sig i Velmagt, saa havde de 6 Regimenter blevet Fjenden en haard Nød at knække. Det var een Nat, da de myldrede paa vore Forposter igjen, blive de hilste med Kardætsker og Infanteriets dræbende Bly, saa at de forreste Afdelinger kastede sig ned og var ikke til at formaa at gaae paa igjen, selv da Officererne trakterede dem med den flade Klinge. Derimod kunde de bedre overkomme (en anden Nat) at kaste sig over nogle Vedetter; dog lykkedes det dem dengang kun at fange og overvinde en enkelt Mand, hvormeget de end skreg Hurræh. Det var en Skrædder fra 3. Rgmt. der var henne paa Naturens Vegne i det uheldige Øjeblik. Manden, der havde faaet smidt Lædertøj og Gevær og var ikke rigtig bleven færdig med at knappe, da Prøjserne tog ham i Kraven. Jeg synes dog ellers, at det ikke var synderlig at skrige Hurræh for. Dog, lidt kan fornøje dem, det saae jeg engang, de skød en lille ussel Halmhytte ibrand; da vrælede de ogsaa Hurræh, og det dygtigt ...

VOLLERUP PAA ALS

Af Brev til Hjemmet d. 15. April.

Det ser rent galt ud her, for Folkene begynder nu at sætte sig op mod Officererne og vil ikke

lystre Befalingen til at gaae paa Forpost. Der er flere Regimenter der har vægret sig ved at trække over paa hin Side Sønderborg Broer. De tilbyde Officererne at de gjerne kan skyde dem, da de dog skal slaaes ihjel alligevel derovre. Mandskabet af 16. og 17. Rgmt. er reen gale, og det vare vel ikke længe, inden den samme Aand fare i alle de andre Regimenter. I 18. R. er der stort Mudderi ogsaa, og naar vi i Morgen eller Overmorgen skal derover igjen, bliver det vel galt *der* ogsaa. Der er forresten heller ikke rart at komme over paa Bankerne nu, da der daglig spoleres saa mange Mennesker, uden at de overblevne kan udrette noget. Kanoner, Skandser og Løbegrave ere sønderskudte, tildels sløjfede til uformelige Jordbunker. Det stakkels Infanteri, navnlig de 4 vagthavende Compagnier, skal nu ligge til Kanonføde og tage mod hele Styrken, naar de en skjøn Dag faaer isinde at gaa paa. Iaftes trak 16. og 17. R. derudefter, men de svor paa, at de ikke gik længer end til Sønderborg eller højst til Brohovedet. Tydskerne arbejde i tusindvis tæt ved vore Skandser, og kan de ikke komme til for vore Forposter, jage de disse helt ind i Løbegraven; og endskjøndt vi magelig kan række dem med vore Rifler, maa vi dog ikke løsne et Skud. Paa venstre Fløj skal

der slet ingen Poster være meere; de gik i nogle Dage og drak sammen med Fjenden, men da de stode dem ivejen for deres Arbejde, toge de dem for at kaste vor reent væk. Nu skal vi stadig ligge i Løbegravene og afvente et Angreb; men træffer det en mørk Nat, hvormange Skud faaer vel saa en Mand Lejlighed til at gøre med Forladebøssen, før de brase ind paa os?

Bare man ville sprætte den lumpne Snor, som man meget imod min Villie har paatvunget mig, og saaledes degradere mig til Menig, skulde det vær mig en Fornøjelse. Naar jeg fra først af havde været snu nok og kommet tilbage med Stumper og Stykker af Dagsbefalingen, saa havde jeg hyttet mig, men Snuhed har aldrig været nogen fremtrædende Egenskab hos mig. Mange her ved Comp., baade Corporaler og Undercorporaler, ere forsøgte, men de vare kloge nok og kom tilbage til Compagniet med kun Brudstykker af Regimentets Dictat, og opnaaede derved det Held at blive casserede.

Men jeg beklager rigtignok de, der virkelig ere syge, for jeg har selv med egne Øjne set, hvorledes disse bliver behandlede eller rettere – *ikke* behandlede, af Lægen. Der var inde i Sønderborg: de syge stode i en tæt Skare, ventede og

ventede, til det behagede den almægtige Læge – paa Afstand (!) at bedømme de fleste af dem. Naturligvis bleve de allerfleste affejede med den Bemærkning, at de kunde nok gaae med. Saa omsider kom Raden da ogsaa til mig (Jeg var ikke rask i nogle Dage) og jeg fik naturligvis samme Besked paa en 12–14 Fods Afstand – det vil da sige, han erklærede, at jeg »ikke saae ud til at fejle noget«; – saa gjorde jeg omkring med den Beskjed og lovede mig selv aldrig at komme *der* meer, hvordan det saa gik.

»STRICKE«

Den Aften da 16. og 17. Rgmt. gjorde »Stricke« stod 18. opstillet paa Allarmpladsen ved Vollerup, medens hine trak forbi. Der var »Slag i Fricadellen« kunde man høre. En Skraalen og et Spektakkel, som vi endnu aldrig før havde hørt, gik igjennem hele Massen, der aabenbart havde »tudet« mere end almindeligt. Ankommen lige for os raabte nogle: »Hvilken Vej vil I?« og pegende respt. mod Vest og Øst: »Vil I *den* Vej, eller vil I den?« Som Svar pegede vi lige som Columbus mod Vest, dog uden dennes Haab. Section efter Section blev ved at trække forbi, alle øjensynlig mere eller mindre ophidsede af det

gjærende Mytteri, som vi dog dengang ikke ret ahnede. Som en Bisværms Summen lød længe de sig fjernende Colonner. Omsider trængte paany en Summen, som fjerne tusindstemmige Hurraraab, til vore Ører, og dette gjentog sig længe.

... Efter Krigen fik jeg imidlertid at vide af to, som havde staaet ved det Comp. (8.), som hin Dag havde Teeten, at det var en overlagt Plan forinden de droge afsted, at naaer de kom til et bestemt aftalt Sted, saa skulde den forreste Section standse og de paafølgende slutte op. For Officererne var dette ikke gandske forbleven skjult, og de skulle nok have plejet Samraad om hvorledes de skulde gribe Sagen an. Saa bad Chefen for 8. Comp. om han maatte faa Teeten (ɔ: gaa foran) da han var vi's paa at hans Mandskab var ham tro og lystrede; og kunde det blot forhindres at de forreste gik istaa, saa fulgte de andre nok ogsaa. Altsaa gik 8. foran; men gjorde ikke destomindre pludselig Holdt ved det aftalte Sted. Chefen vilde sætte igang igjen, med et skarpt: »March!«, men ingen rørte sig. Da vendte Captajnen, kridhvid i Ansigtet, sig mod Compagniet: »Hvormed har jeg fortjent dette af jer Folk ... I som altid har lystret og fulgt mig?« En Stemme: »Vi vil nok gaae, naar vi maa faae Lov

til at rydde op i de tydske Rottereder derude, men ligge og blive slaaet ihjel uden at røre Haand eller Fod, det vil vi ikke.« Flere St: »Hurra, det er rigtigt.« Captajnen: »Men det er noget, Folk, jeg ikke raader for, vi maa alle som gode Soldater lystre.« – »Nej, nej,« raabte Folket. Saa trak Captajnen paa Maa og Faa en Mand frem fra bagre Geled i forreste Section op spurgte denne langsomt og med Eftertryk: »Vil Du ikke gaae, naar jeg commanderer dig?« »Jo naar de andre vil.« Saa pillede han en robust Bondekarl ud et andet Sted: »Vil du ikke gaae, naar jeg commandere dig?« »Nej Fanden havre mig om jeg gjør, saa kan De gjøre med mig, hvad De vil, for ligge derude til Granatføde, det gjør jeg Fanden havre mig ikke.«

Spillet var altsaa gaaende; der blev en Jagen frem og tilbage af Officerer og Underofficerer, og det meentes, at der fandt Raadslagning Sted om en fælles Optræden ved begge Regimenter. Saa blev der forkyndt ved Comp. at nu ville der paany blive commanderet »march«, og hver Mand som ikke lystrede skulle hugges ned (af Underofficererne?) »Skal vi hugges ned,« skreg Mandskabet vildt, »saa Bajonetten paa!« – »Bajonetten paa!« raabtes med Kraft udover Sectionerne; og inden

een Minut var hele den lange Colonne at see til som en Hejle med sine struttende Pigge. Samtidig skreg de Hurra og sloge i Bøsserne som rasende. Under disse Forhold fandt Førerne det formaalstjenligt at forandre Taktik. Thi Vildskaben lyste i den Grad frem allevegne, at de ikke kunde være i Tvivl om, at den der forsøgte sig med Nedhugning, vilde være hjemfalden til ligesaamange Bajonetter der kunde komme til. Altsaa talte Officererne formanende, alvorlige Ord, som imidlertid overdøvedes af det ved Trudslen irriterede Mandskab. Ikke stort bedre Held havde Brigade- og Regimentschefernes indtrængende Forestillinger. Det var først da man hentede Overgeneral Gerlach, at det lykkedes. Han var særdeles godt lidt af alle, og saa var han en Mester i at snakke for Soldaterne. Saa gik de – til Slagterbænken.

Nogle Dage før Stormen paa Dybbøl havde Overcommandoen besluttet at gjøre et storartet Udfald. Der var hidkaldt to Regimenter fra Frederits (skjøndt Commandanten daarlig kunde undvære dem) og desuden var der kommen nok et Pantserskib (»Dannebrog«) derover; thi det var nok atter Meningen at Marinen skulde støtte Foretagendet (fra Vemmingbund). Hvorledes det

hængte sammen med, at det paatænkte Udfald ikke kom til Udførelse, veed jeg ikke, men det *blev* factisk ikke til noget. Sagtens har Land- og Sømagten som sædvanlig ikke kunnet blive enige. Et Udfald paa dette Stadium, hvor Fjenden laae godt dækket *i* Jorden, vilde neppe have ført til andet end et forfærdeligt Mandefald i de forreste Batailloner. Katastrofen – Stormen paa Skandserne – ville vel nok forhales, men ikke udeblive. – Altsaa gik Tingen sin skjæve Gnag. Istedetfor at bære sig fornuftigt ad og trække alle vore Tropper og de faa brugbare Kanoner over paa Als og ladet Fjenden stormet Grushobene og Jordbunkerne, saa lod man 4 stærkt sammensmeltede Regimenter ligge derude ved Ruinerne og vente paa deres egen Nedslagtning. Hver Mand vidste godt, at de Regimenter, hvis Lod det traf at have Forsvaret den Dag, var viet til Undergang.

STORMEN PAA DYBBØL D. 18. APRIL

Paa Marken Nordøst for Sønderborg.
Af Brev til Hjemmet d. 19. April.

Da jeg kan tænke I længes efter at høre fra mig, vil jeg skrive disse Linier. Jeg er rask og slap godt fra Legen i Gaar. Af Telegrafen vil I rimeligvis faae Kundskab om Slaget igaar længe inden I

faaer disse Linier. Det jeg kan fortælle om Slagets Gang er ikke meget. Jeg veed kun, at de danske aldeles bleve slagne og maatte rømme Dybbølstillingen, det vil sige *den Del,* som slap derfra. 18. og 3. Rgmt., som iforgaars var paa Vagt derude, skulde efter Tour atter havt Vagten iaftes, men da var alt afløst af Tydsken. Den Aften vi kom af Vagt maatte vi som sædvanlig ned at ligge ved Brohovedet for at redde lidt Søvn og Hvile. Og paa Formiddagen, da Solen skinnede klart, og Granaterne regnede usædvanligt ned, blev vi allarmerede og raabt til Gevær, og *da* gik allerede Rygtet, at Skandserne vare tagne. En Undercorp. Hougaard og jeg laae dengang og sov paa den stejle Brink, som vender mod Alssund, thi om Natten kunde man ikke godt sove for Kulde. Da vi bleve opstillede, hvislede allerede de matte Geværkugler over os og ud i Sundet. Det var de to Regimenters Bestemmelse at besætte Brohovederne og forsvare disse Punkter, indtil alle de øvrige Tropper vare komne over Broerne i det Tilfælde, at de maatte retirere. 2. og 22. Rgmt, som vare paa venstre Fløj af Stillingen, bleve total slagne. Ikke meget bedre gik det paa højre Fløj, som 16. og 17. Rgmt. havde besat. 9. og 20. Rgmt. vare ogsaa i Ilden som Reserver og maatte samme Vej

som de andre. Vi hørte kun grumme faa Kanonskud fra egne Skandser; men allerede da vi havde besat Brohovedets Løbegrave, kunne vi se det prøjsiske Flag vaje paa venstre Fløjskandser, medens Fjenden i myldrende Mængde ølede ud af disse igjen for at gaae videre. Man hørte ikke andet end en knitrende Geværild over hele Stillingen, og hvor man saae vare Markerne oversaaede af flygtende danske. Bag Hegnene kunne vi skimte en urimelig Mængde glimrende, fjendtlige Bajonetter. Vi laae i en meget tæt og stærk Kjæde ved Brohovederne, som vi meente at komme til at forsvare til det yderste, da vi vidste, at alle de andre danske skulle over Broerne, inden vi kunne komme, eftersom det var vor Tour til at dække Retraiten. Der blev imidlertid gode Stunder for de flygtende danske at komme over; thi da Batterierne fra Als og fra nordre Brohoved begyndte rigtig at knalde med de store, og vi fra Løbegravene med de smaa, begyndte Fjenden at finde sig for og avancere langsommere. Selv vi (18. og 3. R) fik god Tid at slippe over; vort Comp. var det næstsidste, og ligesaa snart de sidste vare slupne over, inddroges Broen.

De skød dygtig efter os da vi passerede Broerne, men paa for lang Afstand og ramte kun faa. Gud

veed, hvorledes det er gaaet de stakkels Regimenter, som vare i Ilden, thi jeg synes, der kom saa lidt tilbage. Der er uden Tvivl falden gruelig mange efter hvad dé sagde som slap derfra. Endnu flere ere vel sagtens fangne. Jeg tænker at de danske have været kjede af at ligge derude, og derfor overgivet sig uden kraftig Modstand (Dette var dog nok ikke Tilfældet. Paa de fleste Steder skulle der være kæmpet meget ihærdigt), for der er særdeles mange, der have yttret, at der skulde Pokker slaaes nu mere, men derimod tage tilfange saa saare der blev Lejlighed, for saa vare de fri for at døje saameget Ondt. Der siges ogsaa, at omendskjøndt de kasted Geværerne og bad om Pardon, bleve alligevel mange ihjelstukne af de halvberusede Fjender. De havde nok først været til Alters, og bagefter drukket sig fulde(!).

Idag har Tydsken Gilde og Jubel derovre; vi som ligger paa Vagt her ved Sundet kan høre deres Glæde. Gud veed, hvorlænge vi kan holde Als.

– – –

Da de slagne Rester vare vel komne over Broerne, fulgte sucessivt vort Regmt efter, derved blottedes paa en betænkelig Maade vor venstre Fløj, længe inden vore to sidste Compagnier fik Marchordre; jeg erindrer tydeligt, hvor vi skjæ-

vede til den Side, hvor vi allerede i Aanden saa prøjsisk Infanteri bryde frem langs under Klinten. Takket være det sydlige Batteri og de opkjørte Feltbatterier ved Sønderborg udeblev dog det befrygtede Angreb, og omsider kom vi da afsted. Lige med et kom der Contraordre: vort Comp skulle tilbage igjen. Den var »jævn« tænkte vi. Det gik saagar i Løb op over Brohovedet, saa skreg vi Hurra og stormede mod et Hus, der laae til Højre. Hvad dette fingerede Stormangreb skulle betyde, fik jeg aldrig at vide, men gik paa med Bajonetten og skreg Hurra, det gjorde vi, skjøndt vi hverken saa Folk eller Fæ. Efter denne veludførte Bedrift fik vi da Lov at tiltræde Retraiten. I Førstningen gik det ikke stærkt, men da fjendtlige Kugler snart begyndte at hvesle i Luften, gik Colonnen snart i en jævn Sotrav over Syd-Broen, under hvis vestre Ende der laa Ingeniurer med Ild, Høvlespaaner etc. Vi tænkte: Nu skal Broerne brænde bag den sidste Hæl.

I Sønderborg laa Fodgarden og plaffede over Hovederne paa os for i Forening med Artilleriet at holde Brinkerne derovre nogenlunde ryddelige, mens vi fik Tid til at slippe over den c. 600 Alen lange Bro. Til Slutningen sjapprede Kuglerne villig i Vandet eller foer pibende ind i Byen.

Den paafølgende Nat camperede vort Comp paa Markerne Nord for Sønderborg.

18. REGIMENTS TAB under Dybbølstillingens Belejring udgjorde 16 Faldne (deraf en Officer: Voldby), 80 saarede, 7 Fanger (hvoraf 1 dødelig saaret), 7 savnede, Tab ialt 109 Md. I dette Tab er ikke medregnet de af 22. Feb., 17. Marts og 18. April tabte. 18. Rgmts Tab d. 17. Marts udgjorde 1 falden, 2 saarede og 15 Fanger (mest af en af 3. Comp fremskudt Post ved Hvilhøj). 18. Rgmts Tab d. 18. April var 30 Md., hvoraf 2 U-Officerer og 2 Menige faldne og 3 U-off. og 16 Menige saarede (hvoraf 1. U-Off og 4 Menige døde) savnede 7 (Slesvigere).

KJÆR PAA ALS

Af Brev til Hjemmet d. 27. April 1864.

NU GAAER den da saa nogenlunde herovre. Tydskerne skyder slet ikke, og vi heller ikke. Vi ligger paa Forpost (eller Strandvagt) næsten stadig derude ved Alssund. Jeg kan ikke vide hvad Tydskerne nu tager sig for; man hører eller seer ikke meget til dem derovre. Formodenlig smedder de, men *hvad* de smedder paa, er jo ikke godt at vide. I de første Dage efter Dybbølslaget myldrede de

derovre paa Bakkerne og ved de efterladte Barakker i tusindvis; de sang, de drak og sværmede, saa man skulde tro de havde Barselgilde baade Nat og Dag. I de halvanden Dag vi ligge i Quarter i Byen Kjær har vi det ikke meget bedre end paa aaben Mark (paa Forpost). Vi plejer at ligge en c. 60 Md. paa en stor Bondegaard – et Svinehul forresten – saa der kan selvfølgelig ikke være Tale om Bequemmeligheder. Det værste er næsten med Vadsk, da Tøjet ikke kan blive vadsket og tørret i saa kort Tid som Cantonnementet varer.

De (Alsingerne) har nu først rigtig begyndt at saae i Markerne herovre. Bønderne havde nok først været hos Overcommandoen og forespurgt hvorvidt det kunne nytte at bearbejde Jorden. Sønderborgs Beboere har ogsaa forføjet sig til deres ødelagte By igjen. Det er forresten skammelig at see langs Kysten og heelt ind i Landsbyen Kjær, hvorledes de store, smukke grundmurede Bøndergaarde ligge afbrændte og forladte; jeg havde ikke troet, at Fjenden saa voldsomt havde hjemsøgt det ulykkelige Als med sine Granater.

For Øjeblikket sidder jeg i Sognefogedens Bolig og skriver; mit Comp ligger ude paa Marken i Solen. Jeg spadsere daglig herop for at afskrive Dagsbefaling og hente Breve etc.; thi nu er jeg

udtagen til fast Paroleskriver. Vel er det forbunden med endeel Rend, men der er dog ogsaa enkelte Lyssider ved Bestillingen.

Vi ventede at komme til Fyen, dengang vi blev færdig paa Dybbøl; det bliver der vist ikke noget af for det første. Snarere kommer vi til at hænge i paa Als saalænge vi kan bruge en Skydekjæp. For Tiden er alt roligt – saa længe det varer . . .

(Fortsættelse). Lambjerg d. 30. April 1864.

INAT KOM vi af Forpost (Strandvagt 6 Døgn) og skal nok ligge 1½ Dag her i Quarter. Det er snart for galt som vi i den senere Tid bliver behandlet, og intet Under at Mandskabet iaftes skreg Hurra og gjorde Spektakkel, da de i Nat i Regn og Blæst stod opstillet i hele Timer førend de kunde komme ind paa en Lo eller Lade at ligge – saa vaade de vare. Det gaaer endog saavidt, at vi maa *exercere* – saagar paa »Tælling«, ligesom Rekrutterne paa Fælleden – naar vi ligger paa Vagt som Reserve, og saa om Natten paa Arbejde i Løbegravene. Vi foretrækker alle at *blive derude* paa Forpost hele Tiden, istedet for at traske hele Mile ind paa Als for at ligge 1 højst 1½ Nat og 60–100 Md paa eet Sted. Dette kaldes at »hvile«, men det er en underlig Hvile! Vadsket og lavet

sit Tøj kan man ikke faae (nok faa vadsket men ikke tørret) og derfor er Lus og Skidt færdig at æde Folk op. Hvor man lægger sig i Halm, hvori der før har ligget nogen, bliver man strax fyldt. Jeg er endda ikke saa befængt med dette Tøjeri i de indvendige Klæder, skjøndt jeg ofte kan ryste Lus af Kappen efter »Opstandelsen«. Jeg tænker det kommer af, at jeg er sund – de syge hænger de værst efter – og saa lugter hele min Person vistnok af Røgtobak, hvilket bemeldte Husdyr neppe ynder. Jeg kunde næsten fristes til at ønske at Tydskerne snart vilde jage os ud af Als, for det Liv vi nu fører er et rent Hundeliv. Kun een Ting gjør at Soldaterne ikke i Almindelighed gaaer tilgrunde, og det er det gode, milde Vejr, vi næsten daglig har. Idag har vi faaet en stor Mængde kjøbenhavnske Rekrutter til Regimentet. De skal over at fryde sig over det elskværdige Liv, vi føre (!)

EN STUMP BARAKLIV

Det er Søndagaften. Inde i og udenfor Barakken hersker der et broget passiarende Liv. Marketenderen holder paa Pladsen og han har god Søgning – altfor megen. Mange tridser allerede omkring med en »Bjørn« og gjør et syndigt Vrøvl.

Omtrent Halvdelen har dog indtaget Hvilestilling i Barakkernes Indre, men det er ogsaa omtrent »Senge«tid. Paalangs gjennem hele Lejligheden er en lang og bred Gang, indrammet af lave Brætter med »Baase« til begge Sider. I Baasene, som kun ere adskilte fra hinanden ved et smalt Bræt paa Højkant, ligger gjerne lidt slidt Halm (»Svinefjer«); her smider efterhaanden de indkommende sig og lægger Tornystret tilrette som Hovedpude. Somme sover strax; men ofte føres dog afdæmpede Samtaler i Timevis mellem nærliggende Kammerater, der enten ere kjendte fra Hjemmet eller i Tjenesten have levet sig sammen som Brødre. Samtalen drejer sig gjerne om hjemlige Forhold; thi Hjemmet og de Steder hans Ungdom have været knyttet til ere i Reglen Soldatens Helligdom, hans Alfa og Omega.

Efterhaanden kommer flere Soldater tilhuse, snart enkeltvis, snart i smaa Selskaber, nogle stille, andre meer eller mindre støjende. De fleste Undercorporalers Baase staae endnu tomme – dog nu aabnes Døren, og en 3–4 U-Corp. træder ind, dog uden at gjøre videre Mudder. Den ene: O. en høj kraftig Karl, kaster sig uden at sige et Ord paa sit Leje ved Siden af mig tilhøjre. Jeg var forresten ved at falde i Søvn.

Er der noget Feltsoldaten særlig længes efter, saa er det efter *Brev*. Neppe har nogen bedre end jeg haft Lejlighed til at iagttage, med hvilken Længsel Dagens Post ventes, hvilken Skuffelse det forvolder naar der intet forventet Brev er, og hvilken Glæde, der kommer over den lykkelige Brevtager. Naar jeg paa mine Vandringer fra Stabsquarteret kom slæbende med Breve, Pakker, Aviser etc., saa flokkedes Kammeraterne om mig som Fluer om en Draabe Honning. »Er der noget Brev til mig,« »Er der noget til mig,« summer det om Ørene, mens jeg graver i Brevbunken for at tilfredsstille de der ikke kunne oppebie Appellen. Pakkerne skulle jeg just ikke hjembære, men for at spare Kammeraterne den lange Vej tog jeg dem for det meste med, naar de ikke vare altfor store. De fleste vare mig ogsaa meget taknemmelige derfor. Skade kun at den Maade paa hvilken de plejede at udtrykke deres Erkjendtlighed paa, næsten al Tid bestod i en Indbydelse til »et Glas« paa Kroen om Aftenen. Der var sommetider saa mange Glas (alias »Smaa Sorte«) mig ibyde, at saafremt jeg havde givet mig ilav med blot $^1/_{10}$ deraf, kunde jeg være bleven en godt fordrukken. Værst var det naar jeg kom med Pengebreve, saa skulde jeg

Efter stormen på Dybbøl 18. april 1864. – Gengivet efter tegning af den engelske maler R. T. Landells. Originalen findes nu på Glücksburg Slot.

Tegningen bærer i det tyske album, hvor den findes, følgende underskrift: »Kommunikation mellem skanse 1 og 2 – 18. April.« Der er tale om den tid sent på dagen, da de sårede og faldne blev samlet. Til venstre sidder en dansk soldat; en anden ligger helt til højre. I baggrunden det danske panserbatteri *Rolf Krake* opankret i Vemmingbund, hvorfra det deltog i kampene i tre uger.

med Vold og Magt paa Kroen; for »et blaat Øje« – en blaa Femdalerseddel – maatte da være en »sort« værd, hed det sig.

CANTONNEMENT I ADSERBALLE

Midt i Maj kom 1. og 2. Comp. til at ligge i Kirkebyen Adserballe, omtrent midt paa Als. Byen ligger højt og Jorderne skraaner jevnt imod Syd ned mod Herregaardene Vertemine og Gammelgaard. I denne By havde vi vore mest kronede Dage, og for mange var det et rent Slaraffenliv. Soldaterne bestilte næsten ikke andet end rende til Visit, den ene hos den anden. Ethvert Quarter blev eftersnuset og critiseret. Hvordan *dèr* var, og hvordan *dèr* var, gav Stof nok til Underholdning i de første Dage. Chr Larsen (23), Frederiksen (28) samt to Md. til, havde været saa heldige at faae et udemærket Quarter hos velstaaende Husfolk. De beklagede sig kun over i deres Midte at være besværet med et Individ af en slet Charakter. De pønsede allerede paa at faae ham til at fortrække et andet Sted hen, især da deres flinke Værtinde heller ikke kunde lide ham.

Af et Brev til Hjemmet
Adserballe d. 18. Maj 1864.

JEG ER ELLERS sund og rask. Compagniet seer jeg ikke meget til om Dagen, da jeg spadsere om Morgenen og kommer sjeldent tilbage før kl. 1–2 a 3 Efmd. Noget senere maae jeg saa til Stabsquarteret igjen for at hente Posten – saa Dagen gaaer sin Vej med det samme. Mine Kammerater har det nok saa godt, da de ikke gaaer saamange Trin; men de maa exercere flere Timer om Fmd. i fuld Oppakning, og det er jo heller ikke videre rart i saadan en Varme. Forresten har vi det ret godt, da vi ingen Forposttjeneste gjøre, men vi ligger dog altfor mange til at komme i Seng alle (c 20 Md. hos en Bonde). Jeg har dog hver Nat siden vi er kommen her lagt i Seng, men kan daarlig sove for Varme, da jeg ikke er vant til at ligge i Sengklæder. Den bare Halm er bedre om Sommeren, naar den kun er reen.

Herovre er en gruelig vedholdende Tørke og Varme, og i de senere Dage stærk Brandtaage. Markerne see som Følge heraf kun simple ud paa Als. Monstro det staaer bedre til med Vejrliget paa Sjælland? . . .

I ADSERBALLE laa Sognefogdens Gaard lige overfor Præstegaarden, hin Syd for, denne Nord for Vejen. I Præstegaarden laa blandt flere Underofficerer, den høje smukke kjøbenhavnske Corporal K. I Sognefogdens Gaard laae bl. A. Jacob (Bakkebølle). Han havde her fundet et sandt Eldorado, hvad man saae derpaa, at Smilet tog Magten fra hele Ansigtet. Han var paa een Gang Keglespiller, Keglerejser, Mundskjænk, Øltapper og Sognefogeddøtrenes »kom her«. Der var nemlig en 3–4 smukke voxne Døttre paa Gaarden, hvoraf dog desværre den smukkeste var halt. Det var særlig hende, der havde forskaffet Jacob alle oven nævnte og mange andre Tillidsposter udi Sognefogdens Gaard. Og hvem der forstod at gjøre sig gjældende og uundværlig, det var Jacob. Den smukke Halte var Gjenstand for hans mest udsøgte Opmærksomhed; og i at lave Hanebeen var han en Mester. H. N. Kulle forsikrede ofte efter Krigen, at saafremt Tydsken ikke d. 29. Juni havde taget Jacob og ført ham til Østrig, saa havde han utvivlsomt bleven paa Stedet og med Tiden, lig Patriarken Jacob, tjent et eller flere af Pigebørnene af.

Men ak, Tiderne vare onde!

En Efmd. traf jeg Frederiksen (28) alene hjemme i sit Quarter hos Dølners (fingeret Navn).

»Hvor er Chr Larsen,« spurgte jeg ham. »Ja, han er gaaet ud at spadsere med Lisbeth; de er vist gaaet til Gammelgaard, eller hvor F. det er – de spiller nu rigtig Forlovede. Det undre mig, at Larsen ikke hug til den anden, som dog er langt kjønnere.«

»Hvilken anden,« spurgte jeg.

»Søsteren naturligvis.«

»Har Dølners da mere end den ene Datter, Lisbeth.«

»Ja – ved du ikke det – jo, de har een, som hedder Mett-Marie, og som fordetmeste opholder sig hos Præstens.«

»Hende har jeg aldrig set, men hun kommer kanske sjelden hjem.«

»Sjelden! jo hun er næsten hjemme hver eller hveranden Aften – Det er forresten mærkeligt, at hun ikke har truffet at komme, naar du har været hernede. Det er en nydelig Pige kan du tro.«

»Ja, det siger du jo næsten om alle Piger. Din Skjønhedssans er neppe meget udviklet.«

»Ja, saa kan du selv dømme. Hun kommer udentvivl hjem imorgen Aften; kom saa herned, saa er vi tilmed lige 4 til en Sjaus.«

Henimod Aften den næste Dag var der »Slag i Fricadellen« nede hos Dølners. Det var nu ikke min stærke Side at spille *godt*, men det var min Makkers. Næsten hver Gang gik vi til »Taberup« og F. skjældte mig hvert Øjeblik Huden fuld, skjøndt jeg oprigtig lovede Bod og Bedring næste Gang.

Saa aabnedes Yderdøren, og en klar Quindestemme bød: »Godaften Moer – hvad er det I bestiller?« »Godaften Met-Mari, – ja jeg er henne og bage en bit Æggekage til Søldaaterne.« »Er der Fremmede derinde, Moer?« »Nej det er saagodt som kun vore egne.«

»Ja Larsen er da som sædvanlig ved Humøret, kan jeg høre« – og saa traadte da Pigen ind i Stuen med et venligt »Godaften« til hver især. »Der er jo Met-Mari,« brallede Larsen op, »de sa'e endda hun var rendt til Kjøbenhavn.« »Aa, jeg render nok »it« saa langt; det er knapt at jeg i hele min Levetid har været udenfor Als.« F: »Sæt dig ned, Marie, saa skal der straks komme en Stol.« »Tak F! – du er saa forekommende.«

Frederiksen havde ikke havt Uret, da han betegnede Pigen som smuk. Hun var endog efter mine Begreber ualmindelig smuk, velvoxen, med et dejligt Ansigt. Og sikke Øjne! De trængte saa

forunderlig igjennem, naar hun fixerede een. Jeg var saa forgabet i at betragte dette Stykke Quindfolk, at Frederiksen maatte række over og knibe mig i Næsen for at faae mig til at »passe hvad jeg skulle og ikke sidde og gabe og glo, naar jeg skulde spille.« Larsen grinte og slog vældig i Bordet, da de i det samme vandt Spillet.

Saa gik vi alle ilav med den store Æggekage.

Det er et Spørgsmaal, om man ved Taflet i de høje Sale, eller ved andre, den fine Verdens overdaadige Sammenkomster, morede sig saa godt, som vi hos Hmd. F. Dølner. Vittigheder og Brandere krydsede ugenert gjennem vort lille Selskab, og Stemningen kom et godt Stykke over Pari, da Frederiksen fik arrangeret Punch til Selskabet. Der hjalp »ingen kjær Moer«, da Kone og Døttre trykkede sig ved at tage Del i Punchen: de *maatte* med. Frederiksen holdt en meget vellykket og rørende Tale om Skjæbnens Omskiftelser, hvorledes vi var her i Aften og i Morgen maaske et helt andet Sted. Soldaterne havde jo den mærkelige Egenskab, paa een Gang at være fremmede og allevegne hjemme. Maaske saae vi ikke hinanden ret ofte mere, og maaske var det bestemt, at her paa Als skulde vi lægge vore Been; i saa Fald haabede han, at de alsiske Quinder vilde freede lidt

om vore døde Levninger og lægge en Krands paa vore Grave, samt sætte en Smule Kors eller Mærke derved. Sluttelig udbragte Frederiksen en Skaal for den dejlige Ø Als; at den dog maatte vedblive at høre med til vort kjære Danmark, selvom Slesvig skulde friste den Skjæbne at komme under Tydsken. Den dejlige Ø Als leve! (Hurra, Hurra!).

Chor: Snart maaske skal vi adskilte vandre
Hen ad Livets ubekjendte Sti.
Dog med Ømhed mindes vi hverandre,
Mindes denne Aftens Harmoni.

Pigerne sadde med Taarer i Øjnene, og Konen tørrede sine med Forklædesnippen. Da vi brøde op, bestemtes at F. og jeg skulde eskortere Met-Marie hjem, da hun alene saa sildig paa Gaden var udsat for Forulempelse af »Rødder«. Imens skulde Larsen og Lisbeth blive hjemme og »ordne Sagerne«.

Med en Cavaler paa hver Side naaede Marie snart Strædet, der førte ind til Præstegaarden – altfor snart, syntes jeg. Som et Barn af Naturen lod hun hele Tiden Munden løbe, og F. især forstod at holde hende i Aande og aftvang hende den ene mere hjertelige Latter efter den anden.

Da vi gjorde Holdt ved Havestengjærdet, rettede hun pludselig det Spørgsmaal til mig: »Naa, H., saa logere du vel herefterdags hjemme hos os – Moder mente da, at du kom.« »Aa – – flytte nu, da vi snart kan vente at afmarchere, er vel ikke værd – Du boer jo desuden ikke *dèr*.« Gjennem Halvmørket sendte hun mig et af disse bedaarende Blikke, for hvilke jeg ikke kunde staa, og hun svarte livligt: »Men jeg skal ofte komme og see til jer, desuden er der da nu Vaabenhvile til den 9. Men nu god Nat og Tak for iaften!« Lidt efter forsvandt hun gjennem Portlaagen. –

Da vi havde gjort omkring, sagde F. »Naa, havde jeg saa Ret i, at Pigen var kjøn, eller havde jeg ikke?«

»Jeg ville ønske at jeg aldrig havde set hende,« svarede jeg.

F: »Du er dog en lille Nar.«

– – –

En 16–17 Timer derefter gik jeg, mest for Tidsfordriv, og botaniserede langs en Grøftevold, der begrændsede Dølners Vænge. Der voxede bl. a. den storblomstrende Kodriver i Mængde. Med et gav det et lille Sæt i mig. En klar Quindestemme raabte: »Men hvad er det dog du gaaer og leder efter, H., er det efter Fuglereder?« »Nej, det er

efter sjeldne Planter – se her,« svarede jeg og viste hende nogle Exemplarer. »Aa, ikke andet – de er der nok af næsten allevegne.« »Ja, her paa Als maaske, men ikke ovre hos os i Sjælland.«

»Kom heller med hjem, – jeg vil sige dig noget.«

Som et Faar traskede jeg bagefter.

Marie aabnede Døren ind til et Baghus og lukkede den indvendig fra efter os og satte sig paa en Snittebænk, medens jeg overrasket og tøvende tog Plads paa en stor Brændeknude. Hun pillede lidt ved sin Hagesløjfe, saa siger hun: »Ja, nu lakker det snart ad, at I skal rejse.« »Ja – desværre.« »Ville du gjerne blive her?« »Ja.« » . . . men hvad det var jeg vilde sige . . . (her syntes hun at falde i Tanker) . . . »ja det faaer nu at være til en anden Gang,« og Vips, før jeg kunde forhindre det, var hun ude igjen. Som en afgangen Abbonent stod jeg og gabede, men hun var og forblev forduftet den Dag.

– – –

Den paafølgende Eftermiddag stod jeg mutter ene i mit Quarter (hos Dølners) ifærd med at rense min Pibe med Rømnaalen, der som sædvanlig maatte gjøre Tjeneste som Skorstensfejer. Jeg var lige kommen fra »Staben« og havde, forme-

dels Varmen, smidt alle Yderklæderne, saanærsom Buxerne. Baade Konen og Lisbeth havde absenteret sig, og mine 3 Kammerater vare til Exercits. Jeg havde lukket et Vindue op og stod og fløjtede, da en lattermild Stemme fra Vinduet: »Goddag H. – skal du til at gaa iseng, jeg synes du saa omtrent har klædt dig af« – bragte mig til hastig at gjøre Front mod Vinduet, hvorigjennem et dejligt Pigeansigt kiggede ind. »Ja, jeg stod lige i Begreb med at krybe i Kassen,« svarte jeg, »men saae saa at Klokken knapt var 2, saa det syntes jeg var lovlig tidlig.« Pigen lo. »Men, hvor skal du hen Met-Mari, saa fin du er og i saadan Varme.« »Jeg var blot et lille Ærinde i Byen for min Frue, og jeg skulde skynde mig.« »Ja, men du kommer da vel indenfor og see vores Kakkelovn.« »Aa, den har jeg jo seet saa tidt . . . er Moer hjemme?« »Nej, jeg troer alle Folk er rendt fra Huset idag, for jeg kan ingen finde. Jeg havde nær ikke selv kommen ind, men saa huskede jeg paa, »at der Nyggel laa aa der Disk i der Baghus, og at Pløk sat i der Gaf.« »Ja du forstaar at gjøre Nar ad vort Sprog, fordi vi ikke er inde i det sjællandske,« sagde hun og klemte mig paa Kinderne med en flad Haand fra hver Side. Jeg hug lynsnart Forpoterne ud efter hende for at hale hende

nærmere Vinduet, men hun snoede sig behændigt tilside. Pigen fortsatte: »Men hvad er det for en rund Tingest, du der har i Vindueskarmen?« »Det er et Spejl.« »Et Spejl? – lad mig se det.« »Nej, du faaer ikke vore Reqvisitter at see, førend du kommer *her* indenfor.« »Ja, men ... jeg tør ikke sinke mig.« »Aa Sludder, Præstefruen døer ikke, om du kommer et Par Minuter før eller senere.« »Nej, men jeg vil nødig gøre hende imod, da hun altid er saa god imod mig,« sagde hun, men hoppede dog i det samme ind. »Her er »Tingesten«, og see, det er et heelt Makværk med mange Rum i og til at lukke op.« Pigen betragtede smilende den lille Indretning. »Men det er jo ikke mer end Næsen, man kan see i det.« »Det er ogsaa tilstrækkeligt til Soldaternes Behov: at eftersee hvormeget Næsen er anløben.« Pigen gloede noget paa mig, saa fattede hun Meningen. »Men din er da ikke endnu »anløben«... du skulde bare se Spejle oppe hos Præstens, der er eet næsten lige saa stort som Døren der, og hvori man spejle sig fra Top til Taa.« »Ja, *der* er det ogsaa mere nødvendigt for ret at kunne opdage jere mange og store Fejler, men Soldaterne behøver som Regel ikke at spejle sig, de veed paa Forhaand, at de ere kønne nok.« »Jo *du* kunde saamænd godt

have Behov at spejle, pusle og pønse dig lidt mere end du gjør, fixe dig lidt op og se at faa en bedre Holdning, saa var du meget kjønnere Karl end du er.« »Ja, det har min Kaptajn sagt mig saa tit, men Magelighed er en god Ting – tilmed da ingen alsisk Pige ville faae Lyst til mig alligevel.« »Aa, det skal du ikke sige.« »Du vil da vel ikke ha'e mig – hva?« »Det kunde da godt være, naar du engang blev civil.« »Saa kan jeg altsaa ikke faa Lov at kysse dig saalænge jeg bærer disse blanke Knapper?« »Men du bær jo *ingen* blanke Knapper, du er jo næsten nøgen, Menneske,« lo hun hjertelig og trak sig i god Orden nærmere Døren, medens jeg avancerede efter for at tage hende paa Ordet. »Næ, la vær,« bad hun, »gaa heller hen og vadsk dig og fix dig lidt op til iaften, saa kommer jeg maaske igjen. Jeg kan saa godt lide at du ... at Folk ... see ordentlig ud.« Saa nappede jeg efter hende, men hun smuttede med sin Hat lige saa lattermild fra mig og ud, som da hun kom, og løb alt hun kunde ad Præstegaarden for at indhente det forsømte.

»Vadske dig! – der fik du en grov Lussing – af en Bondepige,« mumlede jeg. »Dog ligegodt, den Tøs gjør mig dog tummerlumsk – rent forhexet! Tage hende kan jeg ikke og lade hende være kan

jeg heller ikke.« Saa smed jeg mig paa langs henad Gulvet, i hvilken Stilling Dølners Kone traf mig da hun lidt senere kom hjem. »Naa du *er* da sluppen, kan jeg see; du var nok ved at skulle have dig en Middagslur, der falder du da ikke ned – det er jo varmt, er't.«

»Moer! jeg har havt fine Fremmede mens I var borte.«

»Nej da vel – det var dog vel ikke Præstefruen?«

»Nej, det var Præste*jomfruen*.«

»Var M. Mari her nu igjen; ja hun har godt at gjøre, hun kan snart rende saa tidt, hun selv vil; det var rigtignok ikke saadan, da jeg tjente.«

»Hør Moer; har M. Mari aldrig været forlovet?«

»Næ . . . jo . . . en Gang . . . det er nu 2 Aar siden – da var hun go'e Venner med en Forvalter – han stod just i Færd med at forpagte en god Bondegaard i Notmark, men saa lige paa een Gang – jeg ved ikke rigtig hvad der var ivejen – saa slog vor Tøs op med ham. Han tog sig det li'godt faa'le nær,« tilføjede hun og sukkede.

»Har hun saa ingen havt siden?«

»Aa nej, det troer jeg ikke – jo, de snakker nok noget om en Corporal, som ligger deroppe, men

hun er da vel ikke saa tovli' at lægge sig efter Soldater.«

Jeg beed noget paa den Oplysning, og gissede mig strax til, at det maatte være Corporal K.

»Og jeg havde endda tænkt paa at bejle til M. M., men det kan jo saa ikke nytte.«

Overrasket saa Konen paa mig – saa siger hun: »Det er vist ikke din Mening, at ville hae vor M., for du kjender hende jo kun saa lidt. Hun er baade arrig og gal paa Tider, saa det er fælt; det har hun vaaren fra lille af; men hun kan da rigtignok ogsaa snart blive god igjen. Uha, I »sølle Kaale«, faaer vel ellers noget andet for end tænke paa Forlovelser – ak ja, det er jo »faale« Tider di vi lever i nu. Forresten havde jeg for min Part ikke det ringeste imod, at du fik vor M. Dine Kammerater taler altid saa godt om dig – men *der* har vi dem jo!«

Frederiksen (28): »Naa, her ligger nok Paroleskriveren og driver den godt af, mens vi andre maa lide og slide.«

»Ja, I har godt af at røre jere lange Been, saa kommer den gamle Tran ud.«

Larsen (23): »Jeg er F . . . hakke mig saa møgsvedt, at »Trannen« er gaaet igjennem alle Klæder – osse Fa'en at man skal rende indsnøret, med

hele Skaberiet i en saadan Hede – puh! . . . kan vi faa lidt at drikke, Moer?«

»Joa.«

– – –

Henimod Aften begyndte en kølig Østenvind at snøfte i Piletoppene ude ved Vejen. Himlen havde antaget et uroligt Udseende, med tykke Skyer i den sydvestlige Horizont. Af og til mærkedes et fjernt Lynglimt. Vi sadde alle i Dølners Dagligstue, og Larsen havde, for en Sikkerheds Skyld, sin Arm om Lisbeth, hvilken Sikkerhedsforanstaltning dog neppe var nødvendig, eftersom hun af sig selv klemte sig tæt ind til ham. Noget efter begyndte Tordenen at rulle, og de første kraftige Lyn oplyste Stuen. »Uha, Kresjan, a' æ' saa baang,« klynkede Lisbeth. »Hva' er du bange for, Pigebarn,« trøstede Kulsvieren, og udviklede videre sin afbrudte Fortælling om sine Meriter i Kjøbenhavn og Hirschholm. Jeg listede jevnlig til Vinduet for at kigge efter Vejret (eller vel rettere efter M. Marie). »Ja i Aften trouer jæda it, at Met Marie kommer . . . saadan Vær,« sagde Konen, der kom ind og satte Tallerkner paa Bordet . . . »Uha, det bliver vist et faa'le Vær . . . gjør'et.« Den gamle Dølner sad krumbøjet i sin Lænestol og lyttede til Larsens Fortællinger med

et Nik med Hovedet engang imellem eller et bifaldende Grynt.

Der gik vel en Timestid, og Uvejret voxte i Voldsomhed, efterhaands det nærmede sig. Lyn fulgte paa Lyn, Brag paa Brag. Lisbeth (og forresten Moderen med) var ved at gaa ud af deres gode Skind af Angst, og det var even at Larsen formaaede at tylle Pigen. »Ja vi ma iavten vær' glad for Soldaterne,« sagde Konen, da med eet et intensivt Lyn umiddelbart efterfulgt af et Kjæmpe Skral fik Huset til at ryste og Vinduerne til at klirre, medens samtidig Hagl og Regn skramlede paa Ruderne. »Jøss . . .« skreg Lisbeth, »Bevaar vor naale Vel,« stønnede Konen. »Det var sku vist lige tæt ved hun slog neer,« foer Kulsvieren op, »lad os komme ud i en Fart og see om det da ikke er i Taget.« Han havde Mas med at faa frigjort sig fra Lisbeth, men jeg var allerede ude af Døren og rendte hurtig en Omgang omkring Huset for at see om det ikke havde fænget. Strax kom de andre med, men vi kunde intet opdage. Ligesom vi ville løbe ind igjen (for den nedstrømmende Regn) bemærkede jeg en løjerlig svovlagtig-sveden Lugt ved et gammelt Hyldetræ, og opdagede hurtig at Toppen var ødelagt og at Barken paa Stammen var flænget lige til Roden.

»Her er det,« raabte jeg, »kom og see!« Lidt efter helmede Uvejret, og Lisbeth kunde igjen begynde at trække Vejret roligere.

Der faldt den Nat en god Regn over den fortørrede alsiske Jord.

Tilfældig hørte jeg af nogle Soldater, at der bestod et temmelig intimt Forhold mellem Dølners yngste Datter og en vis Peter U. (1. Comp). Jeg frittede dem ud og fik da at vide, at samme Peter endog havde kysset hende. Naa gaavæk, tænkte jeg – er hun *den* Dame. Jeg foresatte mig at spørge hende direkte derom, naar Lejlighed gaves. Saa en Dag jeg kom hjem fra en Tour i Tandslet, løb alle Dølners Soldater samt hans to Døtre og legede glædestraalende ude i Gaardspladsen. M. Marie kom jublende løbende mig imøde og strakte begge Hænder ud imod mig, og saa sendte hun mig atter et af disse farlige Blikke.

Ikke destomindre »forhærdede jeg mit Hjerte«, som der staaer i Skriften, og modtog hendes Blikke og Smil med en isnende Kulde. »Hvad mon der gaaer af H?« hørte jeg hun noget efter sagde til de andre. »Aa, det er vist Kjærestsorg,« svarede Frederiksen og lo. M: »Nej da vel – mon!«

Saasnart jeg saae mit Snit, faldt jeg over hende med al den Ironi jeg raadede over og spurgte

bl. A., hvornaar hun igjen skulde lyksaliggjøres med Peter U's børstede røde Skjægbesætning i sit fine Ansigt. Hun blev synlig meget overrasket og ligesom havde Besvær med at drage Vejret. Et Øjeblik tau hun mens Farven noget forlod hendes Ansigt. Saa sagde hun: »Om saa var, H., saa skylder jeg ikke dig Regnskab for min Opførsel. Men vide skal du dog, at det er den *rene pure Løgn,* hvem der saa end har fortalt dig det. Den Soldat, du nævnte, er jo *gift,* og det kunde da aldrig falde mig ind, at lade mig kysse af ham.«

Forbauset stod jeg overfor den irriterede Pige, der syntes at vide bedre Besked med Compagniet end jeg, især hvad de hjemlige Forhold angik. Jeg indsaae strax, at jeg havde baaret mig ad som en Dumrian, og stammede desaarsages noget op, der skulde ligne en Undskyldning, hvorefter jeg absenterede mig noget slukøret. »Stolt, med oprejst Pande« gik Pigen ind i sin Moders Huus. –

Da jeg i Øjeblikket var tilovers, drev jeg over til Jacob, hvem jeg traf i fuld Activitet med at spille Kegler. Han var saa ivrigt beskjæftiget, at han ikke bemærkede, at jeg stod iblandt Tilskuerne. »Der skal I see,« udbrød een, »der kommer vist den smukke Præstegaardsjomfru.« Jeg drejede Hovedet, jo meget rigtig: Den brede Straahat

med de røde Baand kjendte jeg saa godt. Jeg faldt i Tanker og hørte slet ikke Keglernes Ramlen. »Hvad staaer du der og stirrer efter, gamle Fyr?« lød pludselig Jacobs bekjendte Stemme. »Saae du efter Tøsen der gik? Hør, omlidt kan du vel skrive et Brev for mig til Bakkebølle.« »Ja.« »Har du hørt, vi snart skal reise?« »Ja, jeg har hørt det.« »Vil du ikke ha en Taar Øl – godt Øl – foreløbig?« »Tak Jacob, lad gaae!«

Ved Solnedgang slentrede jeg nedad Dølners, som jeg alt i nogle Dage havde ombyttet med mit forrige Quarter. Konen dersteds kunne ikke regne ud, hvorfor jeg fortrak, da hun mente at have behandlet mig hensynsfuldt. Forgjeves forsikrede jeg hende, at jeg ikke i mindste Maade havde noget at klage, men tværtimod var hende taknemmelig for al udvist Godhed. Aarsagen var alene den at komme til at ligge blandt Kammerater, som jeg inderlig havde sluttet mig til i Garnisonslivet. Den gode Kone vedblev at staa sceptisk overfor mine Forsikringer. Jeg troer hun gjennemskuede mig. Da jeg var kommet et Stykke fra Huset, raabte hun: »Men H., vil De ikke have Deres Skjyvter (Skjorter)?« »Ja det er sandt, dem glemte jeg.« »Glemme – hm! – de Pigebørn – hun deroppe« (Stemmen blev mer utydelig).

Den næstsidste Aften kom Marie atter tilhuse. Christensen og Larsen var ifærd med at efterse deres Bøsser, og jeg sad paa en stor blaa Kiste og trak mine Knapper over med en Ladestok (en Luxus, der ellers ansaas overflødig i Krigstid). Det lod ikke til, at Met Marie ville længer end i Kjøkkenet, før Moderen nødte hende. Hun kom da ogsaa endelig ind, i Begjyndelsen lidt mukken, syntes jeg. Det varede dog ikke længe før F. og L. fik hende i Humør. Den store stærke Frederiksen hævede hende højt fra Gulvet og lod hende i Nedgaaende som et Barn forsvinde i sin brede Favn, for at røve et Kys fra hende. »Er du reent gal i Aften, du store Menneske,« sagde Pigen lidt forbløffet efter den grove Spøg. Hun kom saa hen og saae paa mine Knapper: »Nej see, hvor pæne blanke, du kan faae dem.« »Ja, han venter stor Præmie imorgen,« ironiserede F.

Med et lille Sæt sad Pigen ved Siden af mig paa den blaa Kiste og saa til, mens jeg pudsede af alle Kræfter. Da den sidste Knap var bragt af Gafflen, holdt jeg den hen til hende og bemærkede: »Nu skinner den næsten som dine Øjne.« »O ja, en lille Tid skinner de vel, ligesom Knapperne – saalænge man er ung . . . saa er det forbi . . . saa – saa havde du maaske intet imod, at den

rødskjæggede tog mig,« svarede hun næsten hviskende. »Marie dog, jeg troede ikke at . . .« »Hør I to der,« brallede Kulsvieren afbrydende op. »I skulle ta'e og gifte jer.« Pigen blev lidt flov, og jeg forresten med. Lisbeth kom os til Hjælp: »Hvorfor »taer« du dog ikke at gifter dig, Christian? Een er dog sig selv nærmest.« »Aah, jeg mangler blot Brudeudstyret: Skjægget.« Alles Øjne overfløj »Sættepladsen« i Kulsvierens Ansigt. »Jeg tykkes,« sagde L. leende, »at du burde rage de usle Melinger af; de voxe jo ikke det bitterste.« »Aah, det voxer nok, naar der kommer Regn.«

Den Aften var F. saa hensynsfuld at gaa iseng, medens jeg alene fulgte M. hjem.

AFMARCH

Om Morgenen d. 4. Juni stillede Compagnierne af vort 18. Rgmt. til Afmarch paa Alarmpladserne i de forskjellige Cantonnementer. Vaabenhvilen udløb om fem Dage, og mange af Beboerne tage med grædende Taarer Afsked med deres Indquartering, hvem de meente aldrig at skulle faa at se mere.

Mens Compagnierne afmarcherede eet for eet blev kun Paroleskriverne tilbage; det hastede ikke: Vi havde jo »Forretninger« at gøre. Ja, jo

længer vi kom bag efter de andre, desto bedre, thi jo mindre Tid blev der da til Extratoure. Det var Meningen at samles i Gammelgaards Kro før vi tiltraadte den (c. 2 M.) lange Marchtour i fuld Oppakning; men for ikke at knappe vore egne Legemer traf Skriveren ved 2. Comp. og jeg den priiselige Beslutning at spise Pandekager. Paa Verteminde kunde saadanne ofte erholdes til 8 sk. Stykket, hvilket rigtignok var mange Penge for en Soldat, men saa vare de til Gengjæld af en Størrelse (paa det nærmeste) som Bunden af en Skjeppe – og man skulle være ligefrem hungrig for at kunne spise mere end een i et Maaltid.

SUNDSMARKS BARAKKER

Af Brev til Hjemmet d. 9. Juni.

... SPØRGER MAN een af de Skildvagter, som gaae ved Barakkerne ad, *hvorfor* han gaaer der, svare han gjerne, at »det er for at passe paa Halmen, at de (Lusene) ikke skulde rende med den.« Der gaaer i Dag saa mange Rygter, men vi ere blevne afvænte med at tro noget, da det meste der cirkulerer er idel Løgne-Paroler. Foreløbig skal vi beskjæftige os med at pudse som sædvanlig, indtil der kommer nærmere Ordre.

Hvis I kan undvære nogle Penge, saa havde jeg god Brug for dem. Her paa Als drejer det sig bestandig om tre Ting: Penge, Penge og Penge.

Ved Vaabenhvilens Forlængelse fik vi atter Marchordre at gaae i Quarter igjen, hvor vi kom fra. Der blev levende igjen i Byen (Adserbølle). Skjorterne skulle til Vadsk og meget andet besørges. Det »daglige Brød« erholdtes for det meste paa den Maade, at Beboerne gav os fuld Kost for vor Naturalforplejning og den Smule Lønning. Allevegne hvor dette skete, vare Soldaterne meget fornøjede over, at »Føden saaledes kom ind ad lukte Døre«.

Dølners Kone blev saa glad over at faae sine »egne« igjen, at hun nær var falden om Halsen paa os. Den første Dag sad Larsen (23) vist i 2 stive Timer og »krammede« Lisbeth, uagtet hun havde saa frygtelig travlt med at sy. Den anden Datter ventedes hjem om Aftenen. Jeg var baade glad og ikke glad. Kunde jeg fortsætte et saadant Forhold, naar jeg havde Troskabsforpligtelser mod en anden – lød det inde fra. »Aa jo,« lød det ved Siden af, »blot lidt endnu.« Og naar hun saa viste sig, var den sidste Stemme dominerende. Den sidste Rest af Betænkeligheder forsvandt al-

deles under Indflydelse af hendes bedaarende Øjne.

Omsider kom hun – og jeg var glad – jeg Fæ. Munter og kjærtegnende kom hun mig imøde, og ikke den fjerneste Anelse havde jeg om, at et Tilfælde brat skulle gjøre Ende paa hele Elskovseventyret. Det er tidligere berørt, at der i Præstegaarden laae en Corporal K., en smuk og mandig Karl, en indfødt Kjøbenhavner og »durkdreven« Fyr.

I og for sig var det ikke saa underligt, at den smukke Pige og den smukke Corporal øvede en Tiltrækning paa hinanden. De boede jo paa samme Sted og havde ofte Lejlighed til at komme sammen, og »Lejlighed giver Tyve«.

Det kom mig omsider for Øre, at Corporalen og Marie havde et godt Øje til hinanden – og at de sommetider spadserede i Præstens Have sildig om Aftenen. Dog, det maatte vist være et løst, ugrundet Rygte ligesom det forrige – saavelsom mange andre – tænkte jeg.

En Dag, jeg var borte, kom Marie i et Ærinde hjem og fandt tilfældigt en luvslidt Bog – Felttjeneste – liggende i Vindueskarmen. Hun bladede skjødesløst lidt i den, da et Portrait indlagt i Bogen, kom tilsyne. Hun betragtede studsende

Billedet meget nøje, og spurgte den tilstedeværende Frederiksen, hvem den kjønne Pige var. F. saa et Øjeblik paa det – han havde seet det før og erklærede saa uden Omtanke, at det var *den,* H. havde paa Sjælland. »Naa, saadan ... H.s Forlovede,« sagde Marie, og et ligesom bittert skuffet Anstrøg gik hen over hendes Ansigt. F. pakkede Bogen ind i Tornystret og mumlede noget om »Qvægstreger og Skjødesløshed«. Ved min Hjemkomst tav F. om det forefaldne. Ved paafølgende Sammenkomst med M. forekom hun mig noget forandret, og navnlig frastødende og sky naar jeg forsøgte at nærme mig hende. »Hvad Fa'en fejler hun nu igen,« tænkte jeg, men antog dog nærmest det skrev sig fra et Lune. Siden kom jeg dog efter, at hun for Alvor søgte at undgaa mig. Saa vilde jeg da have Redelighed paa *hvad* der var ivejen, og om Corporalen deroppe havde fordrejet Hovedet på hende. Men det kan nok være, at der vankede Svar paa Tiltale: »Nej – H. – aldrig skulle Corporalen eller nogen anden faae »fordrejet« Hovedet paa mig, om du havde været ærlig, men det var netop det du ikke var; tværtimod: du var falsk. Du har fortiet overfor mig, at du var forlovet, og ladet somom du ikke var det.«

»Hvem har bildt dig det ind – Frederiksen vel?«

»Jeg har selv seet hende med mine egne Øjne.«

»Min Forlovede?«

»Ja, netop.«

»Det var godt seet ... saadan noget som en Snees Miil paa Afstand.«

»Jeg har set hende paa mindre end en halv Alens Afstand. – Hendes Billede i Bogen, naturligvis.«

»Ved du ogsaa, at det var *min* Bog, og at Portraitet just skulde forestille *min* formentlige Forlovede?«

»Ja jeg veed. Dit Navn og No. stod tydelig nok pa Bogen, og F. sagde at det var din Forlovede.«

Da mærkede jeg at Spillet var tabt og at en Benægtelse ikke vilde nytte. Derfor sagde jeg: »Jeg havde dog ikke troet, at du saadan gik og luskede – og ligefrem *stjal* af Tornystrene.«

Da veg Farven fra hendes Ansigt, og Øjnene ligesom gnistrede. Saa aabnede hun Ilden fra samtlige Batterier og overdængede mig saa eftertrykkeligt, at jeg var nærved at tabe baade Næse og Mund. »Saa du troer jeg *stjæler!* – Nej, H. – aldrig har jeg stjaalet, ejheller snuset i dine Gjemmer, men Bogen laae i Vinduet – der havde du

vel selv glemt den, tænker jeg. Din Mening maa jo have været at have mig til Legetøj og Tidsfordriv, mens I ligger her paa Als, men her har du forregnet dig, takket være Tilfældet og . . .«

»Men du finder dig fortræffeligt i at være Legetøj for Corporal K. og maaske Flere, ikke sandt!« afbrød jeg hende. »Men det er *Usandhed*,« sagde hun og stampede, »til Dato *Løgn* altsammen, og det fordi . . . jeg troede dig for godt. Nu skal *det* være forbi, *hun* skal ikke narres for min Skyld.«

Derpaa gjorde hun kort omkring og gik langsomt med sænket Hovede sin Vej.

Jeg stod som en slagen Mand, som een, der har bortskudt sin Ammunition.

– – –

Der gik en Række af Dage uden at Marie lod sig see i sin Moders Hus. Endelig kom hun igjen, men ej længer end i Kjøkkenet. En dæmpet Strid mellem hende og Moderen bragte mig til at lytte, men deres alsiske Dialekt førtes saa hurtigt og lavmælt, at jeg ikke fik opfanget ret meget, dog hørte jeg mit Navn nævne i Forbindelse med Corporalens, samt Skjænd fra Moderens Side.

I Compagniet taltes derefter temmelig højlydt om Kjæresteri mellem Corporal K og Præstens

Jomfru. Trods tapper Bekjæmpelse af en Lidenskab, der i meer end een Henseende var dum, lykkedes det mig dog ikke at bekjæmpe den. Ofte saae jeg hende i Drømme strække sine Hænder ud imod mig, og naar jeg saa vilde gribe begge, vege de tilbage. Saa den sidste Aften før vor endelige Afmarch sneg jeg mig op paa Præstegaarden og fik da ogsaa fisket ud, at de omspurgte Personer var gaaet lidt ud at spadsere. Forsigtig patroillerede jeg omkring Haven og spejdede i Halvmørket med Øjen og Øren efter hvorvidt inde i Haven fandtes nogen. Endelig troede jeg at høre dæmpet Tale. Som Parderen sniger sig til sit Bytte, sneg jeg mig bag en Havebænk, hvorpaa der sadde to i en fortrolig hviskende Samtale. Saa tæt som det var nødvendig for at erholde Vished, krøb jeg til Maalet. Jo gandske rigtig: det var *hende,* jeg kunde tydelig kjende Straahatten og endog Stemmen. Saa tog han hende om Livet og kyssede hende, og jeg – jeg kunde i Øjeblikket havt Sind til at sprænge hende i Luften med Krudt. Som bidt af en Hugorm sprang jeg op og foer med Bras og Larm gennem Ravl og Krat og ud af Haven.

Da Vaabenhvilen udløb fik Prøjserne Ordre at tage Als. En uhyre Mængde Baade var sammenskrabet og skjult i Sandbjerg Skov, hvorfra Overgangen til den nordlige Spids af Kjær Halvø skulde gaae for sig fra og til flere Punkter paa een Gang. Fjenden havde sørget for at udsprede det Rygte, at Overgangen skulle iværksættes ved Sønderborg, hvor Vandet var smallest, hvilket Rygte nok altfor godt blev troet af Generalen (Stejnmann), som desaarsag satte den stærkeste Modstandskraft paa Sydkanten af Forsvarslinien og lod Nordenden (hvor Overfaldet skete) i saa Henseende være Stedbarn. Vi havde til Forsvar af Als (eller rettere Kysten af Kjær Halvø) ialt 5 Regimenter, nemlig 10. og 5. Syd for Kjærvig, 4. nordenfor denne Indskjæring, 18. og 3. Rgmt. stod som Reserve i Ulkebøl eller Barakkerne deromkring. Afstanden fra Kjærvig til begge Sider var omtrent lige stor og godt ½ Miil.

At Fjenden vilde gaae frem paa Indianervis – som han næsten altid plejede – med snigende Overfald, var noget som saagodtsom hver Mand vidste. De overordnede vare, som bemærket, naive nok til at fæste Lid til Rygtet om Overgang ved Sønderborg, skjøndt den sunde Fornuft

sagde, at de nøgne, let synlige Brinker ovre ved Brohovederne vare et meget farligt Udgangspunkt i Sammenligning med de mørke Sandbjerg Skove, hvor Baade kunde sættes ud og, dækket af den mørke Baggrund, komme halvvejs ud, før noget Menneske paa vor Side saa dem. Dertil kom den stærke Besætning i og ved Sønderborg og de derværende kraftige Batterier, medens fast Artilleri Nord for Kjærvig var svagt repræsenteret. Med Undtagelse af nogle faa Feltkanoner, mærkedes ikke noget til denne Vaabenarts Existens paa Øen, førend henimod Kampens Ophør. Ved Spioner havde Fjenden utvivlsomt et meer end tilstrækkeligt Kjendskab til vore Opstillinger og øvrige Forhold.

Efter at vore højere Førere om Natten havde overtydet sig om, at alt stod vel til *i* og *ved* Sønderborg, gik de trygt til Ro langt inde paa Als. Vort stakkels 4. Rgmt., som var det første der *alene* fik hele Vægten af Overfaldet, var repræsenteret ved 2 Compagnier som Strandvagt i Løbegravene. Det vil altsaa sige, at der imellem de enkelte Roder (under Forudsætning af lige Afstand) blev saadan noget som en 30–40 Alen (!). Ja, bagved stode rigtignok 4 halve Compagnier, og bag disse igjen de øvrige fire Compagnier, men

vidt fra hinanden, som Reserve og ikke saa kort fjernede fra dem, de skulde hjælpe.

Omtrent Kl. 1½ Morgen gik henved 3000 Prøjsere over det c 1000 Alen brede Vand i deres Baade og roedes over til vor Side paa mindre end 10 M. De sprang i Vandet og vadede i Land paa 4 forskjellige Steder under Bedækning af en Mængde Kanoner. Vore Folk i Løbegravene bemærkede dem ikke før de vare omtrent halvvejs ude i Sundet, hvor de viste sig som en mørk Masse ikke meget forskjellig fra den mørke Baggrund. De faa Folk skjøde strax, alt hvad de kunde, men de manglede Kanoner, Espingoler og navnlig Bagladerifler; og saa overdængedes de paa det forfærdeligste af Baadecolonnernes Infanteri og det bagvedstaaende Artilleri. Ikke destomindre vege de ikke, men staaende i Smaahobe, tildels i Vand og Søle, kjæmpede de til de faldt for de ilandkomne halvberusede Prøjsere, der væltede sig over dem i Masse inden Reserverne ret kunne faae Tid til at komme til Undsætning. Ogsaa 18. Rgmt. var her repræsenteret ved nogle mindre »Arbejdercorps« (!), 28 Md. af vort Comp. under Løjt. Trepka, arbejdede nok paa et Batteri (eller noget lignende); thi man havde ingen Kanoner paa den Strækning Fjenden gik iland

paa (!). De maatte kaste Redskaberne i Huj og Hast og kravle op ad Skrænten for at nappe deres Armatur. Den brave og almindelig afholdte Trepka faldt med de fleste af sine Folk; nogle reddede sig langs nogle Brakgrøfter.

Efter en kort men haard Kamp – tildels fortsat i Arnkil-Skoven, bukkede det meste af 4. Regiment under, og Fjenden satte sig med en betydelig Styrke fast i Arnkil Skov, medens Baadene uafbrudt og i største Hast skibede fleer og fleer Folk over. Henimod Kl. 3 ankom Chefen for 4., Oberst Faaborg, som havde ligget helt ude ved Augustenborg Fjord, og samtidig viste Rolf Krake sig ved »Øret«, dog uden at turde gaae ind i Sundet og forplumre Baadefarten; den skød en lille Tid langs ned ad Sundet og paa de faste Batterier (!), men da Pandseren mærkede, at de prøjsiske Kanoner skøde med Skarpt, retournerede den til sin gamle Plads – dybt inde i Augustenborg Fjord (!)

Havde det nu været for meget forlangt, om dette pandsrede Asen, ved alle de Midler der stode til dets Raadighed, havde stræbt at forpurre Baadefarten, selvom den derved skulde været ofret? Var der nogen, der skaanede en Batallion, naar det kneb? Fra det Øjeblik, da »Rolf Krake«

trak sig ud af Ilden, kunde Fjenden i Ro og Mag overføre Tropper – og gjorde det ogsaa. Uden Tvivl har Pandserskibet i første Instans Hovedskylden for at Als hin Morgen faldt i Fjendevold. Det er ligefrem oprørende, at det stærke Skib gjemte sig saa langt borte, at Baadesejladsen kunde gaae for sig en 2–3 Gange frem og tilbage inden den kunde komme tilstede.

Mandskabet af 4. Rgmt. fortalte følgende: Da man med stort Besvær fik vaagnet Oberst Faaborg, foer han ad Kamppladsen til som et tosset Menneske. Undervejs traf han en Del forsprængte Flygtninge, hvem han i barske Tilraab tvang til at følge sig, for at gaae løs paa Fjenden i Skoven. De bleve selvfølgelig hurtigt vist Vintervejen, F. saaredes i Laaret og var nærved at blive tagen tilfange. Imidlertid havde han beordret 2 Reservecompagnier i Rønhave Barakker til at gjentage Forsøget mod Skovhegnet. At Angrebet mislykkedes, skjøndt det ene Comp. kjæmpede med største Bravour, er en Selvfølge.

Men var det ikke muligt, nu ca 1½ Time efter Kampens Begyndelse, at de sydefter staaende Regimenter kunne været naaet til Kamppladsen? Uden Tvivl jo. Vor Commandosergeant og jeg gik fra Sundsmark Barakker *efter* Kl. 2, og gik

den lange Vej næsten til Rønhave, hvor vi traf vort Comp. (der tildels ligesom 2. havde været paa Arbejde) ifærd med at ligge ned og »vente paa Ordre«. Hvad skulle nu have været til Hinder for, at de forskjellige Regimenter kunne været arriveret *ligesaa* hurtigt, især om de var brudt op strax da Skydningen hørtes. Men der kom ingen. 5. Rgmt. samt 5. Comp. af 4. i Forening med det meste af 1. og 2. Comp. af vort Rgmt., kunne sandsynligvis være komne saa betids, at de endog kunne have taget Del i Faaborgs »vilde Jagt«; og i Løbet af den næste halve Time maatte omtrent alle vore andre disponible Tropper kunnet være komne tilstede. Nej, Slagteriet udførtes bedst successivt, fx. med 1 a 2 Comp. ad Gangen!

EPISODE AF ALS-KAMPEN

Til sent paa Aftenen d. 28. havde jeg hjulpet Commandosergeanten med en Mængde Skriveri i Sundsmark Barakker. Omtrent Kl. 10 lagde jeg mig til Ro i en af de tomme Baase; thi vort Rgmt. laae som Reserve nord paa og vare tildels paa Arbejde ved Kysten. Vaabenhvilen var udløbet d. 26. og Fjendtlighederne begyndt igjen. Omtr. Kl. 2 blev jeg vækket af U-Corp. Grundtman, som trak mig ved Benene.

Saa løb jeg ind til Commandosergeanten for at se, om han var paa Tærne; jo, han var i fuld Activitet med at pakke ind. Han bad mig medtage Rapportbogen og skaffe ham lidt hos Marketenderen. Saa stak jeg Bogen ind paa Brystet og løb ud paa Pladsen, hvor Granaterne hvæsede og bragende sang deres Krigssang. Under en stor Karre havde begge Compagniskomagere søgt Dækning. Da Commandosergeanten kom halende havde jeg forsynet Flaskerne m. v., og vi travede saa afsted, sættende Cours efter en brændende Baune.

Vi gik længe og jeg blev godt svedt af den raske Gang og svære Oppakning. Endelig fandt vi da Compagniet (undtagen Trepkas Commando) liggende bag en Voldgrøft oppe ved Rønhave. Al Skydning var forlængst ophørt, men det saaes paa vor Kaptajn, at der var noget galt paafærde, thi han gik taus og hastig med klirrende Sabel frem og tilbage. Jeg lod Kammeraterne drikke *alt* mit Brændevin, som jeg havde paa mine Flasker, men det skulde jeg ikke have gjort. Da vi havde ligget vel c ¼ Time, kom der en Ordonants, da lød det bøst fra Kaptajnen: »Til Gevær!« Saa førtes Comp. ad en Vej, der syntes at føre til Rønhave. Jævnlig mødte vi Flygtninge fra 4. Rgmt., nogle

uden Huer. Andre fortalte, at Prøjserne vare kommen over og havde slaaet og splittet 4. Rgmt. Men vor Kaptajn jog dem barsk væk med »deres Røverhistorier«. Ihvorvel vi ikke tvivlede paa Rigtighederne af Røverhistorierne – Kaptajnen vist heller ikke – saa troede vi dog, at vi skulde ud at tage de ilandkomne Prøjsere tilfange (!), idet vi gik ud fra, at vore Skibe havde stoppet Overførslen af Tropper. Noget efter svingede Compagniet tilhøjre ind paa en Mark, hvor vi opstilledes i Compagni-Colonne.

Solen var nu staaet op, men den syntes ikke at kunne skinne gennem den ligesom røgede Atmosfære, der varslede om hed Dag.

Det varede ikke længe før fjendtlige Spidskugler begyndte at smække ind i Colonnen. Mandskabet begyndte at blive uroligt ved denne Formation paa aaben Mark. Men Kaptajnens tordnende: »Vil I blive i Geleddet – er *det* Soldater« bragte dem saa nogenlunde til at blive paa Plads. Lidt efter beordredes dog 1. Halvcomp. til at formere Kjæde langsmed et kratbevoxet Hegn, medens det øvrige Comp. indtog en Reservestilling. Da jeg ingen bestemt Plads havde i Comp., saa gik jeg paa egen Haand og valgte mig en Plads ved et aabent Gab, fordi Udsigten her var god.

Kl. kunde vel være henved 3¾ da en tæt Kjæde trak i sydlig Retning vesten for os; men vi kunde ikke bestemt skjelne om det var danske eller tydske, hvorfor vi ej strax maatte skyde. Det saas dog snart, at de ingen Tornystre bar, og at Hovedbedækningen var rund og flad. »Skyd! Det er Prøjsere,« lød det nu, og Ilden gnistrede i hele Salver fra Roden af Buskene. Prøjserne kastede sig da langs et Hegn, der gik fra Nordvest til Sydøst og som tilvenstre stødte sammen i en spids Vinkel med det Hegn, bag hvilket vi laa. Faa Minutter efter var vi indviklet i en livlig Skydefægtning, som dog blev uden synderlig Virkning, eftersom begge Parter laae godt skjult og dækket; kun 3 Heste, der stod tøjrede midt i Ildlinjen, rendte rundt i Tøjrslaget af alle Livsens Kræfter. De to sprængte dog snart deres Tøjr og foer i vildt Løb N.V. paa, ad Rønhaven til; den tredie syntes at være tøjret meget forsvarligt, da den gjorde fortvivlede Forsøg paa at slippe; endelig tog den et energisk Tilløb (maaske ramt af en Kugle) og Tøjrpælen røg i et voldsomt Ryk højt ivejret, hvorefter den flintrede efter de andre.

Trommen lod sig nu høre omme hos Prøjserne, samtidig med Førernes: »Vorwärts, vorwärts.« Der sattes paa vor venstre Fløj (i Vinkelspidsen)

større Kraft, da det var sandsynligt at Fjenden vilde tiltvinge sig Magten ved at komme os i Flanken. Engang imellem kiggede jeg ud af Aabningen i Volden hvorved jeg stod, for at de ikke skulle overrumple os i Fronten. Jeg havde endnu ikke skudt et eneste Skud, formedels jeg ingen kunde see. (De fleste skøde »paapuf« efter Røgen af de prøjsiske Bøssepiber). Kraftigere løde Trommen og meer energisk Førernes »Vorwärts, vorwärts.« Henne i Vinklen skødes hidsigt paa nært Hold. Atter kiggede jeg ud af det aabne Gab, men – uha – hvor Scenen havde forandret sig: To tætte Rækker krøbe som Firben gjennem Havren, og vilde paa faa Øjeblikke brase igjennem Gabet, hvor jeg stod. Naturligvis blev jeg heed om Ørene, men det varede kun et Øjeblik; jeg raabte med Kraft til Sectionen tilvenstre:

»Skyd nu, de *er* her!«

I næste Øjeblik havde jeg Bøssen i Anslag og tog Sigte paa den forreste, der bar brede hvide Baand paa Armen og var kommen mig paa en 6–8 Skridt nær. Skuddet knaldede, og Manden sank sammen (skønt Visiret stod paa 400 Alen) og ligeefter bragede en 4–5 Skud fra Sectionen paa de øvrige forreste, der enten ramtes eller trykkede sig for Faren i Havren.

»Skyd, skyd!« raabte jeg igjen og beed i en Patron saa Krudtet knasede mellem Tænderne. I en Ruf rev jeg Ladestokken ud og skulde lige til at støde Kuglen ned, da lød Kaptajnens barske Røst: »Tilbage 2. Deling.« Jeg slog Øjet tilvenstre og saae Kolbe og Bajonet rase mod hinanden henne i Vinklens Top, hvor Fjenden i myldrende Mængde trængte ind. Vor Kjæde veg. Jeg løb med Bøssen i den ene Haand og Ladestokken i den anden, da jeg ikke fik Tid at sætte den paa sit Sted. Det kneb med at slippe igjennem vor Reserves tætte Tjørnehæk. Der var rigtignok et Gab (Indkjørsel) *dér* ogsaa, samt et dito et godt Stykke mod Syd. Vi vidste godt, hvor farligt det var at »klumpe sig sammen« og søge de lettere Gjennemgange, men ellers havde Reserven jo ikke frit Skud.

Mange søgte dog »bus« paa Hegnet, hvor det ofte kneb med at komme igjennem. Vor 3. og 4. Deling tvang Fjenden til igjen at avancere langsomt, mens 1. Halvcomp. paany fik bidt sig fast bagved som Reserve. En Baron (Bretton) havde meget travlt med at faae Mandskabet til at iagttage den *nøjagtige* Afstand mellem Roder og Sectioner; han løb omkring og baskede med Sablen paa de uefterretteliges Tornystre.

Efter en ihærdig Modstand veg vort 2. Halvcompagni igjennem vor Kjæde, og nu blev Fægtningen igjen staaende. Corporal B. (der nok havde Comp.s Lønning paa sig) faldt, og »Baronen«, der ikke fandt det Umagen værd at dække sig, sprang endnu en liden Stund arrig omkring, søgende at tilvejebringe den »reglementerede« Afstand mellem Roder etc., saa fik da ogsaa han en Kugle. En Kjøbenhavner gjorde opmærksom derpaa med de Ord: »*Der* ligger han og spræller!«

Paa Tilbagetoget gjennem 2. Halvcomp. tog jeg Stilling som Skytte ved dette, der netop ivrig paaskyndedes til Skydning. Min Bøsse blev brændende varm, og jeg stod just og ladte igjen, da et Skud faldt tæt ved mig og en Mand segnede jamrende til Jorden. Øjeblikkelig ahnede mig et Vaadeskud i Sectionen, da Vedk. ellers laae godt dækket, men hvor forbauset blev jeg ikke, da Manden, fra hvem Skudet formentlig kom, langsomt svingede sin rygende Bøssepibe op paa Hegnet, hvor han markerede et Skud mod Fjenden, men der kom hverken Røg eller Knald.

Endnu hidtil var Comp.s Tab ikke særdeles stort, trods det at det maatte kjæmpe isoleret mod en betydelig Overmagt. Det havde holdt sig i nogenlunde god Stand under de mest ufremkomme-

lige Terrainforhold. Efterhaanden gjorde Matheden og den deraf følgende mindre Modstandskraft sig gjældende, og den regelmæssige »langsomme Retireren« blev mere og mere uordenlig jo flere Kornmarker og levende Hegn, vi maatte kravle igjennem. Vejret var stille og meget varmt, og vi havde ingen Ting at drikke.

Heden og den svære Oppakning drev Sveden gjennem allevegne. Fjenden generedes ikke af Oppakning og havde vist forsynet sig med Spiritus, da de ved flere Lejligheder viste sig heel eller halvberusede. Mange af vore, der segnede af Udmattelse, fik ingen Pardon, men dræbtes paa Stedet af de drukne Prøjsere.

Vor Kaptajn var bleven saaret – der sagdes, at han fik to Skudsaar – og vor Commandersergeant var nu, om just ikke C-fører, saa dog væsentlig den, der maatte holde Comp. fra at splittes. Hans gjennemtrængende Stemme lod sig idelig høre, og man lyttede gjerne til hans Raab, da han var særlig praktisk. Gjennem en svær Rugmark fik mange deres Knæk og bleve liggende, mest af Træthed. Gjennem Busk, Ravl og Krat skred Forfølgelsen frem i sydøstlig Retning. Jeg var – og havde længe været – saa tørstig, at Tungen næsten klæbede ved Ganen, og havde gjerne givet alle

mine Penge for en Læskedrik, men der var ingen at faae. Af Mathed smed jeg Tornystret (det havde mange gjort) men fortrød det strax igjen, da det under fortsat Retraite ikke lidt dækkede for en Kugle; thi mange holder – mærkværdigvis nok – paa sit ussle Liv til det yderste. Paa Nakken maatte saa »Skabet« igjen, men under den hidsige Forfølgelse over nok en Mark kunde jeg ikke faae spændt den med den ene Krog, men maatte i Luntetrav holde den med den ene Haand.

Omsider havnede jeg i en stor Busk Regnfang – det var mig umuligt at udholde det længere. Ikke saa langt fra mig kravlede nogle Flygtninge saa smaat afsted med Prøjserne i Hælene. Saa luntede vi, Danske og Prøjsere, hulter til bulter mellem hinanden et Stykke Tid. Vore Modstandere saae næsten ligesaa medtagne ud som vi, skjøndt de ingen Oppakning bar. En Prøjser langede en af vore U-corp. en paa Skallen med sin Bøssekolb saa Chacoen sank ned over Ørene; han svinglede noget, men før Prøjseren ahnede det, vendte U-Corp. sig og furede Bajonetten i ham. En anden Prøjser greb fat i den oprullede Kappe paa en kraftig Smeddesvend, der paa Grund af Træthed kravlede afsted »som en Lus paa en Tjærespaan«. Smeden vilde dog ikke overgive sig,

men med de Ord: »Det gaaer dog ikke« griber han Bøssen med begge Hænder og støder tilbage med Kolben saa Modstanderen trimlede, hvorefter Smeden fortsatte sit afbrudte Sotrav.

Af Comman.-Sergeantens skingrende Commando skjønnedes imidlertid, at det mestendels oprevne Compagni trak sig mere sydlig ad Kjær til. Det gjaldt for os om at naae ind til Førerne, hvor endnu nogen Orden holdtes, men hvorledes skulde det lykkes for os at kravle gjennem Prøjserkjæden, der allerede spærrede vor Retraite. Øst efter viste Augustenborg Fjord sig i betænkelig Nærhed. En 5–6 Stk. hvoriblandt bemeldte Smed, Lund, og jeg, forsøgte nedenom de mod Øst skraanende Bakker at naae Compagniet; men for at dette skulle kunne lykkes, maatte Benene have været lidt hvilte og ikke dødtrætte. Skulde vi altsaa her afskjæres og alligevel tages tilfange efter i et Par Timer af have stridt saa surt for at blive fri? Endnu engang hørte vi Commandersergeantens Raaben, og de 3 af os søgte at støde til ham op igjennem en Kornmark, medens de andre fortsatte deres Gang ad Ulkebøl. Dette vilde sikkert været lykkedes os, om vi havde været en Smule benrappe, men det var netop det vi ikke var. Og de prøjsiske Skytter kom os i Forkjøbet.

Duvende os i det høje Korn maatte vi atter vige ud til venstre. Lund stønnede dødstræt, men slæbte sig dog med. Den stærke Smed hvæsede som en Gase, medens Øjnene traadte halv ud af deres Huler.

Saa kastede vi os alle tre paa Ryggen i Kornet for at puste lidt, og fortsatte derefter vor Vandring noget nærmere Fjorden i Retning af Ulkebøl. Da vi havde gaaet lidt, naaede vi en Vandpyt med stinkende Vand, men det forvandlede sig strax til Viin for vore fortørrede Halse, og Marchen gik videre. Nu var vor største Sorg den at være skilt fra Compagniet, sligt var aldrig hændt før for nogen af os. Idelig speculerede vi paa at finde Comp, men hvor var det? Solen stod højt paa Himlen, da 3. Rgmt. saas rykke ud i nordvestlig Retning til Angreb, men hvor var 18.? Ingen af vore andre Compagnier havde vi seet eller hørt hele Dagen. Paa Ulkebølvejen standsede vi og stirrede længe udover Terrainet mod Nordvest, hvor 3. Rgmt.s Signalhorn hvert Øjeblik lod sig høre. Jevnlig kom forbi os forsprængte større eller mindre Troppecorps, navnlig af 4. R., sparsommere af 18. Alle droge øster paa ad Kegnæs, og efter en rum Tid – i hvilken vi formeente, at 18. var draget ad Hørup – fulgte vi efter. –

Slukørede og modfaldne over at være isoleret fra Compagniet, og uden at have nogen Ahnelse om, hvor dette befandt sig, eller hvad Skjæbne det var fristet, stampede vi afsted paa den næsten 4 Mile lange Vej til Kegnæs. Ved en Gaard, vi kom forbi, stod et Kar med Mælkevand; vi fyldte vore Flasker og satte os under nogle Hyldebuske for at faae os noget at spise. Jeg for min Part havde saagodt som ikke faaet Spise siden Gaarsdagen – der havde ikke været Tid.

De Brødskorper, vi halede op af de af Sved gjennemtrukne Poser, saae ikke meget appetitlige ud, men ned maatte de alligevel, ja de smagte som rene Lækkerbidskner og Mælkevandet som Limonade. Da vi skulde lette, var det knap vi kunde faae de stive Lemmer tilgangs igjen. Det var en Hede, hvori »Ravnen maatte gabe« og vi skred kun smaat fremad under temmelig Taushed.

Omsider øjnede vi langt borte mod Nord Adserballe Kirke, og min Tanke gjorde en Tour op til den By, hvor vi havde tilbragt de bedste af Feltlivets Dage. Ogsaa Billedet af den skjønne Pige traadte levende frem for mit indre Syn. Nu vare det vel ikke længe, tænkte jeg, før hun forelsker sig i en Prøjser. Saa henfaldt jeg til philo-

sofiske Betragtninger over Skjønhedsprincippet og kom til det Resultat, at i hvert Fald den *menneskelige* Skjønhed kun var af en rent midlertidig Natur, et »Fata Morgana«, som ofte hurtigt forsvandt, og som allenfals ikke egnede sig til at bygge nogen varig Lykke paa.

Som en Løbeild var Rygtet om den store Ulykke: *Als i Fjendevold,* naaet over hele Øen. Hvor vi kom igjennem Landsbyerne stode Beboerne med den dybeste Sorg prægede i deres Ansigter. Mange grædende eller endog hændervridende. Ballier og Spande med Mælk, Øl o.s.v. stode i rigt Maal langs Vejkanterne i Byerne, navnlig i Lysabild. Det var en sidste Afskedsdrik, som de af godt dansk Hjerte gav de syge og udmattede Soldater. Det var vist en af de tungeste Dage, som baade de og vi havde oplevet.

Langt ud paa Eftermiddagen naaede vi, i en slæbende Cadance, endelig Kegnæs; det var en lang og bitter Dag siden om Morgenen Kl. 2. Udskibningen af de forsprængte Afdelinger var allerede i fuld Gang, og vi kom da ogsaa med. Nede i Rummet paa en Damper laa hulter til bulter Soldater af de forskjelligste Afdelinger, mest dog fra 4. Rgmt. Under Sejladsen til Fyen om Aftenen var en Skibsdreng omtrent uafbrudt beskjæf-

tiget med at hejse Feltflasker med Vand ned til os. Henad Midnat naaedes Faaborg. –

PAA FYN

Ved Havnen stillede de forskjellige Afdelinger. Vi tre derimod gik paa egen Haand ud paa Landet for muligt at opdrive Logis og Forplejning. I en Gaard bankede vi paa og bleve ogsaa vel modtagne af de flinke Folk, som endog gav os Seng at ligge i. Efter de udstandne Strabadser sov vi som Steen til langt op ad Morgenen. Imidlertid var ogsaa Resterne af vort Rgmt. kommen over, men *hvor* vi skulle søge hen for at finde det var en Gaade. Endelig fik vi opsnuset, at Officerer af 18. skulde være set paa Brahetrolleborg. Didhen vandrede vi, og meget rigtig: inde i den store Herregaards mægtige Port holdt tilhest vor Regimentschef m. fl. Officerer. Da vi forespurgte om 1. Comp, spurgte Majoren: »I er da vel ikke knebet ud?« Lund berettede da kort og godt Sammenhængen, hvorpaa Chefen meddelte os, at Compagniet laae paa Herregaarden Sølyst (ca. 2 Miil fra Faaborg).

Da Commandersergeanten saae mig, blev han saa glad som om han havde faaet Brev fra Konen. Det maa dog ikke opfattes saaledes, at det var

min ringe Person, han glædede sig over at see igjen – det var ham vist fuldstændig ligegyldig – men nej, men det var Rapportbogen, jeg havde i Opbevaring, han blev saa glad for.

Vort udtyndede Compagni talte kun 118 Mand (ud af 250).

Nogle Dage efter vor Ankomst til Fyn blev General Stejmann udnævnt til Overgeneral istedet for Gerlach; denne kunde godt forstaae, at General de Meza og han selv vare blevne afskedigede, men kunde ikke regne ud, hvormed Generalen fra Als kunne have gjort sig fortjent til Overgeneral. Der var vist heller ikke mange af Soldaterne, der kunde forstaae det; der var snart ingen, der efter Als-Affæren havde mindste Tillid til Ham.

Efter Als Fald concentreredes saagodt som hele Armeen paa Fyn. Her blev Opgaven at sikre Kysten langs Lille Bælt for en natlig Overrumpling fra Fjendens Side. De forskjellige Regimenter besatte Strækningen fra Faaborg til Middelfart og derefter udefter Bogense. Der blev oplæst en svulstig Proclamation for Tropperne, hvori det bl. A. indskjærpedes »at kaste Fjenden med Bajonetten i Havet igjen, naar han formastelig satte Foden paa Land.« Tjenesten var ualmindelig og unød-

dig streng. Marchtoure i en stegende Hede fra den ene Krog af Fyn til den anden hørte til Dagens Orden. Hos os i hvert Fald var Strabadserne i den Grad trykkende, at kun Dannevirke-Retrætens Gjenvordigheder kunde hamle op dermed. Følgende Uddrag af et Brev til Hjemmet, dat. Assens: 10. Juli bestyrker dette –

»Siden vi kom her, har vi døjet saameget, at det næsten er umenneskeligt: Hede, Tørst, Sult (ikke utilstrækkelig Ernæring med Hensyn til Quantiteten men utilstrækkelig Afvexling), Marchtoure fra Morgen til Aften. Vagt har vi nu næsten hver Nat ved Stranden paa forskjellige Steder, og Søvn faaer vi sjeldent. Fjendens Angreb ventes hver Nat. De mange af mine uskadte fangne Kammerater priser jeg lykkelig . . .«

I et senere Brev af 15. Juli hedder det:

»Vi ere alle paa Vagt hver eneste Nat, da der ventes stærkt paa Visit fra hin Side. Sidste Nat havde vi det bedste Opholdssted, vi har havt længe, for da laae vi i en Mødding bag en Herregaard, og der var baade lunt og varmt. Ikke slet saa bydende er Logiet paa den nøgne Strandbred, for der trækker det dog gjerne køligt frysende paa vore i Forvejen svedige Kroppe, og Søvnen flyer da ofte, ogsaa paa Grund af den skvalpende Lid

af Bølgeslaget, som vi ikke ere vant til... Naar det ikke var for Skams Skyld ville jeg foretrække Tilværelsen i Tuugthuset.

Folk derhjemme siger, det er »et rask Liv« at være Soldat. Ja Gud hjælpe os for hvor »raskt« det er. De Lidelser, vi har gjennemgaaet, siden vi kom her til Fyn, kan kun sættes i Sammenligning med de i Tidsrummet 1.-10. Februar, d. A. Naar bare ikke vi skal møde Prøjserne fastende og uden Brændevin – som vi plejer – og i al for stærk Varme, for saa er jeg bange for, det gaaer skidt med Forsvaret. Det er uden Tvivl væsentlig ved Spiritusens Hjælp at Fjenden har sejret hidintil; thi de kommer hver Gang med en drivende Donner paa.

... Naar jeg har fremhævet, at Feltlivet paa Fyn var saa haardt, skal det nu tilføjes, at det for os kun gjaldt de første 14–15 Dage. Derefter fik vi det bedre.«

I Assens var jeg tillige med en Rekrut bleven indquarteret nede ved Havnen hos en ung Kone, som havde et lille Barn, og hvis Mand stod etsteds ved Armeen. Bemeldte Kone lod sig forlyde med, at hun ikke var dristig ved at ligge ene om Natten, og lod, om end utvetydigt, skinne igjennem, at hun ikke havde det fjerneste imod, at een af os

laae hos hende. Jeg forstod godt, at vi havde at gjøre med en Madam Potifar. Rekrutten var heller ikke dum, men han var ingen Josef. I hvert Fald savnede jeg ham ofte som Sluf i vor Tospænderseng.

Alting i Verden en Ende faaer – og det fik Krigen ogsaa. Vilkaarene for Freden var overmaade haarde. Naar dog blot Danmark under Vaabenhvilen i Juni havde slaaet til, saa havde Vilkaarene ikke blevne slet saa gale, og Blodbadet paa Als var undgaaet.

I de første Dage af August overføres vort Rgmt. til Kjøbenhavn.

NOTER

[S. 10] M. Gjørup. Forfatteren Michael Gjørup (1830–1915) deltog i både treårskrigen og krigen i 1864. Skrev den anførte sang 1861.

[S. 14] Bulvas. Ordet betyder ubehagelig person, bandit (spøgefuldt) el. l.

[S. 25] Riflet. Betegner bedste kvalitet. Udtrykket har sin oprindelse i, at riflede kanoner skød længere end glatløbede.

[S. 64] Spir. I soldaterjargon betegnelse for en ung løjtnant.

[S. 69] Christian de Meza (1792-1865) kaldtes efter Danevirkes rømning til København og blev 28. februar afskediget som øverstkommanderende på grund af rømningen. Motiveringen blev dog efter kongens forlangende en anden. Han efterfulgtes som øverstkommanderende af general Georg Daniel Gerlach (1797-1865). Afskediget som øverstkommanderende 4. juli 1864.

[S. 76] Løjtnant Ancher. Johan Anker (1838-1876) var artillerikommandør i skanse 2. Taget til fange ved stormen på Dybbøl.

[S. 80] En Biskop, en herlig Mand. Formodentlig Jørgen Hansen (1802-89), biskop over Als og Ærø 1848-64.

[S. 91] Mads Madsens Kiste. Sigter til J. H. Wessel: Kærlighed uden Strømper, 5. Optogs 3. Optrin.

[S. 121] Castenskjold. Carl Castenschiold (1837-1919) førte først som stedfortræder for Anker og derefter alternerende med denne kommandoen i skanse 2.

[S. 133] Hejle = hegle, redskab til behandling af hør eller hamp.

[S. 138] Hvesle, rasle som hagl.

[S. 173] Stejnmann. Peter Frederik Steinmann (1812-94) fik 22. april overkommandoen på Als. Gerlachs efterfølger som øverstkommanderende.

[S. 175] Espingoler. Af fransk espingole, svært gevær med flere kugler, en art forløber for maskingeværet.

FELTLIV er den fireogtredivte årspublikation fra Det Berlingske Bogtrykkeri. Tilrettelagt af Aksel Danielsen. Skriften er Baskerville, trykt på matglittet, antikstribet trykpapir fra De forenede Papirfabrikker. Bernh. Middelboe's Reproduktionsanstalt har udført klicheerne. Overtrækspapiret er tilvirket af Axel Encke. Vignetten side 9 viser Sølvgadens Kaserne ca. 1864, gengivet efter samtidigt brevhoved.

